

Abdullah Öcalan

Türkiye’de
demokratikleşme sorunları
Kürdistan’da çözüm modelleri
(YOL HARİTASI)

ABDULLAH ÖCALAN

**Türkiye’de demokratikleşme sorunları
Kürdistan’da çözüm modelleri
(YOL HARİTASI)**

Mezopotamya Yayınları

ABDULLAH ÖCALAN

**Türkiye’de demokratikleşme sorunları
Kürdistan’da çözüm modelleri
(YOL HARİTASI)**

Türkiye’de demokratikleşme sorunları
Kürdistan’da çözüm modelleri (YOL HARİTASI)
Abdullah Öcalan
Mezopotamya Yayınları

Birinci baskı: Mart 2011
İSBN: 978-3-941012-30-1

Herausberger:
Mezopotamien Verlag und Vertriebs GmbH
Gladbacher Str. 407 B
41460 Neuss/Deutschland
Tel: +49 213 14069093
Fax: + 49 213 14029562
www.pirtuk.info

İçindekiler

Önsöz	9
I. Bölüm:	
Giriş	13
II. Bölüm:	
Kavramsal kuramsal ve ilkesel çerçeve	21
A- Kavramsal çerçeve	21
B- Kuramsal çerçeve	24
C- İlkesel çerçeve	30
1- Demokratik ulus ilkesi	31
2- Ortak vatan (demokratik vatan) ilkesi	31
3- Demokratik cumhuriyet ilkesi	31
4- Demokratik anayasa ilkesi	32
5- Demokratik çözüm ilkesi	32
6- Bireysel ve kolektif haklar ve özgürlüklerin birlikteliği ilkesi	33
7- İdeolojik bağımsızlık ve özgürlük ilkesi	34
8- Tarihsellik ve şimdilik ilkesi	35
9- Ahlak ve vicdan ilkesi	36
10- Demokrasilerin öz savunma ilkesi	37

III. Bölüm:

Türkiye’de demokrasi sorunu ve demokratik anayasa çözümü	41
A- Türkiye’de demokrasi sorununun ortaya çıkışı gelişimi ve sonuçları	41
B- Krizden çıkış ve demokratik anayasa çözümü	63
1- Demokratik ulus	63
2- Ortak vatan (demokratik vatan)	64
3- Demokratik cumhuriyet	64
4- Demokratik çözüm	64
5- Bireysel ve kolektif hakların ayrılmazlığı	64
6- İdeolojik bağımsızlık ve özgürlük	64
7- Tarihsellik ve şimdilik	65
8- Ahlak ve vicdan	65
9- Demokrasilerin özsavunması	65

IV. Bölüm:

Kürt sorunu ve çözüm olasılıkları	69
A- Türk-Kürt ilişkilerindeki tarihsel diyalektik	72
B- Cumhuriyetin kapitalist modernite projesinin tıkanması ve PKK’nin ortaya çıkışı	77
C- Kürt sorununda çözüm olasılıkları	89
1- Kapitalist modernite hegemonyacılığının ulusal imhacı çözümü	90
2- Kürt federalist ulus devletçi çözümü	94
3- Demokratik ulus çözümü	96
a- Demokratik ulus	97
b- Ortak vatan (demokratik vatan)	98
c- Demokratik cumhuriyet	98
d- Demokratik anayasa	98
e- Bireysel ve kolektif hakların ayrılmazlığı	98
f- İdeolojik bağımsızlık ve özgürlük	98
g- Tarihsellik ve şimdilik	98
h- Ahlâk ve vicdan	98

i- Demokrasilerin öz savunması	98
4- Demokratik çözümün	
ad düzeyinde somutlaştırılması: KCK	99
5- KCK çözümünün olası uygulanma boyutları	103
a- Ekonomik boyut	103
b- Sosyal boyut	104
c- Güvenlik boyutu	104
d- Diplomatik boyut	105

V. Bölüm:

Eylem planı	109
1- Geleneksel inkarcı ve imhacı çözüm planı	111
2- Federalist milliyetçi çözüm planı	111
3- Demokratik çözüm planı	112
a- Birinci aşama	113
b- İkinci aşama	113
c- Üçüncü aşama	113

VI. Bölüm:

Sonuç	117

Önsöz

Bu değerlendirmeyi Türkiye’de demokratikleşme tartışmalarının yoğunlaştığı ve bu tartışmaların temelinde yer alan Kürt sorununun çözümünde 2009 yılının bizzat Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül’ün deyiimiyle “ya çözülecek, ya çözülecek” derecesinde önem arz etmesi ve taşıdığım sorumluluk nedeniyle sunmak durumundayım. Ayrıca devlet güvenliğiyle ilgili bütün temel kurumların sorunların çözüm aciliyetleri konusunda gösterdikleri açıklayıcı tavırlar, kamuoyunda şahsımla ilgili değerlendirmeler ve çağrılar nedeniyle sunuş daha da önem kazandı.

Aynı konuda 1990’ların başında dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Turgut Özal’ın, 1997’de Başbakan Sayın Necmettin Erbakan’ın sözlü ve yazılı dilekleri, aynı dönemde Ordu Toplumsal İlişkiler Bölümü’nden gelen bilgilendirme notları, 1999’da tutuklanma döneminde on günlük tutuklanmayla ilgili soruşturma sırasında ve soruşturma sürecinden sonra bazı yetkililerle yapılan görüşmeler, yine çeşitli makamlara yazılı olarak sunduğum mektuplar ve değerlendirme yazılarıma ilaveten Türkiye Cumhuriyeti’nin eğiliminin biraz daha belirginlik kazanması bu sunuşta etkili olmuştur.

I. Bölüm

Giriş

Demokratikleşme sorunları tarihte hep var olagelmıştır; çokça yansıtılmaya çalışıldığı gibi Avrupa modernitesiyle ortaya çıkan bir olgu değildir. Toplumların doğasında demokratik eğilimler her zaman mevcuttur. Demokrasi özünde her varlıkta gözlemlediğimiz kendisine ilişkin inisiyatif ve yönelim, yönetim olgularıyla bağlantılıdır. Bunun evrensel bir görünüm olduğu kanısındayım.

Uygarlık tarihinde özellikle Sümerlerde başlangıç dönemlerinde tarım toplumu ve kent halkının sözcülerinden oluşan meclis kurumlarının önemli rol oynadıkları kanıtlanmaktadır. İlk gözlemlenen demokratik kurumların Grek-Atina'da değil, Sümer kentlerinde olduğu inkar edilemez bir gerçekliktir. Süreç içinde yönetimde rahip, politik yönetici ve askeri yetkilinin ağırlığının artmasıyla demokratik kurumlar ikinci plana düşmüşler ve yönetimdeki önemlerini yitirmişlerdir. Tanrı krallar çağı olan Nemrutlar ve Firavunlar döneminde tüm halk 'yaratılmış kullar' olarak anlamlandırıldığından, artık demokratik kurumlardan bahsetmek mümkün değildir. Benzer süreçler hemen hemen tüm uygarlıklarda yaşanmıştır. İlk çağda bunun son örneğini Atina ve Roma'nın demokrasi ve cumhuriyet deneyimlerinde görmekteyiz.

Ortaçağda hristiyanlığın ilk dönemlerinde, yani henüz Bizans İmparatorluğu'nun resmi dini olarak kabul görmediği dönemde ve islamiyetin ilk yıllarında demokratik unsurlar önem kazansa da, güçlü olan imparatorluk geleneği hızla bu unsurların etkilerini tasfiye etmiş ve katı merkezi yönetimlerle varlığını sürdürmüştür. Avrupa kıtasında 1000'li yılların başında yükselen yeni kent kuruluşları uzun süre demokratik geleneklerle yönetildiler. Kentler uzun süre feodal otoritelere karşı bağımsız ve demokratik kurumlarını savunmak zorunda kaldılar. Gelişen krallık rejimlerine karşı prenslerin ve bağımsız köy (kırsal) toplumlarının direnişlerinde de demokratik unsurlar önemli rol oynadılar.

15. yüzyıldan itibaren mutlak monarşilere dönüşen krallıklar, geleneksel uygarlıklar gibi demokratik kurumları da büyük oranda devre dışı bıraktılar. Sadece Britanya Adası'nda 1216'da krallığa karşı resmen kabul ettirilen Magna Charta, demokratik bir gelenek olarak varlığını korudu. 1789 Büyük Fransız Devrimi, mutlak monarşiye karşı bir halk devrimi olarak başlamasına rağmen, süreç içinde burjuvazinin diktatörlüğüne dönüştü. Bu diktatörlük ulus devlet olarak örgütlenip, kendini mutlak monarşinin çok daha üstünde bir otoriteyle donattı. Britanya İmparatorluğu'nun böl yönet politikasıyla çoğalan küçük ulus devletlerle Avrupa'da bir denge statükosu inşa edildi. Ulus devlet dahilinde yürürlükteki rejimler, tüm liberal ideallerine rağmen, elitlerle icra edilen oligarşik rejimler niteliğindeydi. Var olan parlamenter kurumlar oligarşik elitlerin egemenliğini hiçbir zaman tasfiye edemediler. Şüphesiz kent ve kır halkının uzun süreli mücadelesine dayanan demokratik kurumlar da hiçbir zaman tamamen tasfiye edilemedi. Dolayısıyla günümüze kadar Avrupa'da geçerli olan demokrasi, burjuvazinin oligarşik güdümü altında halkçı içeriği sınırlı olan bir sınıf demokrasisidir. 1950'lerden sonra AB (Avrupa Birliği) olarak ulus devleti aşan bir demokratik birlik konfederasyonu teşkil etme çabasına rağmen, ulus devletlerin oligarşik tekeli kırılamamaktadır. Deneyim önemlidir, ama başarı şansı kesin değildir.

Tüm dünyada yaşandığı gibi, Osmanlı İmparatorluğu da endüstri devrimi temelinde 19. yüzyıldan itibaren hegemonyasını kesinleştiren Britanya İmparatorluğu başta olmak üzere Avrupalı büyük gü-

çlerin etkisine girdi. Eski Ortadoğu devlet geleneğine dayalı olarak inşa edilen imparatorluk, ulus devletçi akımların hızla gelişimi karşısında çözülmemek için kendini bürokratik temelde yenileyip daha sıkı bir merkezi Osmanlı ulus devletine dönüştürmek istedi. Gelişen iç isyanlar sertçe bastırılmak istendi. Sonuçta Anadolu ve Kuzey Mezopotamya'da ağırlıklı olarak Türk ve Kürt milliyetleriyle çok sayıda etnik gruptan oluşan ve bugünkü Türkiye Cumhuriyeti olarak inşa edilen varlık, imparatorluktan miras olarak kaldı. Bunda belirleyici rolü Britanya İmparatorluğu oynadı. Süreç içinde 20. yüzyılın başlarından itibaren kendini İttihat ve Terakki Partisi olarak devlet içinde örgütleyen ve karışık milliyetlerden oluşan ismen Türk burjuvazisi, çok katı bir milliyetçilikle önce İkinci Meşrutiyet döneminde, sonra cumhuriyet rejiminde diktatörlüğe gitti. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere bazı karizmatik liderlere rağmen, devlet içindeki bürokratik oligarşik diktatörlük günümüze kadar varlığını korudu. Sağ sol, laik dinci ayrımı yapılmaksızın kurulan devlet odaklı legal ve illegal birçok siyasi parti ve cemiyet, oligarşik diktanın kurumsal ve ideolojik etkisini yaşayıp yaşatmaktan kendilerini alıkoyamadılar. Günümüzde yürütülmeye çalışılan Ergenekon yargılamaları, son yüzyılın devlet içindeki bu oligarşik dikta geleneğiyle ilgili olup, sonuçları açısından demokrasinin kaderini belirleyecek denli önemli bir yargılama olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de demokrasi meşrutiyetten, hatta tanzimattan beri tartışılan bir konu olmasına rağmen, kuram ve kurum olarak gelişemedi; özellikle demokrasinin demosu, halkı olan tabana indirgenemedi. Daha çok taşra eşrafı ile devlet bürokrasisine dayanan oligarşik iki seçkin grup arasında oynanan bir oyuna dönüştü. Gerçekten halkın çıkarlarıyla ilgili olabilecek her şey iki seçkin oligarşik grup tarafından ortaklaşa bastırıldı, ezildi. Sistem kendini halka karşı ekonomik, ideolojik, politik, askeri ve kültürel olarak çok sıkı ve kapalı bir biçimde inşa etti ve pekiştirerek günümüze kadar sürdürdü. Fakat gelişen toplumsal yapı ve halk mücadeleleri bu yapıyı kuruluşundan beri ve en çok da günümüz koşullarında sarsmaktan geri kalmadı. Demokratikleşme sorunları bu gelişmelerle bağlantılı olarak gelişti. Rejimin içe kapalı karakteri ve katı milliyetçi, dinci, cinsiyetçi ve pozitivist bilimci diğer ideolojiler nedeniyle

sorunlar, tartışma alanında bile doğru bir tanımlanmaya kavuşturulamadı. Hukuk, devlet kuralları olmaktan öteye gitmedi. Birey ve halkın hukukuna asla fırsat tanınmadı. Verilen izinler de güdümlü olmaktan ve sık sık darbelerle kesilmekten kurtulamadı. Ne anlamlı bir ifade özgürlüğü ne de örgütlenme özgürlüğü tanındı. Belli bir toplumsal konsensüse dayanmayan ifade ve örgütlenme özgürlüğü bu nedenle sıkça tasfiyeye uğramaktan kurtulamadı. Temel ifade ve örgütlenme özgürlüğü tanınmayınca, bunun için gereken toplumsal konsensüs oluşmayınca, başlıca demokratikleşme alanları olan ezilen sınıflarla dinsel cemaatler ve halklar için yeterli ifade ve örgütlenme özgürlüğü yaşama geçirilemedi. Bu konuda var olduğu idea edilen her hak, atılan her adım ya hiç uygulamaya geçirilmedi ya da darbeler veya yazılan ve yazılmayan bazı tunçtan yasalarla yaşamsal olmaktan alıkonuldu.

Kürtler ve Kürdistan'a ilişkin olarak da bu yazılan ve yazılmayan tunçtan yasalar en katı tarzda geçerli kılındı. En katı yasalar Kürt ve Kürdistan gerçekliklerine ilişkin olarak acımasızca uygulandı. Fiziki cezalandırmalarla birlikte çok derinden ve kapsamlı asimilasyonist programlarla Kürtlük ve Kürdistanlılıkla ilgili ne varsa ya tasfiye edilerek, yasaklanarak ya da birlikte resmi ideoloji içinde eritilerek yok edilmek istendi. Bu politikalara ve yasalara karşı çıkan birçok grup gibi, kendini sol gelenek içinde ve PKK adıyla tanımlayan bir grup insanın 1970'lerde başlattığı direniş, çeşitli aşamalar halinde, büyük acılar ve kayıplar pahasına günümüze, 2009'lara gelip dayandı. Bu direniş yol açtığı gelişmelerle demokrasi sorunlarının açığa çıkmasında ve çözüme kavuşturulmasında büyük rol oynadı.

Bu koşullar altında dışta ABD ve AB'nin de oligarşik dayatmalara eskisi gibi başvurmaktan uzak durmaları ve kendi çıkarlarını da zorlayan gelişmeler nedeniyle demokratik çözümlere açık olmaları, Türkiye politik ortamında ilk defa demokratik çözüm şansını artırmaktadır. Bu meyanda yeni ve toplumsal konsensüse dayalı bir sivil anayasa ihtiyacı çözüm için başta gelen şart olmaktadır. Bu temelde tüm toplumsal kesimlerin konsensüsüyle garanti altına alınacak temel bireysel ve toplumsal haklarla ifade özgürlüğü ve demokratik örgütlenme hakları belirleyici önem kazanmaktadır. Bireysel ve toplumsal özgürlükler ve haklar üzerinde yükselecek bir anayasa, Cum-

huriyet'in demokratik, sosyal, laik ve hukuki niteliğini gerçek anlamda işlerliğe ve güvenceye kavuşturacaktır.

Bu anayasal çerçevede diğer toplumsal sorunlarda olduğu gibi Kürt sorunu da çözüm yoluna konulabilecektir. Katı ulus devlet gömleğini esneten bir cumhuriyet, Kürtlerin bireysel ve toplumsal haklarını kazanması sonucunda, bölünmek şurada kalsın, tarihte hep kurucu unsur olarak rol oynamış temel bir direğin daha da sağlamlaştırılmasıyla gerçek ve kalıcı bir demokratik bütünlüğe kavuşmuş olacaktır. Bu temelde yaşadığı ağır travmalardan, sonu gelmez mal ve can kayıplarından, acı ve gözyaşlarından kurtulmuş olacaktır. Böylelikle ülke ve milletin güvenliği, kalkınması ve mutluluğu kalıcı kılınacaktır.

II. Bölüm

Kavramsal kurumsal ve ilkesel çerçeve

Türkiye somutunda demokratikleşme ve Kürt sorununa çözüm için bazı kavramların açıkça tanımlanmasına, muhtemel çözümlere gidilirken temel varsayımlara, kuramsal çerçeveye ve bağlı kalınması gereken ilkelere ihtiyaç vardır. Sorunlar günlük ve dönemsel olmaktan yapısal olmaya kadar değişik süre kavramlarının açıklanmasını gerektirir. Günlük ve dönemsel çözümler, yapısalılığı içermediğinden sorunların yeniden nüksetmelerine yol açabilir. Örneğin bazı sorunlar yönetmelikler ve yasalarla çözümlenebilir, ama yapısal anayasal sorunlar yönetmelikler ve yasalarla çözülemez. Yapısal sorunlar anayasal sistemle ilgilidir ve o çerçevede çözüm gerektirir.

A- Kavramsal çerçeve

Türkiye’de yakın geçmişte adını koymak dahi bazen yasaklandığından, sorunlar kavramsal düzeyde bile tıkanabiliyordu. ‘Kürt’ kavramı, yine daha önceleri sol literatürün birçok kavramı yasaklanmıştır. Halen ‘Kürdistan’ kavramından çekinilmekte ve resmi çevre-

lerde kullanılmasından kaçınılmaktadır. Kürdistan kavramının bilimsel gelişmesine değinmek yerine, bunun bölge halkının niteliğinden kaynaklandığına, yani Selçuklu ve Osmanlı yönetimince ‘Kürtlerin diyarı’ anlamında yoğunca kullanıldığına ilişkin çok sayıda kanıt ortaya koymak mümkündür. Cumhuriyet’in kuruluşunda ‘Kürdistan Mebusu’, ‘Kürdistan Meclisi’, ‘Kürdistan Vilayeti’ gibi kavramlar bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından bolca kullanılmıştır. İnkarcı, asimilasyonist dönemde Kürt ve Kürdistan kavramlarının yasaklanmış olması geçerliliklerini yok edemez. Çözüme gidilirken Kürt ve Kürdistan adlarının kullanımına yasak getirilmesi baştan çözümsüzlüğe götürür. Ayrıca ad olarak kullanılması yanlış ve kabul edilemez durumlar ortaya çıktığında, ilgili yargıyla birlikte taraflardan kimilerince reddedilir.

Açıkça tanımlanması gereken kavramların başında demokratikleşmenin kendisi gelmektedir. Demokratikleşme Türkiye’de en çok çarpıklaştırılan kavramdır. Benim değerlendirmemde kullandığım anlamıyla demokratikleşme sınıf kökenli değildir. Tüm toplumsal bağlamları kapsar. Herhangi bir sınıf veya tabakanın damgasını taşımaz. İster azınlık ister çoğunluk, farklı dil, din, etnisite ve ulusallıkları ne olursa olsun, tüm toplumsal kesimlerin aynı ifade ve örgütlenme özgürlüğünün ve bireysel hakların devlete karşı güvenceye alınmasını ifade eder. Ne devletin demokrasi ne de demokrasinin devlet içinde eritilmesi, etkisizleştirilmesi doğrudur. Her ikisinin rolü ve işlevi farklıdır. Devlet ve demokrasinin birbirini dengelemesi, demokratikleşmenin en hayati sorunlarından birisidir.

Önem taşıyan ve çözüme doğru gidilirken aydınlatılması gereken diğer bir kavram ikilisi ‘cumhuriyet’ ve ‘ulus devlet’tir. Her cumhuriyet bir ulus devlet değildir. Örneğin Roma Cumhuriyeti böyledir. Kendine cumhuriyetim diyen her ulus devlet de cumhuriyet olamaz. Cumhuriyet kavramı demokrasiyle ilgili olup, halkın da içinde yer aldığı toplumsal kesimlerin oligarşik tekelci elitlere takılmadan temsili yönetimini ifade eder. Ulus-devlet ise açık örneği faşist İtalya, Nazi Almanya’sı ve Japonya’da gözlemlendiği gibi devlet = millet özdeşliğine dayanır. Millet içinde farklı çıkar gruplarını hak ve özgürlükleriyle birlikte kabul etmez. Devlet ve millet içindeki grupların çelişkili ve farklı çıkarlara sahip olma-

rına imkan tanımaz. Özünde diktatörlüktür. Şekli demokratik örtüler bu niteliğini değiştirmez. Dolayısıyla Türkiye’de demokratik çözüme gidilirken cumhuriyet ve ulus devlet kavramlarını doğru tanımlamak ve kavramak önem taşır. Örneğin Kürt sorunu cumhuriyet içinde çözümlenebilir, ama cumhuriyetin inkarı anlamına gelen ulus devlet içinde çözümlenemez.

‘Ortak vatan’ ve ‘millet’ kavramlarının aydınlatılması da çözüm açısından hayatidir. Farklı kültürlerden halkların aynı coğrafyayı ortak vatan olarak kabul etmeleri gayet mümkündür ve tarihte sıkça karşımıza çıkan da budur. Örneğin eskiden Anadolu ve Mezopotamya denilen ve bugün genel olarak Türkiye ve Kürdistan olarak adlandırılan coğrafyalar, birçok halkın –Türklerin, Kürtlerin, Ermenilerin, Asurilerin, Arapların, Yahudilerin, pıristiyanların, Rumların, birçok Kafkas kökenli grubun– ortak vatanıdır. Yalnız Türklere ve Kürtlere vatan kılmak adil ve gerçekçi değildir. Türkiye Cumhuriyeti’nin devlet sınırları olarak buraları kapsaması, bu coğrafyaların tek başına Türk etnisitesine aidiyetini doğurmaz.

‘Ortak millet’ kavramı için de benzer bir tanım geliştirilebilir. Millet sadece tek tek vatandaşlardan oluşmaz; ayrıca ve daha önemlisi, bu vatandaşların mensubu oldukları halkların, hatta milletlerin milleti olarak da anlaşılmalıdır. Eğer ‘ortak vatan’ kavramında anlaşılırsa, o zaman bu kavram dahilinde olan ve aynı devletin sınırlarında yaşayan tüm halkların ve milletlerin ortak milleti, o devletin milleti olur. Nasıl Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi diyorsak, Türkiye milleti demek de demokratikleşme açısından daha çözümleyici bir kavram olacaktır.

‘Kimlik’ kavramına açıklık getirmek çözüme katkı sunacaktır. Kimlik toplumların herhangi bir nitelikteki dini, milli, etnik, kültürel, cinsi vb aidiyetini ifade eder. Fakat bu konuda önemli olan, kimliklere ucu açık ve esnek mi, yoksa ucu kapalı ve katı mı yaklaştığımızdır. Ucu açıklık ve esneklik demokratik çözümlere muazzam katkı sağlar. Ucu kapalılık ve katılık ise çözümü çok zorlaştırır. Kimliklerin birbirleriyle melez ilişkiye girmelerine zenginlik olarak yaklaşmak mümkündür. Önemli olan, sentezle bir kimliğin diğeri içinde erimesinin çok farklı ve çelişkili yaklaşımlar olduğunu kavramaktır.

Kavramsal sorunlara ilişkin olarak en önemli husus, kavramları fetişleştirmemektir; herhangi bir toplumsal olguyu dar bir kavramın abartılı, gerçekliğini aşan şoven bir değeri halinde sunmamaktır. Örneğin ulus, ülke, din, dil vb gibi değişken ve soyut olan bazı kategorileri temel dogmatik değerler olarak dayatmak, demokratik çözümlerin ruhuna aykırıdır.

B- Kuramsal çerçeve

Demokratikleşmeye ilişkin bazı kuramsal çerçevelere açıklık getirmek çözüme katkıda bulunacaktır. Ulus devlet kuramıyla demokratik ulus kuramı arasında açık seçik ayırım yapmak başta gelen en temel husustur. Ulus devlet tek dilli, tek etnisiteli vatandaş homojenliğini esas alır. Ayrıca bu vatandaş aynı resmi inanca bağlayarak aynı ritüelleri gerçekleştirmeye koşullandırır. Bahsedilen inanç vatanseverlik değil, şoven milliyetçilik ve dinciliktir. Ulus devlet ilişkisi ve çelişkileri içinde toplumsal farklılıkları kabul etmez. Her grubun diğerleriyle özdeşliğini esas alır. Bunun faşist ideolojiye uygun bir ulus kuramına denk düştüğü açıktır. Demokratik ulus kuramı oldukça farklıdır. Çok dilli, dinli, etnisiteli, uluslu, kültürlü, çıkarları farklı gruplar ve bireylerden oluşan bir ulus tanımına sahiptir. Vatandaş ve grup aynılığını esas almaz. ‘Devlet = ulus’ tanımını kabul etmez. Her ikisinin farklı oluşumlar olduğu gerçeğini esas alır. Devlet ve demokrasi, üzerinde hassasiyetle durulması gereken farklı iki alandır. Önemli olan, bu iki alanın birbirinin meşruiyetini tanıyarak denge içinde varlık kazanmasını anayasanın en temel hükmü haline getirmektir. Demokratik ulus kuramı vatandaş kadar grup, cemaat ve sivil toplumun da önemli olduğunu varsayar ve varlıklarını anayasal güvenceye kavuşturur. Soyut vatandaş kavramının bir liberal lafazanlık olduğunu, vatandaşın ancak grup, cemaat veya sivil toplum mensubiyetiyle somut bir anlam kazandığını düşünür.

Diğer önemli bir kuramsal sorun anayasaya ilişkindir. Anayasa kuramının temelinde yatan “devlet mi, birey mi esas olmalı?” sorusu çok tartışılmış bir husustur. Devleti düzenleyen kuralların bütünlüğü olarak anayasa kuramı ile bireyin devlet karşısında hak ve

özgürlüklerini düzenleyen anayasa kuramları arasında büyük fark vardır. Aynı şey kolektif hak ve özgürlükler için de geçerlidir. Demokratikleşme kuramında esas alınması gereken anayasa kuramı, açık ki, bireysel ve kolektif hakları ve özgürlükleri devlete karşı koruma anlayışına dayanır. Azami örgütlenmiş iktidar olarak devletin korunmaya ihtiyacı yoktur. Zaten varlığı korunmayı ifade eder. İşleyişini temel kurallara bağlamak demokratik anayasa kuramına ters düşmez.

Demokratikleşme kuramı açısından iyi kavranması gereken bir husus da toplumsal sorunların devletçi çözüm kuramıyla, demokratik çözüm kuramları arasındaki çok önemli ayrımdır. Devletçi kuram toplumsal sorunların çözümünü her şeyin devletleştirilmesinde görür. Örneğin din gibi metafizik felsefeyi ve inancı ilgilendiren bir konu bile devletleştirilerek, çözümden ziyade sorun haline getirilir. Hemen hemen diğer birçok ekonomik, sosyal, kültürel, ulusal sorunlar devletleştirilerek veya devlet güdümüne alınarak çözümlendiği zehabına kapılır. Açık ki bu kuram sorun çözmez, sorunları ağırlaştırır ve çoğaltır. Demokratik çözüm kuramı sorunların sahibinin devlet değil toplum olduğunu, dolayısıyla çözümünün de ilgili toplumdan gelmesi gerektiğini esas alır. İlgili toplum birimi kendini ne kadar özgür ifadeye ve örgütlenmeye kavuşturursa, bunun kendi çözümüne de o kadar yol açacağını idea eder. Devletçi kuram ilgili topluma hep kural dayatırken, demokratik kuram ilgili toplumun kendi inisiyatifinin önem taşıdığını ve kendisini belirleme ve inşa etme hakkına sahip olduğunu söyler. Devletle ilişkinin birbirini ya tamamen reddetmesini veya tersini içermez. İlişki ve çelişki içinde gerginlikler yaşasalar da, uzlaşma ve barış içinde bir arada yaşamalarını öngörür. Bu meyanda demokratik çözüm barışla da bağlantılıdır. Her barış demokratik çözüm eksenli olmayabilir, ama her demokratik çözüm 'onurlu barış' dediğimiz her varlığın gelişim hakikatini sağlama alır. Onurlu barışlar birbiriyle barışan güçlerin birbirlerinin varlığını ve gelişim hukukunu tanımlarıyla gerçekleşir.

Devletçi kuramların diğer bir sakıncası, sorundan etkilenen karşısındaki güçleri de devletçiliğe yöneltmesi, yani tek çözüm yolu olarak kendi ulus devletini dayatma riskine sokmasıdır. Bir nevi devlete karşı devlet zihniyetine götürür. Demokratik kuramın yüksek

çözümleyicilik şansı ne devlet sınırlarından ayrılmayı, ne de karşı ulus devlete yönelmeyi gerekli ve zorunlu kılmamasıdır. Devlet olmayan, devleti hedeflemeyen, ret ve inkar da etmeyen esnek bir çözüm öngörmesi demokratik kuramların büyük şansısıdır.

Temel kuramsal bir sorun da bireysel ve kolektif haklar kuramına ilişkindir. Bu konuda muazzam bir spekülasyon vardır veya geliştirilmiştir. Liberal bireycilik anlayışının saptırdığı bir konudur bu. Sosyal bilimin asgari bir kavranışı bile bireysel olanın toplumsal, toplumsal olanın da bireyseli içerdiğini; birinin diğerini içinde taşıdığını yani içiçeliğini gösterir veya anlamlandırmamızı sağlar. Toplumsallık olmadan bireyselliğin asla yaşanamayacağı, bir insanı tek başına bir haftalığına bir yere bıraksak hemen anlaşılır. Ayrıca toplumun bireysel çabalar ve ilişkilerden oluştuğu da bilge olmayı gerektirmeyen sağduyulu bir anlayışla rahatlıkla kavranabilir. Sorunun ağırlaştırılması liberalizmin homojen ulus ve vatandaş yaratmak için grup, cemaat ve sivil toplum hukukunu reddetmesinden kaynaklanır. Bu kolektivitelerin özgürlükleri ve hakları ne kadar budanırsa, sermaye ve ulus devlet tekellerinin azami sömürü ve iktidar şansları o kadar artar. Bireysel haklardan bahsedip kolektif haklardan bahsetmemek, hatta daha da ileri gidip kolektif hakları reddetmek faşist yaklaşımla ilgilidir. Bireyin mensup olduğu kolektiviteye hak ve özgürlük tanınmadan, bireysel hak ve özgürlük tanımının hiçbir kıymeti yoktur. Ayrıca kuramsal olarak bu mümkün de değildir. Burada tam bir ‘Ali Cengiz oyunu’ oynanmaktadır. “Birey olarak islamı yaşayabilirsin, ama toplumsal olarak yaşayamazsın” demek hem bir faşist demagoji, hem de bir eliyle verip diğer eliyle alma kurnazlığıdır. Bireysel ve kolektif haklar ve özgürlükler etle tırnak gibi birbirini bütünleyen haklar ve özgürlüklerdir. Elbette bu konuda bireyi inkar eden her tür aşırı cemaatçilik ve kolektivistçilikle toplumu inkar eden her tür aşırı bireyciliği reddetmek, bireysel ve kolektif haklar ve özgürlükler kuramının en temel kriterleridir.

Demokratikleşme sorunlarının çözümünde kuramsal çerçeveyi geliştirirken, en önemli bir sorunun da Avrupa ve özellikle Fransa merkezli pozitivist sosyal bilimcilikten kaynaklandığını çok iyi kavramak gerekir. Beşinci Cumhuriyet deneyimi yaşamasına rağmen

Fransa'nın hem halen laiklik, yurttaşlık ve cemaatçilik nedeniyle sorunlar yaşamasında, hem de Britanya İmparatorluğu karşısında dışta, tüm Avrupa'da ve dünyada hegemonik ideasını kaybetmesinde pozitivist sosyal bilimciliğin belirleyici payı vardır. Türkiye Cumhuriyeti ve daha önceki Tanzimat ve her iki Meşrutiyet deneyimi esas olarak Fransız Üçüncü Cumhuriyet deneyimini kendilerine temel aldıklarından, ayrıca modernite ideolojisi olarak Fransız pozitivismi benimsediklerinden, bunun günümüzde yaşanan demokratik sorunlardaki payını araştırmak ve sonuçlarını netleştirmek büyük önem taşır. Açıkçası eğer cumhuriyet doksan yıldır demokratikleşme yönünde kaplumbağa hızında bir yürüyüş bile gerçekleştirememişse, Fransız pozitivisminin teorik ve cumhuriyetçi deneyimlerinin bundaki pratik etkisini açığa çıkarmadan başarılı çözümler geliştirmek yine de zor olacak, eski sorunsallıklar devam edecektir. Fransız pozitivismi ve cumhuriyetçilik deneyiminin tüm etkilerinin reddinden bahsetmiyorum. Ama 1950'ler sonrasının bilimsel devriminden ve demokrasi kuramındaki büyük gelişmelerden yararlanıp olumsuz etkilerini aşmazsak, büyük bir demokratikleşme ve fikir özgürlüğü şansını iyi kullanmamış olacağız.

Teorik ve pratik bağlamdaki Fransız etkisi günümüz için de büyük önem taşımakta ve çözümlenmeyi gerektirmektedir. Genel olarak Avrupa merkezli sosyal bilimin de günümüzde büyük eleştiri aldığı bilinmektedir. Ortadoğu'ya ilişkin oryantalizmin maskesi giderek düşürülmektedir. Özcesi şunu demek durumundayım: Ortadoğu'nun 15.000 yıldan beri kanıtlanmış kültürel öncülük değerlerini, özellikle son 5.000 yılı aşkın merkezi uygarlıkların başat olmuş kültürel değerlerini, ondaki çözüm olanaklarını hepten göz ardı edip, çoğu da Ortadoğu kültüründen aşırılmış Avrupa'nın son beş yüz yıllık kaba maddeci pozitivist yaklaşımlı kültürüyle sorunlarımıza, temel toplumsal sorunlara anlam yükleyebileceğimizi ve bu sorunları çözebileceğimizi pek zannetmiyoruz. Bu kültür esas alınarak varılacak çözümler daha hastalıklı yapılanmalara yol açabilir. Doğru olan, Avrupa merkezli ideolojik hegemonyadan kurtulmak, Ortadoğu ve diğer Doğu geleneğindeki muazzam insani değerleri ve toplumsal sorunların çözüm yaklaşımlarını gündemleştirmektir. Eğer bir Türkiye veya Ortadoğu modelinden bahsedilecekse, bu modelin

ancak bu büyük tarihsel ve toplumsal gerçekliklerden kaynaklanması gerektiği gayet açıktır.

Pozitivist felsefenin en önemli sonuçlarından biri, idea ettiğinin aksine dogmatizmin en katı biçimine yol açan niteliğidir. Bilimsellik adı altında modernite dogmatizmini meşrulaştırmış, dinden daha katı bir inanç fanatizmine yol açmıştır. Örneğin ulus, ülke, devlet, sınıf, toplum vb kavramlara yüklenen anlam allah kavramına yüklenenden daha kesin niteliktedir. Bu kavramlar tanrıdan da güçlü tanrısallıklar halinde yüceltilmiş oluyorlar. Dolayısıyla hem bu kavramlar gerçek içeriklerini yitiriyorlar, hem de genelleştirilerek hakikat kapsamını yok ediyorlar. Nesnelleştirme öznelleştirmeden daha tehlikeli bir dogmatizme götürüyor. Dünyadaki son beş yüz yılın savaş gerçeğinin ve günümüz dünyasının birçok alanda sürdürülemezlik sınırlarına dayanması pozitivist materyalizmle yakından bağlantılıdır.

Nesnel dogmatizmden kurtulalım derken öznel dogmatizmi yeğlemiş olmuyoruz. Batı'nın ideolojik hegemonyasından kurtulmak önceliğimiz olmalıdır. Ancak o zaman toplumsal sorunları ve bunlardan en önemlisi olan demokratikleşmeyi kendi toplumsal doğasına uygun olarak gündemleştirebiliriz. Kalıcı demokratikleşme tam bir fikirsel özgürlük içinde kendi toplumsal doğasına uygun olarak tartışıldığında çözümünü bulabilir. Avrupa merkezli sosyolojik kavram ve kuramlarla başta islam kültürü olmak üzere muazzam bir katmanlar bloğu teşkil eden kültürel miras güncelleştirilemez, çözümlenemez. Son iki yüz yıllık oryantalist uygulamalar bu gerçekliği yeterince kanıtlamıştır. Tek başına 'İsrail-Arap' anlaşmazlığı bile nasıl bir çözümsüzlük yaşandığını gösterdiği gibi, İsrail ve Arap kavramlarının (pozitivist ulus kavramları) kendi başına birer sorun üreten mekanizma olduğu da bu kanıtlamanın örnekleri olarak sunulabilir. İsrail ve Araplığa ne kadar gerçeklik yüklersen, sorunu o kadar içinden çıkılmaz hale getirirsin. Çünkü hem Arap, hem İsrail kavramları idea edilen gerçeği taşımaz, hakikatini ifade edemez.

Benzer bir uygulamayı Türk ve Kürt kavramları için de önerebiliriz. Türk'e ve Kürt'e ne kadar gerçeklik yüklenirse, bu durum bu kavramlar etrafında oluşan sorunların o denli ağırlaşmasına yol açar. Kürt ve Türk kavramları en çok da son yüzyılın zayıf bir olgusalılık kazanmış gerçekleridir. Bu zayıf olgusalılıkların tersine çok abartılan

hakikatler düzeyine yükseltilmesi, altından çıkılmaz sorunlara yol açmışlardır. Pozitivist din olarak milliyetçilik, toplumsal sorunları geleneksel dinlerden daha çok ağırlaştırmaktadır. Özcesi demokratikleşme kuramları nesnel ve öznel dogmatizmden kurtulduğu oranda gerçekçi çözümlere katkı sunar.

Kuramsal bağlamda ele alınması gereken diğer bir konu “tarih ve şimdi” veya “tarihsellik ve güncellik” arasındaki ilişkidir. Pozitivizmden esinlenmiş nesnel dogmatizm etkisini en çok tarih ve şimdi arasındaki anlam üzerinde gösterir. Ya şimdiyi tarihin katı determinist bir nicelik birikimi olarak kabul eder, ya da tarihi şimdinin geriye doğru uzanmış bir nicel birikimi sayar. Aslında tarih ve şimdi arasında bir fark görmemektedir. Dolayısıyla tarih reddedilmiş olmaktadır. “Şimdi neyse tarih odur” demek korkunç bir hatalar ve yanlışlıklar yumağını oluşturur. Kaldı ki, şimdinin pozitivist inşası yüzde doksan hakikatin inkarı üzerinedir. Tarihe yansımaları ya muazzam nitelikte bir inkara ya da tersine bir abartmaya götürür.

Doğru olan, tarihin şimdiyi nasıl koşullandığını titiz bir araştırmayla belirlemedir. Hiçbir toplumsal sorun tarihinden kopuk veya ters olarak ele alınıp çözümlenemez. Tarihini yansıtmayan bir şimdiden bahsedilemez. Şimdiyi tarihte aramak ne kadar doğru bir yöntemse, tarihi de biraz şimdide aramak o kadar doğru bir arayış yöntemidir. Ama bundan tarih = şimdi sonucu çıkarılamaz. Aralarında koşullandırma kesindir. Tehlikeli olan, koşullandırmayı doğru ölçmeden aynılaştırmadır. O zaman kadere boyun eğilmiş olunur ki, ne bir sorunun anlaşılma gereği kalır ne de çözüm şansı doğar. Şimdiyi bir özgürlük, çözüm fırsatı olarak görmek, ama koşullarını tarihsel hakikatlerde aramak kaydıyla. Aralarındaki sıkı koşullanmayı görmek ne kadar önemli ve gerekliyse, farkı görmek de o kadar doğru ve çözüme katkı sunucu niteliktedir.

Kuramsal çerçeveye ilişkin son bir katkıyı din ve ahlak eksenli düşünce ve pratiklerde aramak gerekir. Demokratikleşmeyi sadece bir siyasal kuram çerçevesinde çözmek ne adil ne de vicdanidir. Toplum sadece siyasal bir gerçeklik değildir, ahlaki ve dini bir gerçekliktir. Din ve ahlak birlikte binlerce yıl mensup oldukları toplumların sorunları üzerinde en fazla durmuş ve çözüm üretmiş olan kurumlardır. Bu tarihsel, vazgeçilmez kurumları göz ardı ederek, sadece

ekonomik ve siyasal gerçeklerle analiz yapmak ve çözüm üretmek kaçınılmaz olarak eksik kalacak, dolayısıyla yanlışlıklara açık olacaktır. Bir yönüyle sorunlar çözülmeye çalışılırken, diğer yönleriyle sorunların daha da ağırlaşmalarına yol açılmış olacaktır.

Pozitivizmin toplum üzerindeki yıkıcı etkilerinden biri de dini ve ahlaki hakikatlerin sorun çözmedeki rollerini asgariye indirmesidir. Din ve ahlak yargıları, özellikle Doğu ve Ortadoğu kültürlerinde binlerce yıllık toplumsal deneyimlerden süzülmüş, sorunları adalet ve vicdan ölçütlerinde çözümleme ve çözmenin sonuçlarıdır. Başvurulmayı şart kılar. Oryantalizm bu geleneksel çözüm yollarını etkisiz kılmakla toplum üzerindeki despotik baskıları artırmış, demokratik sorunları ağırlaştırmıştır. Adalet ve vicdan olmadan toplumsal yaşam sürdürülemez. Sadece sermayenin buz gibi soğuk hesaplarına indirgenmiş katı determinist, ekonomist ve iktidarcı yaklaşımlarla olsa olsa çığıından çıkmış kaotik bir duruma yol açılır ki, yaşanan gerçeklik de çoğunlukla böyledir.

Devasa boyutlara tırmanmış toplumsal sorunların demokratik çözümünde adalet ve vicdana dönüş kaçınılmaz bir değer hükmündedir. Örneğin Ermeni, Asuri gibi halkların yaşadıkları trajedileri aşmak için ne ekonomik ne de politik askeri güçleri yeterlidir. Ancak Ortadoğu kültüründe tarih boyunca yaşanmamış kapitalist modernitenin tuzacağına düşürülmüş olmanın sonucu olarak, bu halkların yaşadıkları trajediyi aşmalarına yardımcı olmak, yine bölge kültürlerinde her zaman var olmuş dinin ve ahlakın vicdani ve adil yargılarına başvurmakla mümkündür.

C- İlkesel çerçeve

İlkesel çerçeve kuramsal çerçeveye bağlı olarak geliştirilmek durumundadır. Geliştirilecek demokratik çözümlerin güncel ve konjonktürel olmanın da ötesinde yapısal olmaları kalıcı olmalarını da beraberinde getirir. Sorunların çözümü günü kurtarmaya değil, ya sistemi kurtarmaya ya da yeniden inşa etmeye hizmet etmelidir. Fonksiyonel devlet ve toplumun kalıcı istikrarı bu tip çözümleri gerekli kılar. Demokrasi bir devlet ve toplum sistemi olduğuna göre,

demokratikleşme adımları sistemli olmak durumundadır. Daha da geliştirilmeleri mümkün olan aşağıda sıralayacağımız ilkelerin demokratik sistem için kalıcı bir çerçeve tesis etmenin asgari koşullarını sağlayıcı nitelikte olduğu kanısındayım.

1- Demokratik ulus ilkesi

Bütünlük sağlayıcı ulusallık, devlet ulus olarak değil, demokratik ulus olarak inşa edilmeli veya var olan ulusallıklar demokratik ulus olarak dönüşüm yaşamayı hedeflemelidir. Ucu açık kimlik ve esnek ulus anlayışı bu hedef için yeterli bir başlangıç oluşturabilir. Burada önemli olan, içinde bütünleşilecek ulusun iktidar zoruyla değil, demokratik gönüllülük temelinde inşa edilmesi veya dönüşümle sağlanmasıdır. Demokratik ulusta hem bireysel hem de kolektif hak ve özgürlükler bir madalyonun iki yüzü gibi birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Sadece vatandaş içermez; farklı sivil toplum, cemaatler ve halk gruplarını da kolektif birimler olarak bir zenginlik kaynağı sayar. Vatandaşlar ne kadar fonksiyonel bir kolektivitinin unsuru olurlarsa o kadar güçlü bir konum teşkil ederler.

2- Ortak vatan (demokratik vatan) ilkesi

Ortak vatan (demokratik vatan) anlayışı esas alınmalıdır. Yani sadece tek dilli bir etnisiteye ve tek dine ait olmayan, çok dilli, çok uluslu ve çok dinli vatandaşlardan oluşan bir vatan anlayışı en gerçekçi olanıdır. Dolayısıyla bütünlük ve kardeşliği daha çok karşılar, yaşar. Sadece bir etnisiteye aidiyet hissi veren vatan anlayışı, vatandaşların büyük bir kısmını ötekileştirir. Kutuplaşmayı artıran ötekileştirme asıl bölücü rol oynayan anlayıştır. Aynı tornadan çıkmış vatandaş anlayışı açık ki faşizmden kaynaklanır. Farklılık hem doğanın hem toplumun yaşam zenginliğini ifade eder. Vatanseverlik duygusunu şovence ve ırkçı olarak değil, toprağa, ekolojiye ve gelişime duyulan bağlılık olarak yaşamak en doğrusudur.

3- Demokratik cumhuriyet ilkesi:

Devletin şekli olarak cumhuriyeti ulus devlet olarak yorumlamak, özellikle katı bir ulus devletçilik biçimi, ötekileştirmenin diğer bir etkenidir. Cumhuriyet için ideal olan devlet rejimi ulus devlet değil, de-

mokratik devlettir. Bir devlet hem ulus devlet hem demokratik devlet olamaz. Bu iki sıfat birbiriyle çelişir. Demokratik devlet demokratik sisteme açık olan, onunla uzlaşan devlettir. Ulus devletin böyle bir hedefi olmayıp, bilakis demokratik toplumu kendi içinde asimile eder. Demokratik çözüm ilkesi cumhuriyetle uyuşur, ama aynı uyuşumu ulus devlet biçimiyle sağlayamaz. Önemli olan, cumhuriyeti demokratikleşmenin çatı örgütü olarak düşünmek ve inşa etmektir. Devlet biçimini veya cumhuriyeti ideolojikleştirmemek, bir etnisiteye ve dine bağlamamak demokratik çözüm için önemlidir. Cumhuriyet kavramını, tüm vatandaşların demokratik çatı örgütü olarak bir hukuki tanımla geliştirmek en doğrusudur. Yani cumhuriyeti tüm vatandaşların demokratik hukuk örgütlenmesi olarak tanımlamak büyük önem taşır. Böylelikle sosyal ilke ve laiklik ilkesi de en özlü şekilde cumhuriyet tanımına içerilmiş olur. Cumhuriyeti böylece açıkça tanımlanmış olarak bir etnisiteye, dine, ideolojiye bağlamamış oluruz. Örneğin etnisite ve soy içeren ‘Türk’ ve ‘Kürt’ kavramlarıyla din ve diğer ideolojik ifadeler olan islamilik, hristiyanlık ve sünnilik sıfatlarını eklemekten ifade edilmesi daha kapsayıcı ve bütünlük sağlayıcı olur.

4- Demokratik anayasa ilkesi:

Demokratikleşme siyasi bir hareket olmasına rağmen, toplumsal bir konsensüsle oluşturulmuş bir anayasaya dayanmadan kalıcı ve sistematik bir yönetim rejimi haline gelemmez. Demokratik anayasalar demokratik toplumla devletin uzlaşmasını ifade eder. Bireysel hak ve özgürlükler ancak demokratik toplumla anlam kazanabilir. Aksi halde muazzam güç yoğunluğu olan devlet karşısında bu hakların korunması mümkün değildir. Devleti de sürekli problem oluşturan ve ağırlaştıran bir kurum olarak değil, uzmanlık ve tecrübe birikim alanı olarak çözüm sağlayıcı bir etken halinde tutmak için demokratik anayasa vazgeçilmez bir araçtır. Demokratik anayasa, devleti hem işlevsel kılan hem de tecrübe ve uzmanlık birikimi halinde tutan niteliğiyle toplum ve devleti bir arada tutan tutkal durumundadır.

5- Demokratik çözüm ilkesi:

Demokratik çözüm ilkesi, daha çok devlet olmayı hedeflemeyen, devletin uzantısı da olmayan sivil toplumun demokratikleşmesini,

yani demokratik toplumu esas alan çözüm modelidir. Devletin bünyesinde temel biçim değişikliklerine yönelmekten ziyade, toplum bünyesinde işleyen bir demokratik rejim arayan çözümlere yönelir. Devlete ilişkin olarak en çok demokratik bir anayasa talep eder. Tabii ki demokratik anayasanın oluşumu için teorik ve pratik çabalar tatminkar olmalı, bu anayasa devletten çok toplumsal esenliği esas almalıdır. Demokratik çözüm ilkesinin zıttı iktidarcı devletçi çözüm zorlamalarıdır. İlke olarak demokratik çözüm iktidar paylaşımıyla uğraşmaz, hatta iktidardan uzak durur. Çünkü iktidar ne kadar yoğunlaşırsa, demokrasiden o kadar uzaklaşma yaşanır. Yalnızca hükümetler veya devletler adına toplumlar düzenlenirse, ortaya çıkan düzen antidemokratik olur. Çünkü toplumsal güçler işin içine dahil edilmemiştir. İktidar ve hükümet düzenlemeleri olumlu yönde olursa belki demokratikleşmenin önünü açar, ama demokratikleşmenin kendisini oluşturmaz. Demokratik çözümlerin hedefi de iktidar veya devlet olanaklarını paylaşmak olamaz. Devlete tutunmak, devletin bir bloğunu teşkil etmek, demokratik çözümün hedefi olamaz.

Demokratik çözüm ilkesinde temel husus, demokratik kurumlarla devlet kurumlarının barış içinde bir arada yaşamalarının anayasal güvence altına alınmasıdır. İki kurumsal varlık arasında yasal bir meşruiyet vardır. Varlıklarını birbirlerinin inkarına dayandırmazlar. Ne demokrasi adına devletin tasfiyesi gereklidir ne de devlet adına demokrasi eritilmelidir. Batı sistemindeki aşırı iç içelik, ulus devlet içinde demokrasinin göstermelik bir kuruma dönüşmesine yol açar. Demokratikleşmenin en güncel sorunu, bu iç içeliği aşan iki kurumsal varlığın bir arada yaşamasını yeniden düzenlemektir. Demokrasinin devleti sınırlaması ne kadar vazgeçilmez bir ilkeyse devletin de tecrübe ve uzmanlık birikimi olarak demokrasiye çatı işlevi görmesi o kadar ilkeseldir. Tarihi süreç içinde galip çıkacak olan demokratik toplum olacaktır. Özcesi devletle demokratik kurumların barış içinde ama gergin duruşları rekabete yol açan bir durumu ifade eder ki bundan gelişip güçlenecek olan demokratik toplumun kendisi olacaktır.

6- Bireysel ve kolektif hak ve özgürlüklerin birlikteliği ilkesi:

Demokratikleşme sorunlarının çözümünde hayati bir rol oynayan hak ve özgürlükler ilkesinin uygulanmasında bireysel ve kolektif ay-

rımına gitmenin kendi başına çözümden çok sorunları daha da ağırlaştırdığını ve içinden çıkılmaz hale getirdiğini dünyadaki sayısız deneyimden öğrenmek mümkündür. Ayrıca bu ayrım toplumların doğasına da aykırıdır. İnsan toplumunda birey hiçbir zaman ve mekanda haklı veya haksız, özgürlüklü veya özgürlüksüz olarak topluluksuz yaşamamıştır. Zaten insanın özelliği, en gelişmiş toplumsal hayvan olmasıdır. Dolayısıyla bireyin elde ettiği veya yaşadığı hiçbir hak ve özgürlük, aidiyetini yaşadığı topluluklarla paylaşılmadıkça hiçbir anlam ifade etmez. Toplumdan soyutlanmış birey ne kadar anlamsızsa edindiği hak ve özgürlükler de o kadar anlamsızdır ve uygulanma yeteneğinde değildir. Tersine de doğrudur: Bir topluluğa tanınan hak ve özgürlükler, mensubu olan bireylere yansıtılmadıkça hiçbir değer ifade etmez. Hak ve özgürlükler bireysiz yaşanmaz. Bireyleri hak ve özgürlüklerden yoksun bırakmak, mensup olduğu toplumu aynı duruma düşürmekle mümkün olduğu gibi toplumu, kolektiviteleri hak ve özgürlüklerden yoksun bırakmak da mensubu bulunan bireyleri aynı duruma düşürmek demektir. Özcesi hak ve özgürlükler, ne bireysiz ne de toplumsuz; birlikte olmadan, paylaşılmadan yaşanacak değerler değildir.

7- İdeolojik bağımsızlık ve özgürlük ilkesi:

Bu ilkenin temelinde daha çok kapitalist modernitenin dünya çapında egemen kıldığı kaba materyalist nitelik taşıyan, özünde ise idealist olup ‘pozitivist bilimci’ geçinen ideolojik hegemonyacılığın dan kurtulmadıkça, demokratikleşmenin ve özünde var olan özgürleşmenin sağlanamayacağını kavramak yatar. Pozitivist bilimcilik, Avrupa hegemonik uygarlığının başat ilkesidir. Bu ilkeyi hegemonik kılmadan, diğer temel unsurları olan kapitalizmi, endüstriyalizmi ve ulus devletçiliği dünya çapında kendine bağımlı olarak inşa edip yürütemez. İdeolojik hegemonya Ortadoğu’da oryantalist bilimle zihinleri fetheder. Bunun ardından veya bununla birlikte diğer temel unsurlarla fetih, işgal ve sömürgeciliğini çok çeşitli biçimler altında gerçekleştirir. Eski despotik yerel unsurlarla doğası gereği hep işbirliği içinde olan yeni sömürgecilik, demokratikleşme sorunlarını daha da ağırlaştırır. Buna karşı gelişen her tür direniş demokratik bir yan taşır. Bu demokratik yanın gelişip güçlenmesi ve

kendisini ayakta duracak ve sistematize edecek biçimlere taşıyabilmesi için hegemonik ideolojiden kopması gerekir. Alternatif ideolojik seçeneklerin anlamlı olması için yerel, kentsel, bölgesel, çoklu ulus ve ortak vatan kategorilerini içermesi gerekir. Aksi halde başka bir ideolojik hegemonya gelişim gösterebilir.

Geleneksel dinci ve ırkçı görüşler de en az kapitalist modernite ideolojisi olan pozitivist hegemonyacılık kadar hegemoniktirler. Bahsedilen ana kategorilerde özgürlükçülüğe dayanan ideolojik çıkışları özgürlük ideolojileri olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak bu özgürlük ideolojileriyle demokratikleşme sorunları ve çözüm yolları anlaşılır kılınıp uygulanabilir. İdeolojik özgürlük olmadan demokratikleşme adımları her an tökezleyebilir, hegemonik ideolojilerin kontrolüne girebilir. İdeolojik özgürlük toplumsal doğanın hakikatiyle bağlantılı olup, demokratik toplumun gerçekleştirilmesi ve yaşanmasıyla kendini daimi olarak ifade eder. Toplumsal hakikat, demokratik toplum gerçeklerinin özgürce ifadesidir.

8- Tarihsellik ve şimdilik ilkesi:

Demokratikleşme sorunları ve çözüm olasılıkları tarihsellikle şimdilik arasındaki ilişkilerin doğru kurulmasıyla yakından bağlantılıdır. Tarihte ilgili sorunları ve çözüm olanaklarını göz ardı eden, sansürleyen bir zihniyetin sadece demokratikleşme sorunlarını değil, tüm toplumsal sorunları kavramak şurada kalsın, daha da ağırlaştırıp içinden çıkılmaz bir hale getirmesi, kriz, çatışma ve savaflara dönüştürmesi kaçınılmazdır. Tarihte olup bitenler şimdiyi belirleyen en temel koşullardır. Şimdi veya güncel olan, tarihin kendini sorun ve çözüm olanaklarıyla sunma halinden ibarettir. Tek fark şudur: Geçmiş müdahale edemeyiz, ama şimdiye, güncele müdahale edebiliriz. Müdahalenin fikri temelleri ve maddi gücüyle bağlantılı olarak günceli değiştirebiliriz. Değişimi hızlandırabilir, farklı yöne çevirebilir, özgür kılabilir veya daha çok köleleştirebiliriz. Bu tamamen müdahale güçlerinin konumlarıyla bağlantılı bir husustur. Önemli olan, “Geçmiş, tarih ana halkasıyla şimdiye nasıl yansıtılmalı?” sorusuna verilecek yanıttır. Şimdiyi tarihin özellikle ilgilendiğimiz sorunlarıyla ilgili alanlarının ifadesi olarak çözümlemek, toplumsal sorunların çözüm anahtarıdır. Bu anlamda tarih kavran-

dıkça en büyük güç kaynağımız olacaktır. Tarihini doğru kavrayamayan ve yazamayanların, şimdiyi doğru kavrayıp özgürleştirmeleri ve demokratikleştirmeleri çok zayıf bir olasılıktır. El yordamıyla yaşanacak özgürlükler ve demokratikleşmeler kalıcı olamazlar; nasıl elde edilmişlerse öyle elden kaçabilirler.

Çok iyi bilmek gerekir ki, toplumun kendisi en gelişmiş tarihtir. Kendisi bir tarih olan toplumu bu yüzüyle, hakikatiyle tanımadıkça, onu sorunlarından kurtarmak, demokratik çözümlere ve yaşam tarzına kavuşturmak pek olası değildir. Bunun içindir ki despotların ilk yaptıkları eylem, toplumsal hafızayı yok etmektir. Demokratların da yapmaları gereken ilk şey, toplumsal hafızaya yani tarihe olanca doğrularıyla sahip çıkmaktır. Kapitalist modernitenin en büyük tahribatı insanlık hafızasını yok edici darbelere maruz bırakması ve şimdiyi sonsuzmuş, daha doğrusu tarihin sonuymuş gibi sunmasıdır. Ona göre her şey sıkışmış şimdiden ibarettir. Bireycilik denilen hastalık bu anlayışla bağlantılıdır. “Kendini yaşa, gerisi boştur” bireyciliği tarihsel toplumun inkarıyla ilişkilidir. Böylesi bir zihniyetten toplumsal hakikat ve onun ifadeye kavuşacağı demokratik toplumsallık beklenemez. Bu açıdan liberal bireycilik demokrasinin inkarıdır. Tarihte anı, anda tarihi görmek sosyal bilimin doğru ilkesidir.

9- Ahlak ve vicdan ilkesi:

Batı sosyolojisi vicdan ilkesini tanımaz. Analitik zeka olarak işler. Vicdan, duygusal zekaya gereksinim duyar. Analitik felsefe olarak başlayan modern sosyoloji, günümüzde bir yönetim tekniğine dönüşmüştür. Halbuki vicdan toplumsal kuruluşu var eden ilkelerin başında gelir. Vicdan toplumun adil yargısı olarak işlev görür. Yok sayıldığında toplum en tehlikeli canavar makinesi olarak işler. Vicdan dinin ve ahlakın özü de sayılabilir. Eğer kuru gelenek olarak din ve ahlakı bir tarafa bırakırsak, bu iki kurumdan geriye kalanın toplumsal vicdan olduğu görülecektir. Toplumsal vicdan siyasi, askeri, ekonomik gücü olmayanın sığınacağı tek alandır. Bu alan tahrip edildiğinde toplumda sadece güç ilkesi işler ki o zaman herkes herkesin kurdu olur.

Demokrasi, vicdansız işleyecek bir rejim değildir. Tekelci güç ve sermaye sistemleri vicdanın inkarı üzerine kuruludur. Demokrati-

kleşme, özünde bu vicdan inkarını geçersiz kılma ve toplumsal vicdanı kazanma hareketi olarak da tanımlanabilir. Güç ve sermaye tekelinin dışındaki devasa toplum ancak vicdan hareketiyle savunulabilir. Günümüzde toplumsal mücadele bir anlamda yitirilmiş vicdanı kazanmaktır. Demokratikleşme yitirilmiş olan vicdan değerlerini edinme hareketi olmadıkça tam anlamına ulaşamaz, birey ve azınlıklar haklarını ve özgürlüklerini kazanamaz. Tüm bu gerekçeler demokratikleşme sorunlarının çözümünde dinin ve ahlakın süzülüş toplumsal değeri olan vicdan ilkesinin mutlaka devrede olmasını gerektirir.

Soykırım gerçekleri vicdan devreye sokulmadan çözümlenemez. Kapitalist modernitenin tüm cinayetleri ve soykırımları ancak vicdan ilkesi harekete geçirildiğinde itiraf edilebilir ve adalete yol açabilir. Modernite tüm toplumsal sorunlarda güç ilkesini esas alır. Gücü olan kazanır veya halleder, olmayan ise kaybeder ve gerçeklik olmaktan çıkar. Modernitenin temelindeki en büyük hastalık budur. Toplum bu ilkeyle ancak taş devrini bile aratacak bir cangıla döner. Eğer köklü toplumsal sorunlara ve bunların başta gelenlerinden olan demokratikleşmeye kalıcı, adil yanıtlar bulmak istiyorsak, güç ilkesi yerine mutlaka vicdan ilkesine yer vermeliyiz. Doğu kültürü bu ilkeye yabancı değildir. Tersine tüm sorunlarında bu ilkeye baş yeri vermiştir. Kapitalizmin, gücün buzdan hesapları uğruna bu ilkeden vazgeçemeyiz. Türkiye'nin demokratikleşme sorunlarına çözümler geliştirirken, diğer tüm ilkelerin baş köşesinde vicdan ilkesine yer vermek ve bu ilkeye başvurmak durumundayız.

10- Demokrasilerin öz savunma ilkesi:

Tek hücreli canlıdan cansız zannedilen ama öyle olmadığı ve dahası tüm canlılık ilkesinin temeli olduğu anlaşılan atom altı parçacıkların yaşamına kadar öz savunmasız varlığın olmadığı bilinen bir hakikattir. Bu bilimsel olarak da kanıtlanmıştır. İnsan toplumları gibi son derece zekalı ve esneklik düzeyi yüksek varlıkların öz savunmasız olamayacakları her yaşam anında ve mekanında rahatlıkla gözlemlenmektedir. Savaşlar bile uygarlık sistemlerinin çarpıklaştırılmış öz savunma anlayışlarıyla yakından bağlantılıdır. Demokratik toplumlar ve özgür bireyleri, sınıflı uygarlıklar döneminde kendile-

rini korumak için büyük savunma sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Hatta ilkel komünal toplumlar, uzun dönemli yaşamlarında, kendi aralarında yaşadıkları çelişkilerin yanı sıra, doğanın canlı ve cansız oluşumlarından kaynaklanan ölümcül tehlikelerle de karşı karşıya kalmışlar ve öz savunmayı her anın ve her mekanın birincil görevi saymışlardır.

Kapitalist modernite unsurlarının (ulus devlet, kapitalizm ve endüstriyalizmin) ekonomik, ekolojik ve demokratik toplumlarla özgür ve eşit bireyleri üzerinde yürüttüğü tekелci baskı ve sömürüsüne karşı öz savunma sorunları hayati konuların başında gelmektedir. Öz savunmasız yaşam sadece ücret köleliğiyle sonuçlanmamakta, her türlü işsizlik, hastalık ve yozluklara da yol açmaktadır. Daha da kötüsü, çok sayıda fiziki ve kültürel soykırımları da beraberinde taşımaktadır. Modernite sistem olarak genelde toplumu ve bireyleri, özelde daha şiddetli olarak demokratik toplumları ve özgür bireyleri zorunlu olarak varlıklarını savunmakla karşı karşıya bırakmaktadır. Öz savunmayı başaramamaları halinde, sadece özgürlükleri değil, varlıkları da soykırım tehlikesine uğramaktadır. Modernitenin tekелci unsurları kendini sürdürebilir kılmak için toplumun ve bireyin özgürlüğünü ve varlığını tehdit altına almakla yetinmemekte, geç dönemlerinde yaşam için vazgeçilmez olan ekolojik koşulları da tüketmektedir. Ekolojik koşulların tüketilişi, uzun vadeye yayılmış ve tüm yaşam üzerinde yürütölen bir nevi soykırım olmaktadır.

Demokratik toplum ve özgür birey, devrimci ve evrimci gelişmeler kadar, onlarla birlikte özsavunma sorunlarına da çare bulmak zorundadır. Modernitenin yapısal krizinin son dönemi özsavunmayı tüm sorunların başına yerleştirmiştir. Her topluluk ekonomik, ekolojik ve demokratik bir birim olmak kadar, öz savunmalı bir birim olarak da yaşamak durumundadır. Aynı zamanda her eşit ve özgür birey ekonomik, ekolojik ve demokratik bir veya daha çok birimde yaşamak kadar, birlikte o denli bir veya çok sayıda özsavunma biriminde de yaşamak durumundadır. Tüm canlılar için geçerli olan beslenme, üreme ve korunma, en çok da insan toplumu için geçerli, vazgeçilmez üç yaşam koşuludur.

III. Bölüm

Türkiye’de demokrasi sorunu ve demokratik anayasa çözümü

A- Türkiye’de demokrasi sorununun ortaya çıkışı gelişimi ve sonuçları

Evrensel bir olgu olarak demokrasi sorunu, kabile topluluklarında üstteki hiyerarşik yönetimin ayrışmaya gitmesiyle ortaya çıkar. Kendi içinde doğal demokrasi olan kabile toplumunda idari ayrışım doğal demokrasinin sonunu getirir. Hiyerarşiden despotik devlete geçiş bu süreci derinleştirir. Uygarlık sistemleri özünde bu süreç tarafından belirlenir. Uygarlık, Avrupa’daki kapitalizm aşamasına kadar toplum üzerinde sınırlı oranda nüfuz kurar. Toplumda ahlaki ve politik potansiyel gücünü korur. Avrupa uygarlığı, ulus ve ulus-devlet olgularına –kapitalizmin ve endüstriyalizmin gereği olarak- tanıdığı ayrıcalıkla ahlaki ve politik toplumu derinliğine parçalar, topluma derinliğine sızar. İdeolojik iktidar ve sermaye tekeli olarak bu sızma, tarihte eşi görülmemiş bir tahakküme yol açar. Modernite, bireyi en zayıf konuma düşürür. Verilen mücadeleler sınırlı reformlarla dizginlenmeye çalışılır. Avrupa demokrasisi reformlarla birey ve toplumu ayakta tutmaya çalışır. Birey hak ve özgürlükleri, hukuk

devleti bu demokrasinin özünü ve çerçevesini oluşturur. AB bu temel sistematiği halini ifade eder. Fakat tekeli sistem üstten hakiyetini sürdürdüğü için, ortaya çıkan demokratik sistem son derece daraltılmış ve kontrol altına alınmış bir iktidar sistemi olmaktan öteye gidemez. Demokrasi sorunu varlığını sürdürür.

Kendine has olan Sibiry klanları, MÖ 7000'lerden itibaren Güney Sibiry eteklerinde buzulların çözülmesiyle başlayan süreç içinde, Ortadoğu kökenli neolitik devrimin etkisiyle MÖ 4000'lerde kendi neolitik devrimlerini yaşamaya geçerler. MÖ 2000'lerde hiyerarşiden uygarlığa, devlete geçiş başlar. Bugünkü Çin merkezli ilk uygarlık MÖ 1500'lerde tarih sahnesine çıkar. Etrafında bugünkü Japonya, Kore, Vietnam, Moğolistan ve Türkistan halklarının prototipleri olan boylarla sürekli bir mücadele içinde olurlar. Bu mücadeleleri Çin uygarlığına karşı doğal demokrasi olarak değerlendirmek mümkündür. Çin tarih kayıtlarında ilk defa Hun adıyla bugünkü Türklerin atalarından bahsedildiği görülür. Hun boyları ilkel demokrasiyi yaşadıklarından ötürü, Çin uygarlığıyla sürekli çatışma içinde kalırlar. Kolay kolay uygarlaştırılmazlar. Bu boylar zorlanınca yönlerini Batı'ya çevirirler. Batı Hunları MS 400'lerde Orta Avrupa'ya ve Roma'ya kadar geniş bir alanda varlıklarını sürdürürler. Fakat uygarlıklar içinde erimekten kurtulamazlar. Doğu'da Çin, Batı'da Slav kökenli uygarlıklar tarafından hep asimile edilirler. Bu süreç önceleri hindu ve maniheizm dinleriyle kırılmak istenmişse de asıl kırılma islamiyet ile yaşanır. Daha önceleri 550'ler ve 740'larda kurulmaya çalışılan Göktürk ve Uygur devlet deneyimleri bir konfederasyon olmaktan öteye gidemez.

Proto-Türklerin asıl uygarlaşmaları islamiyet ile ciddi olarak temas geçtikleri ve islamiyeti kabul etmeye başladıkları 9. yüzyılda gelişmeye başlar. Karahanlılar ile başlayan ve günümüze kadar devam eden Türklük ve demokratikleşme sorunları bu uygarlık süreciyle yakından bağlantılıdır. Ortadoğu Türk-islam uygarlığı genellikle Selçuk Bey ve beyliğiyle başlatılır. Proto-Türkler önceleri de Ortadoğu uygarlıklarında boy göstermeye çalışmışlardır. Fakat kitlesel olarak ve boylar halinde ilk defa Selçuk Bey ve oğullarıyla Ortadoğu'ya yerleştikleri iyi bilinmektedir. Selçuk Bey'in kendisi Ortadoğu'ya doğru yurt edinmeye çalışırken iki dinsel akımla karşı

karşıyadır: Musevilik ve Muhammedilik. Dört oğluna verdiği Musevi adlar başlangıçta Hazara Yahudi Türk devletinden ciddi olarak etkilendiğini göstermektedir. Ne kadar müslümanlaştığı bu nedenle kestirilemez. Türkleşmeyi müslümanlığa bağlamak mümkündür. Çünkü daha önceleri çok kısa sürmüş Göktürk adı dışında Türk adıyla hiçbir uygarlığa rastlamıyoruz. Bu adın Araplar tarafından verildiği tahmin edilebilir. Fakat çok iyi bilmek gerekir ki, milliyetçilik çağı başlamadan önce, toplumlar kimliklerini soyadlarıyla değil din adlarıyla belirlerdi. O dönemde ya islam olunurdu ya başka dinden. Toplumsal gerçeklik böyle inşa edilmişti.

Selçuklu Beyliği 11. yüzyıldan itibaren kendi kontrolündeki boylar üzerinde katı bir egemenlik kurmaya yönelir. Boylar buna karşı şiddetle direnir. Tarihin kaydettiğine göre, 1017’de İran’a geçen ilk Oğuz-Türk boyları, bey egemenliğinin katılığından şikayet edenler olmuştur. Beş bin dolayındaki bu ilk kitle, kurtuluşu İran’a kaçırmakta bulmuştu. Açık ki Ortadoğu’ya geçen boylarda daha başlangıçtan itibaren kentleşme-sınıflaşma-devletleşme olarak gelişecek olan uygarlığa karşı şiddetli bir direniş vardır. Türkmen adını alan bu ezilmek ve serfleştirilmek istenen kabile boyları bugünkü halkın ilk nüveleridir. Boy aristokrasileri Türkmen’i hor gördükleri gibi, kendilerini de Türk olarak bile adlandırmak istemez. Arap ve Fars, Şah ve Sultanlık unvanlarını tercih ederler. Türkçe’yi unuturlar. Arapça, Farsça ve hepsinden kırma bir Osmanlıca’yı kullanırlar. Asıl soy Türklüğü ise Türkmen boylarında yaşanır.

Bu kısa tarihçeyi demokrasi sorunu açısından yorumlarsak şunları söyleyebiliriz:

Ortadoğu’ya geçişleriyle birlikte Türk boylarında 11. yüzyıldan itibaren ciddi bir sınıf ayrışması yaşanmaya başlanmış olup, bu süreci demokrasi sorununun başlangıcı olarak almak mümkündür. Türkmen boylarının son Selçuklu Sultanı olan Sultan Sancar’ı kafese koyup ölünceye kadar yanlarında taşımaları, aslında özgürlüklerine ve demokratik yaşamlarına ne kadar düşkün olduklarını gayet iyi açıklamaktadır.

Türk boylarının islamiyet ile iki temel gruba bölünmeleri demokrasi sorununun özünü teşkil etmektedir. Aristokrasi, daha doğrusu askeri, dini aristokrasi ve toprak sahipleri devlet içinde yoğunlaşıp

iktidar tekeline oluştururken, sistemden dışlanan yoksul kesimler ya eski gbe boyları gibi yayladan obaya obadan yaylaya dolaşıp dururlar, ya da kent ve köy yoksulları olarak yaşamlarını zanaatılık ve çiftçilikle srdrrlerdiler. Tüm Ortadoğu halklarında yaşanan bu bölünme çok sayıda isyan ve kakınılıkla sonuçlanmıştır. Mezhep bölünmeleri de bu gerçeklerle bağlantılıdır. Sünnilik hakim tabakanın mezhebi olarak resmileşirken, muhalif mezhepler ise alevilik, şiilik, işrakiyyunluk, mevlevilik ve bektaşilik gibi yarı gizlilik içinde yaşamlarını sürdürmeye çalışırlar. Demokrasi mücadelesi ortaçağda bu mezhepsel görüngüler biçiminde verilmektedir. Dönemin demokratikleşmesi bu mezheplerle sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca gbe kabile yaşamının kendisi demokratik mücadeledir. Ortaçağın tüm kabile düzenlerindeki direnişçi özü, demokratik mücadele olarak yorumlamak en doğru ifade biçimidir.

Resmi islamı ideolojik tekel olarak yorumlarsak, yarı gizli mezhep ideolojilerini de demokratik söylemler olarak değerlendirmek mümkündür. 19. yüzyıl başlarına kadar yaşanan bu demokratik halk hareketleri, kapitalist modernitenin Ortadoğu'ya nüfuz etmesiyle yeni bir sürece girecektir. Bir yandan eski hegemonik güç olan imparatorluk rejimleri ulus devletçi yönelimlerle dağılırken, diğer yandan yerine geçen küçük ulus devletler demokrasi sorununu daha da ağırlaştırırlar. Ulus devletler iki katlı bir yabancılaşmayı temsil ederler; bir yandan eski uygarlıktan kalma iktidar olarak yabancılaşma, diğer yandan kapitalist modernitenin dayattığı ulus devlet yabancılaşması. Katmerleşen iktidar tekeli halk kültürü üzerinde soykırıma varan rejimler uygular. Devlet eliyle kapitalistleşme burjuvalaşma ve faşistleşmeyle i içe yürümektedir. Türkiye bu süreci 20. yüzyıla birlikte yoğun yaşayacaktır. İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak kendini adlandıran hareket bu gerçeği ifade etmektedir.

Bütün göstergeler İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1920'lerdeki İtalyan Faşist Partisi'yle Alman Nasyonal Sosyalist Partisi'nin prototipi olduğuna işaret etmektedir. Geç kapitalistleşen birçok ülkede benzer gelişmelerin yaşanması tesadüf olmayıp, kapitalist modernitenin gelişmesiyle ilgilidir. Derinleşen modernite krizinden kendini ancak sert sınıf savaşlarıyla, soykırımlarla güçlü çıkarabileceğini hesaplayan bürokratik burjuvazinin bundaki sorumluluğu belirleyicidir.

Aynı dönemde sistemleşmeye çalışan modernitenin ulus devlet ve endüstriyalizm unsurlarını temel hedef olarak seçen reel sosyalist hareketin bundaki payı da küçümsenemez. Sadece demokrasi değil demosun, halkın kendisi, kültürel varlık olarak varlık yokluk sorunuyla karşı karşıya gelmiştir. Her iki dünya savaşı sırası ve arası dönemler, kapitalist modernitenin üç ana unsuruyla (kapitalizm, ulus devletçilik ve endüstriyalizm) dünya çapında hegemonyasını keskinleştirme çılgınlığı olarak yorumlanabilir. Birçok ulus, halk ve kültür iliklerine kadar bu çılgınlığın tehditlerini yaşarken, kurtuluş fırsatını bulanlar da kendilerini abartmaktan ve hakim sisteme teslim etmekten alıkoymadılar. Modernizmi aşamayan III. Enternasyonal'in 1930'larda geliştirmek istediği emek ve halk cephesi ile antifaşist cephe deneyimleri demokrasiye pek bir şey kazandırmadı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında soğuk savaş döneminde yaşanan liberal demokrasi de, reel sosyalist halk demokrasisi de özünde demokrasinin inkarıydı. Hegemonya savaşlarını demokrasi cilasıyla yürütmek sadece bir taktik meselesiydi. Reel sosyalizmin çöküşü aslında liberalizmin de çöküşüydü. 1990'lar sonrası dünya, sistemin derinleşen yapısal kriziyle çalkalanırken, demokrasi sorunu kendini bütün ağırlığıyla gündemleştirdi. Demokrasi dünya çapında içerik ve biçim olarak yeniden kendini tanımlamaya, demokratik modernite olarak sistemleştirmeye çabaladı.

Türkiye dünyanın bu çalkantılı sürecinde bir yandan varlık yokluk sorunuyla karşı karşıya gelirken, diğer yandan cumhuriyet olarak yeni bir başlangıç yapma şansına kavuştu. Bu başlangıçı yaptıran tarihi şahsiyet olarak Mustafa Kemal Paşa ile cumhuriyeti özdeş varlıklar olarak yorumlamak mümkündür. Bu iki varlığı çözümlmek günümüzde bile hala önemini korumaktadır. Mustafa Kemal'in kendisi cumhuriyet fikrini bir sır gibi saklayarak uygun günde ilan ettiğini belirtirken, aslında bu önemi ortaya koymaktadır. "Cumhuriyet neye karşı ve nasıl gerçekleşti?" sorusu kadar, "hangi evrensellerden kaynaklanıyordu?" sorusu da halen boşta ve karşılıksız durmaktadır. Kelime olarak demokrasinin Arapça karşılığı olan cumhuriyet, gerçek demokrasi miydi, değil miydi? Değilse neden bu duruma gelindi? Bunlar doğru yanıtlanması gereken temel sorulardır. Günümüzde Türkiye'nin tüm yaşamı kilit-

leyen demokrasi sorununu tam kavrayabilmek, bu soruların altındaki gerçekleri çözümlemekle mümkündür.

Bu konuya açıklık getirmek için yakın dönem Türkiye tarihini incelemek tek başına yeterli değildir. Her dünya ülkesinde yaşandığı gibi, Türkiye ve benzerlerinin durumu da ancak yükselen Avrupa hegemonik uygarlığıyla bağlantı içinde kavranabilir. Bu dönemde hegemonik sistem küreselleşmenin en güçlü dalgasını yaşamaktadır. En ücra köşedeki gelişmeleri hegemonik sistemden bağımsız incelemek açık ki yetersiz kalacaktır. İkinci önemli husus, Türkiye'nin yaşadığı dönüşümün Avrupa'daki orijinal çıkışlarla olası bağlantılarıdır. Burada kilit kavram jakobenizmdir. En açık biçimiyle Fransız Devrimi'nde ortaya çıkan ama tüm modernite devrimlerinde varlığını hissettiren jakobenizmi kavramadan, dünyanın diğer köşelerindeki, bu arada Türkiye'deki jakobenizmi ve sonuçlarını kavrayamayız.

Öncelikle jakobenizmin modernite evrenseli olarak görüngülük kazandığını varsaymak gerekir. 5.000 yıllık merkezi uygarlığa damgasını vurmuş teokratik geleneğin aşılmasında jakobenizm merkezi rol oynamıştır. Sınıf itibarıyla iktidar olmak isteyen orta kesimi, burjuvaziyi temsil eder. Burjuva ihtilalcılığının radikal kesimidir. Hem ideolojik hem eylemsel olarak radikalizmi ifade eder. Kendisi için en uygun iktidar koşulları, yabancı addedilen bir gücün yol açtığı işgal ortamıdır. Açık işgal ortamı olmadan, jakoben burjuvanın iktidar olma şansı yok denecek kadar azdır. Ancak tüm toplum için açık işgal bir felaket olarak karşılandığında jakobenizme gün doğar. Tarih sahnesine bir iktidar olarak çıkmak için ortam artık son derece müsaittir. Toplum bir kurtarıcı aramaktadır. Geleneksel iktidar sahipleri olan teokratik monarşiler, işgali önlemek şurada kalsın, çoktan işbirlikçi rolünü benimsemiş durumdadırlar. Çıkarlarını ancak yabancı güçlerle sıkı işbirliği içinde koruyabilmektedirler. Bu nedenle toplumda ciddi bir meşruiyet kaybı yaşanmaktadır. Bu durumda ideolojik ve örgütsel konumu en müsait olan kesim, işbirlikçi üst tabaka dışındaki orta tabakalardır. Bu tabakalar içinde kendini en iyi eğiten ve örgütleyen güç ise jakoben burjuvazidir. Jakobenlerin prototipini Hollanda ve Britanya Devrimlerinde görmek mümkündür. Örneğin Crommwell 1640'larda, yani Fransız Devrimi'nden çok önce, kendi krallarının başını uçuran Britanya'nın en büyük jakoben devriminin lideridir. Aslında en büyük jakoben de-

vrım 1792’de Fransa’da gerçekleşen değil, Britanya’daki bu devrimdir. Fransa bu modelin ikinci veya üçüncü versiyonudur.

Hollanda’yı değişik biçimde de olsa jakobenizmin mayalandığı asıl devrim ülkesi olarak yorumlamak mümkündür. Jakobenizm sadece üst geleneksel tabakanın yönetemez duruma düşmesinin değil, en alttaki yoksullar tabakasının da yönetim için yeterli ideolojik ve örgütsel donanımına sahip olmadığı durumların iktidar hareketidir. Her üç ülkede de benzer koşullar oluştuğunda, jakobenizm en keskin bağımsızlıkçı, özgürlükçü ve eşitlikçi sloganlarla öne atılarak, toplumun ezici bir kesimini kendi önderliğinde ayağa kaldırır. Kritik an, toplumun ezici çoğunluğunun iktidar için ayağa kalktığı bu andır. En büyük değişimlerin de ana rahmine düştüğü anlardır bu anlar. Her şey iliklerine kadar sarsılır. Yeninin doğuşu için bu sarsıntılar gereklidir. Fransa için bu en kritik an, 1792 Nisanı’nda başlar. İşbirlikçi kral, sadece tüm Avrupa aristokrasileriyle işbirliği yaparak, 1789’da başlayan devrime karşı bir karşıdevrim çabası içinde değildir, aynı zamanda kaçış halindedir. Orta sınıfın ılımlı kesimi jirondenler, radikal adımlar atmaktan çekinmektedirler. En alttaki Babeufçü komünistler çok zayıf durumdadırlar. Ortam jakobenler için son derece müsaittir. Artık tarihte bilinen en büyük terör dönemlerinden birisi bu koşullar altında yaşama geçmiştir. 1794 Temmuz’unda jakoben önder Robespierre’in giyotine gönderilmesiyle dönem son bulur. 1792-94, Birinci Devrimci Cumhuriyet dönemidir aynı zamanda. 1794 sonrası farklı dönemler halinde geçse de, özünde aranan yeni düzendir. Bu arayış günümüze kadar gelen Beşinci Cumhuriyet döneminde de devam etmektedir.

Jakobenizmi çözümlemede bazı hususları kalın çizgilerle belirlemek gerekir. Birincisi, bir azınlık hareketi değil, kitlesel harekettir. İkincisi, her ne kadar eşitlik ve özgürlük sloganları çok kullanılsa da, esasta orta sınıfın radikal iktidar hareketidir. Diktatoryal dönem de denilebilir. Üçüncüsü, tüm ülkeye ve topluma yönelik iç ve dış tehditler ortadan kalktıktan sonra maddi ortamını kaybeden jakoben hareket düşüşe geçer. Yerini genellikle daha sağındaki güçlere, ender de olsa daha solundaki güçlere bırakır. 1870’teki Paris Komünü ve daha önceki, 1848’lerdeki bazı ülke devrimlerinde kısa süre yaşanan bazı hareketlerde görüldüğü gibi.

Jakobenizmle bağlantılı olarak belirtilmesi gereken diğer bir önemli husus, ayağa kalktığı anda kendini yeni ve bütün ulus ve (iktidara geçtiğinde) ulus devlet olarak ilan etmesidir. Bu ulus ve ulus-devletçilik esasta geleneksel toplum formu olan evrenselin, ekümenizmin, ümmetçiliğin yerine geçen yeni kutsalın adı ve biçimidir. İlan edilen yeni ulus ve ulus devletçilik yeni dindir. Algılanması eski dinin yerini alan yeni din olarak gerçekleşmektedir. İktidar olmak için toplumun yeni bir kutsallık olarak biçimsel ilanı şarttır. Aksi halde eski ümmet tarafından alaşağı edilecektir. Fransız ulus-devletçiliğinin çok katı doğuşu, ihtilal koşullarının aşırı terörize oluşuyla yakından bağlantılıdır. İhtilalın terörize olması orta sınıf radikalizminin bir özelliğidir. Bazen iktidar olmak için çok sert ve acımasız olma gereği duyar. İktidar şansı ortadan kalktığında hızla pasifizme kayması da aynı nedenledir. İktidar olma umudu ve koşulları zayıfladığında en hızlı sönen ve çoğunlukla sağındaki güçlere teslim olan kesim, yine jakobenler arasından çıkar. Az bir kesimi ise daha da radikalleşerek komünistlere katılır veya bizzat komünist harekete dönüşür. Avrupa'nın ve daha sonra dünyanın tüm devrimci süreçlerinde bu döngüye rastlamak mümkündür. Avrupa somutunda açıklığa kavuşturulması gereken diğer çok önemli bir husus, faşizmle bolşevizmin jakobenizmle bağıdır.

Jakobenizm elbette 1794'te bitmedi, varlığını sürdürmeye devam etti. Kendisinden sonraki tüm devrim süreçlerine değişik biçimlerde damgasını vurdu. İki aşırı sınıf iktidarcılığı ve ulusçuluğunun da babası rolündedir. Alman ulusçuluğu ve en aşırı biçimi olarak Nazizm ne kadar jakobenik kökenlere sahipse, Rus ulusçuluğu ve bolşevizm de o kadar jakobenik kökenlere sahiptir. İtalya faşizminin de kökenleri çok daha açık bir biçimde jakobenizme dayanır. Nazizm ve faşizm –buna bütün faşizmleri eklemek mümkündür– jakobenlerin tekelleşmiş burjuva iktidarının en terörist biçimini ifade ederken; bolşevizm de –bütün benzerleri için de söylenebilir– alt tabaka adına iktidar olmuş kesimlerinin terörizmini ifade eder. Her ikisinde de ulus ve ulus devletçilik çok aşırı biçimde ifade ve inşa edilmiştir, ancak farklı sınıflar adına. Ama ortak bir jakoben kökenlerinin olduğu inkar edilemez. Burada aydınlatılması gereken en önemli husus, bolşeviklerin gerçekte ne kadar komünistleştiği sorunudur.

Ben şahsen tüm ideallerine rağmen bolşeviklerin jakoben kökenli oldukları ve tamamıyla komünistleşemedikleri, komünist dönüşüm geçiremedikleri kanısındayım. İktidarcı ve sınıf ulusçu olmaları kendilerini ulus devlet olarak kurgulamalarına yol açar. Ulus devlet ise karşı çıktıkları kapitalizmin temel devlet rejimidir. Endüstriyalizme öncülük etmeleri radikal modernistler olarak ortaya çıkmalarını kaçınılmaz kıldığında, geriye devrimden bir şey kalmaz. Reel sosyalizmin Sovyetler Birliği ve Çin başta olmak üzere yaşadığı deneyimler bu gerçeği doğrular.

Jakobenizmin liberalizmle ilişkisi çok daha açıktır. Jakobenizm liberalizmin devrimci terörist akımı olarak rol oynar. Yani liberalizmin radikal kanadıdır. Liberalizmi bir ahtapot olarak düşünmek gerekir; tek kolla değil, çok kolla hareket eder. Liberalizmin kapsamına alamadığı iki hareket, katolik dünya görüşü ve demokratik komünalist harekettir.

Pozitivist ideolojinin değişik öznel ve nesnel idealizmini ve materyalizmini kullanan liberal görüş, çözümlenmesi en güç ideolojik hegemonyadır. Anarşistler gibi en radikal akımlardan en güncel feminist ve ekolojik hareketlere kadar en aykırı gibi görünen akımları ve yaşam tarzlarını kendi modernitesinde eritmesi, kapitalizmin gerçek güç kaynaklarından birinin liberalizmin ideolojik hegemonyası olduğunu kanıtlamaktadır.

Modern Türkiye'nin doğuşunu kapitalizmin küresel ve jakobenik gerçeklikleriyle bağlantısı içinde çözümlemek gerektiği böylelikle daha da açıklık kazanmaktadır. 1870'lerde emperyalist tekелci aşamaya geçen kapitalizm karşısında Osmanlı İmparatorluğu, 1878 Berlin Konferansı'yla iyice dağılma sürecine girdi. Ulus devletçilik akımları içten ve dıştan eski geleneksel imparatorluk kurumlarını sarsıyordu. Alınan reform tedbirleri etkili olmuyordu. İmparatorluğu kurtarmak başta gelen hedefti. Jön Türkler Hareketi olarak adlandırılan akım, Avrupa'da Mazzini önderliğindeki akımın imparatorluğa yansımış koluydu. Jakobenizmin ulusçuluk kolu olarak şekillenmişti.

Osmanlı milliyetçiliği olarak değerlendirilebilecek olan bu akımlardan İttihat ve Terakki akımının kendine özgü yanları dikkat çekicidir. Birinci özelliği, toplum içinde değil, devlet içinde örgütlenmiş

bir akım veya hareket olmasıdır. İkinci önemli özelliği, baştan itibaren devlet ulusçuluğu biçiminde örgütlenmesidir. Üçüncü özelliği, devlet eliyle kapitalizm ve burjuvazi olarak sistem dönüşümünü yaşamasıdır. Bu üç özelliği, İttihat ve Terakki jakobenizminin sağcı faşist karakterini açığa vurmaktadır. Alman Nazizmi ve İtalyan faşizminin bile kitle hareketi olarak başlamalarına ve sonradan devlet olarak örgütlenmiş olmalarına karşılık, İttihat ve Terakki'nin her şeyiyle devlet içinde oluşması, jakoben milliyetçiliğin en gerici, aslında jakoben olmaktan çıkmış faşist karakterini yansıtmaktadır. Devlet içinde paralel bir devlet olarak örgütlenmesi eşine ender rastlanan bir örgüt olduğunu göstermektedir. Geleneksel devlete göre ilerici bir devlet olarak değil, faşist bir devlet olarak doğuşu simgelemektedir. Bu haliyle bir ilktir, örnek bir olgudur. Hitler'in daha sonra onu kendine model alması boşuna değildir. Devlet içinde devlet olmanın ilk modeli olmaktadır.

Daha ilginç olanı devlet içinde devlet eliyle bir ulusçuluk inşa etmesidir. Örgütün ilk dört kurucusunun Türk kökenli olmadıkları halde bir proto-Türk ulus inşa etmeye yönelmeleri ağırlaşacak olan demokrasi sorununun ön habercisi niteliğindedir. Kurdukları paralel devlet ve ulus hem geleneksel devlete, hem sosyolojik gerçeklere baştan itibaren terstir. Tamamen kurgusaldır. Faşist karakterin belirgin bir niteliği daha kendini böylelikle ortaya koyuyor. Cemiyetin 20. yüzyılın başlarında komitacılığa yönelmesi bir nevi iç savaş anlamına gelmektedir. İç savaşın devlet içinde verilmesini 1906 silahlı komitacılığıyla başlatmak mümkündür. Devlet içinde iç savaşın yaşanması da ilginç ve eşine az rastlanır bir örnektir. Sonrasında darbeciliğe model olarak alınacak bu adım, Batı türü demokrasileri bile olanaksız kılacaktır.

Gayri resmi çekirdek olarak resmi devleti kullanmak, demokrati-kleşmenin en ağır ihlali anlamına gelmektedir. Daha da vahimi, devletin devlet olmaktan çıkarılmasıdır. Devletin en bariz vasfı, resmiyeti ve belirgin kurallarla toplumu idare etmesidir. Tüm kusurlarına rağmen, Osmanlı sultanlarının devleti yönetme gelenekleri çok belirgindi. Belli bir ahlakları ve dini karakterde de olsa kuralları vardı. Komplocu bir taktiğe başvurmak çok ender durumlarda, o da bazı kişisel davranışlar sonucu mümkündü. İttihat ve Terakki'nin

hem devleti hem toplumu yönetme tarzı baştan sona komplocu ve darbeci nitelikteydi. Devlet olmaktan çıkma bu gerçeği ifade eder. Birinci Dünya Savaşı'na girişte de bu gerçeklik bütün çıplaklığıyla devrededir. Derinliğine bakıldığında, jakobenizmin en yoz ve faşistleşmiş yöntemleriyle aslında devlet kurtarılmıyor, tasfiye ediliyor. Devletin çeteleşmesi, ortadan kalkması anlamına gelir. Birinci ve İkinci Meşrutiyet, bütün iyi niyetlerine rağmen, amaçlarının tersine gayri meşrutiyetçi, çeteci bir devlet veya devletsizlik anlayışına katkıda bulunmuştur. Bürokratik çetecilik yeni devleti eskisini aratır tarza sokmuştur.

Alman faşizminin 1945'te yaşadığı bozgunu, Türklük adına İttihat ve Terakki faşizmi 1918'de yaşamıştır. Başka türlü de olamazdı. Devlet, içindeki çeteleşmeyle çok önceleri bozgun halindeydi. 1918'de Anadolu ve Mezopotamya'da sadece devlet değil, toplum da açık işgalle karşı karşıya gelmişti. Devlet ve demokrasi krizi en derin haliyle yaşıyordu. Bu duruma karşı geriye kalan devlet aygıtları ve toplumsal güçler nefsi müdafaa, yani öz savunma durumuna geçmekten başka çare bulamamışlardı. Bu tablo karşısında Mustafa Kemal önderliği açık ki jakoben bir özelliği çağrıştırmaktadır. Açık işgal adım adım gelişmektedir. Geleneksel yönetici elit çoktan yabancı güçlerle işbirliği içine girmiştir. Çok cılız olan komünist hareketin önderlik konumu yoktur. Geriye orta tabaka adına en radikal ve örgütlü olanın toplumun tümü adına harekete geçme şansı kalmaktadır. Mustafa Kemal hem kişilik olarak yetiştirme tarzı gereği, hem de öz bilinç ve irade olarak bu koşulların biçilmiş kaftanı ve kaptanı durumundadır. Ayrıca Fransızca'yı bilmesi, jakobenizmin ilkelerini benimsemiş Üçüncü Cumhuriyet Fransası'nı iyi kavramış olmasında kolaylık sağlamıştır. Jakoben cumhuriyetçiliği iyi kavramıştır. Örgütlülük açısından da konumu önemlidir. Hem İttihat ve Terakki yönetimine muhalif kalmış olması, hem de bu yönetimin dağılmasıyla kendi grubuyla bütünleşmesi jakobenik önderlik şansına büyük katkıda bulunmuştur. Geriye kalan, fiili önderlik konumuna geçiştir.

Mustafa Kemal'in 1919'da fiili önderliğe nasıl başladığı bilinmemektedir. Burada sorulması gereken temel soru, İngiliz işgal komutanlığını ve Sultan Vahdettin'i nasıl aştığında düğümlenmektedir. Birçok spekülasyona konu olan bu sorunun cevabı, fiili önderliğe

geçişle birlikte önemini yitirmektedir. 1920’de TBMM’nin ilanıyla başlayan süreç, aslında işgale karşı olmanın da ötesinde toplumsal bir devrimi ifade etmekteydi. Meclisin niteliği ve hedefleri bu gerçeği kanıtlar. Belirtilmesi gereken en önemli husus, bu devrimde temel rol oynayan güçlerin, dağılmış devlet güçleri değil, toplumsal güçler olduğudur. Eğer toplumsal güçler destek vermeselerdi, hastalıklı ve derinliğine bozgunu yaşayan devlet aygıtları devrimci hareketi yönetemezlerdi. Bu durumu çok iyi kavramış gözüken Mustafa Kemal’in ısrarla meclisi tek meşruiyet kaynağı olarak görmesi anlaşılırdır. Meclis, yeterince derinlikte olmasa da, ihtilal koşullarının farkındadır. Toplumun ağırlıklı güçlerini temsil etmektedir. İlk meclisin demokratik vasfı açıktır. Dini, milli ve sınıfsal yapısıyla kendisine esas aldığı Misak-ı Milli sınırları konumuna açıklık getirmektedir. Sonuna kadar işgale karşı çıkacaktır. Toplumun dinsel niteliği milli niteliğinin önündedir. Müslüman Türkler ve Kürtler esas toplumsal güçlerdir. Komünizme karşı düşman değildir. Lenin’in şahsında Komünist Enternasyonal’le dostluk içindedir. Orta sınıfın damgasını taşımaktadır. Bürokrasi ve eşrafın önemli bir kısmı bu sınıftan olup, hareketi ölüm kalım sorununa çare olarak görmektedir. Daha da somutlaştırsak, TBMM’de ittifakı sağlanan güçler ideolojik olarak orta sınıf kökenli laik Türk milliyetçileri, eşraf ve aşiretlerden islami ümmetçiler olarak Türk ve Kürt önderler, alt tabakadan bolşevizme sempati duyan sosyalistlerdir. Çok belirginleşmiş olmasa da, bu akım ve temsilcileri açık işgal koşullarında toplumsal güçler olarak harekete geçmiş bulunmaktadır.

Mustafa Kemal’in önderliği uğraş gerektirse de kabul görmüştür. Açık işgali bu toplumsal güç mevzilenmesi önlemiştir. 1920-1922 yılları şiddet ve askeri yanı ağır basan bir devrim sürecidir. Jakobenik bir süreç olarak başarılı geçmiştir. Bu dönem demokratikleşme açısından önemli bir fırsat sunmuştur. Cumhuriyet’in 1923’teki ilanı bu fırsat devam etmiştir. Fakat 1924 Anayasası’yla 1921 Anayasası’nın çok gerisine düşülmesi, 1923 seçimleriyle TBMM’deki çoksesliliğin bastırılması, 1925 Kürt İsyanı bahanesiyle Kürtlerin dışlanması bu tarihi fırsatı tersine çevirmiş, tek partili hegemonik bir sistem tercihinin gidilmiştir.

Bu sürece neden ve nasıl geçildiği halen tartışması süren önemli

bir gündem konusudur. Fakat sonuç itibariyle 1921 Ocakı'nda TKP Önderi Mustafa Suphi ve önder kadrolarının komployla katledilmesi, 1923'te islami hareketin iki önemli şahsiyeti olan Said-i Nursi ve Mehmet Akif'in yaşadıkları sürgün, 1925'teki Kürt isyanında yaşanan komplo ve provokasyonlar, arkasındaki nedenler ve güçler kim ve ne olursa olsun, demokratik ittifakın bozulduğunu ve hegemonik sürecin esas alındığını açıkça kanıtlamaktadır. Hegemonik sürecin değerlendirilmesinde Mustafa Kemal'i sorumlu tutmak, esas nedenleri göz ardı etmeye yol açar. Mustafa Kemal tarihsel rolünü işgalin önlenmesinde ve cumhuriyetin ilanında yeterince oynamıştır. Fakat cumhuriyetin demokratik ittifakını koruyamamış, bozulmasının önüne geçememiştir. Bunda iç ve dış nedenler kişilerin rolünün çok üstünde etkili olmuştur. İçte Kürt İsyanı kışkırtmacıları ve saltanat işbirlikçileri, Kürtlerin dışlanması önemli rol oynamıştır. Halbuki TBMM, 1922'de yapılan gizli oylamada 63'e karşı 373 oyla Kürtler için özerkliğe dayalı bir meclis kurulması kararını kabul etmişti. Mustafa Kemal 1924 başlarında bizzat verdiği beyanatlarla Kürtler için bir nevi demokratik özerklik anlamına gelebilecek çözüm projelerinden bahsetmekteydi.

Kürtlerin dışlanması, Mustafa Kemal'in bilinçli bir etnik temizlik kararından ziyade, Britanya'nın saltanat yanlılarıyla birlikte Musul-Kerkük'ün Misak-ı Milli'ye rağmen hudutların dışında bırakılması için geliştirdiği provokasyonlarla bağlantılıdır. Açıkçası şu yapılmıştır: Musul-Kerkük karşılığında –tıpkı Rumlara ve Ermenilere karşı yapıldığı gibi– bir tasfiye anlaşmasına gidilmiştir. Cumhuriyet neden karşısında bağımsızlık savaşı yürüttüğü Britanya İmparatorluğu'na verdiği tavizler karşılığında Kürtleri sistem dışına attı? Bu, tarihi bir hatadan ziyade bir tercihle ilgilidir. Kürt ittifakına ihtiyaç kalmadığı düşünülmektedir. Ayrıca İngilizlerin Kürt desteğinden çekinilmektedir. Varılan uzlaşma Yunanlılar, Ruslar ve Fransızlarla yapılan antlaşmalara benzemektedir. Bu durumda cumhuriyetin daha ilk kuruluş yıllarında attığı antidemokratik adımların en önemlilerinden birisi Kürtler konusundadır. Sonuç, günümüze kadar süren büyük acılar, maddi kayıplar ve cumhuriyetin hep antidemokratik yönde büzülmesi olmuştur.

İslami ümmetle ittifakın bozulması ikinci önemli antidemokratik

adımıdır. Her ne kadar laiklik adı altında islami ümmete karşı sürekli bir ideolojik ve pratik kampanya sürdürülse ve sorun ilericilik gericilik biçiminde sunulsa da, gerçekleştirenlerin sistemin hegemonik tercihidir. Hakim toplumsal ağırlık olan islami ümmet anlayışı ve kitlesinin hegemonya altına alınması, içine girilen kapitalist modernitenin bilinçli antidemokratik hamlesidir. Bunda da Britanya İmparatorluğu başta olmak üzere, Avrupalı önde gelen hegemonik güçlerin rolü önemlidir. Tercih onların da tasvibi doğrultusunda olmuştur. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin içte ve dışta islam ümmetinden koparılması stratejik bir amaç olarak öngörülmüş ve bu yönde davranılmış, tercihte bulunulmuştur.

Amele kesiminin temsilcileri de daha başlangıçta sistemin dışında tutulmaya çalışıldı. Sadece Mustafa Suphilerin katliamı değil, sürekli yasaklanma ve tutuklanmaları sistemin dışlama tercihinden ileri gelmekteydi.

Kendini cumhuriyetin koruyucu kanatları altında oluşturmak isteyen bir burjuva hegemonyası söz konusudur. Stratejik müttefiklerini kullanarak, kapitalist moderniteden kendi hegemonyası altında iktidar olma iznini koparmıştır. İzmir İktisat Kongresi'yle daha cumhuriyet ilan edilirken kapitalizm tercihini açıkça göstermiş, medeni devrimlerle modernite tercihini ortaya koymuş, müttefiklerini sistem dışına iterek seçimini açıkça Batı uygarlığından yana yapmış yeni bir devlet söz konusudur. Bunda Mustafa Kemal'in kişiliğinden ziyade, konjonktürel ve yapısal süre kavramları geçerlidir. İlan edilen cumhuriyeti yaşatmak, Britanya İmparatorluğu'yla dostluktan geçiyordu. Her ne kadar Moskova'daki yönetimle bir dostluk antlaşması varsa da, esas dostluk Britanya cephesiyle olmak durumundaydı.

Mustafa Kemal'in dış politikasına damgasını vuran bu gerçekliktir. Mustafa Kemal'in gerçekçiliğini göz önüne getirdiğimizde, olan biteni anlamak zor değildir. Açıkçası cumhuriyet ancak Britanya İmparatorluğu'yla uzlaşarak yaşatılabilecekti ve öyle de yapılmıştır. Britanya'nın bu dönemdeki politikasıyla tamamen uyuşan bir siyasal oluşum söz konusudur. Cumhuriyetin bir ulus devlet olmasına müsaade edilmiş, karşılığında Kürtler, islamcılar ve sosyalistler dışlanmıştır. Britanya politikasıyla bu uzlaşma olmasaydı, cumhuriyet

temel müttefiklerini göz ardı edemezdi. Ulus devlet tercihinde dönemin konjonktürel, otoriter ve faşist rejimlere doğru kayması da etkili olmuştur. Özellikle 1930'lar sonrasında bu tercih çok daha belirgindir. Cumhuriyet'in uzun süre tercihi açıktan Batı uygarlığından yana olmuştur. Sovyet tercihi ve islami uygarlığa yeniden dönüş asla gündeme getirilmemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde ulus devletin aşırı bir milliyetçilikle yürütülmeye çalışılması her türlü demokratik adımdan daha önemli görülmüştür. Sanıldığıının aksine, Mustafa Kemal bu deneyimde en önde değildir. 1930'daki Serbest Fırka deneyimi, Sümerler ve Hititlerle ilgili araştırmalarla derinden ilgilenmesi, demokratik ve ırkçı olmayan, Anadolu kültürel zenginliğine dayalı bir yurtseverlik arayışında olduğunu göstermektedir. Ulus devletçi programın tüm aşırılıklarıyla ve hızla sürdürülmesi ittihatçı geleneğin gücüyle bağlantılıdır. Mustafa Kemal dışında bu gelenekle mücadele eden yok gibiydi. Tersine, başta İsmet İnönü, Fevzi Çakmak ve Kazım Karabekir olmak üzere önde gelen askeri ve sivil bürokrasinin ezici bir kesimi İttihat ve Terakki kökenli olup, halen o geleneğin sıkı takipçileriydi. Değişiklik sadece Alman yanlısı olmaktan İngiliz yanlısı olmaya doğru olmuştu. İzmir suikastı sonrası olup bitenler Mustafa Kemal'in tam bir tecrit durumunda kaldığını göstermektedir. 1926-27'ler sonrasında Mustafa Kemal'i, bürokrasinin çarkları arasında Çankaya'ya kilitlenmiş durumdadır. "Kişilerin değil konjonktürün hükmü yürürlükte" derken, bu gerçeğin önemli olduğu vurgulanmak istenmiştir. Britanya İmparatorluğu'na bağlı siyonist hareketin 1947'de İsrail kuruluncaya kadar Yahudilere yeni Türkiye'yi anayurt olarak önermesini de bu süreçte önemle göz önünde tutmak gerekir.

Özcesi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüne kadar geçen cumhuriyet dönemi, ittihatçı geleneğin katı ve aşırı ulus devletçi ideolojisi ve uygulamalarıyla antidemokratik ve hegemonik bir yapılanma içinde olmuştur. Öncelik tanınmasına rağmen, devlet kapitalizmi ve endüstriyalizmin gelişmesi sınırlı kalmıştır. Çağdaş Batı uygarlığı denilen kapitalist modernite, hegemonyasını ancak tek partili otoriter bir rejim altında yürütmüştür. Demokrasi sorunu alabildiğine ağırlaştırmış, İkinci Dünya Savaşı sonrasında sistemin yeni hegemonik

gücü olan ABD'nin yükselişiyile bağlantılı olarak Demokrat Parti'nin (DP) 1945-50'deki çıkışıyla patlama yapmıştır. DP ile sisteme eklenen, islamcı eşrafın bir kesimidir. Laiklikte gerileme denilen olay, özünde bürokratik burjuvazinin devlet rantındaki payının azalmasıdır. Rant mücadelesi laiklik üzerinden yürütülmektedir.

Bastırılan sol da bu yeni dönemde kıpırdanmak ister. Kürt hareketi çok daha cılız bir çıkış içindedir. İttihatçı faşizmin bastırdığı üç demokratik hareket sırayla canlanmaya çalışırken, ABD hegemonyası altında NATO'ya da giren Türkiye Cumhuriyeti, İngiltere korumasından ABD korumasına geçer. ABD bu korumayı gladio teşkilatıyla yapar. 1950-2007 yılları arasında tüm askeri-siyasi yapı gladionun denetiminde çalışır. 1920-22 jakobenik dönemin dışındaki tüm sürecin kapitalist modernitenin kontrolü altında geliştiğini kavramak, demokratik sorun açısından önem taşır. Bağımsızlık bir küçük burjuva ütopyası olup gerçeği ifade etmemektedir. Kapitalist modernitenin dünya hegemonyasını kurduğu bir sistemde hiçbir ülke ve devlet bağımsız olamaz. Türkiye Cumhuriyeti, Anadolu'nun özgüllüğü nedeniyle sistemin en çok bağımlılık ağında tutulan devleti konumundadır.

Soğuk savaştan sonra önemi kalmayan gladio teşkilatı, PKK nedeniyle 2007 yılına kadar Türkiye'de etkili olmaya devam eder. Türkiye'de çeşitli adlar altında faaliyet yürüten NATO gladiosu, burjuva anlamda bile demokrasiye şans tanımaz. Türkiye Cumhuriyeti 1925-90 yılları arasında, Sovyetler'in dağılışına kadar anti Sovyetik bir roldeyken, 1990 sonrasında islami geleneğin modernleşmesinde model ülke olarak kullanılmak istendi. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu denli kullanılmak istenmesinde devlet içindeki komitacı darbeci yapının büyük rolü vardır. Çeşitli kliklerin birbirine karşı kullanılması bu fırsatı yaratmaktadır. Devlet içindeki çete savaşı, toplumsal sorunları sanılanın çok ötesinde ağırlaştırmaktadır. Olası bir demokratik hareketi kendi sonu gibi değerlendirmekte, en ufak demokratik kıpırdanışları bile ezmektedir.

Batı uygarlığı için Türkiye Cumhuriyeti'nin anlamı, güvenliğine yaptığı katkı ve ekonomisine sunduğu pazar ve ucuz işgücüyle sınırlıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin PKK ile olan mücadelesi sadece sistemin bu politikasını açığa çıkarmakla kalmadı, PKK'nin çelişki-

sinin sistemle olduğunu da kanıtladı. Bir Kürt-Türk ayrışmasının amaç olamayacağı anlaşıldı. Türkiye’deki gerçek demokrasi mücadelesi ilk defa hakim sistem gerçeklerinin bu yönlü açığa çıkmasıyla radikal bir görünüm aldığını ortaya koydu. PKK savaşımının cumhuriyetle değil, ona yönelik antidemokratizmle ilgili olduğunun anlaşılması büyük önem taşır. Ulus devletçiliğe karşı bir ulus devletçiliğin darboğazından çıkış, tutarlı demokratikleşme anlamına gelmektedir. Bu da çok ağırlaşmış demokrasi sorununun çözüm sürecine girmesi demektir.

Sonuç olarak, Oğuz boylarında 11. yüzyıl başlarında artan sorunların islamiyete yönelerek çözümlenmeye çalışılması, bugünkü Türkiye’nin demokratikleşme sorunlarının başlangıcını oluşturur. Boyların üst hiyerarşileri devletleşerek sorunlarını çözümlenmeye çalışırken, alttaki yoksul kesimler Türkmen adı altında Ortadoğu’ya yayılarak ilkel, doğal demokrasi halindeki yaşamlarını sürdürmeye çabaladılar. Üst tabakanın etnik özellikleri Arap ve Fars kültürü içinde erirken, Türkmen boyları etnik özelliklerini günümüze kadar taşıdılar. Boy aristokrasisi devlet yöneticisi ve askeri komutanlar olarak merkezi uygarlıkta yer alırken, Türkmenler, eski göçmen yaşantıları hala ağırlıkta olmakla birlikte, yarı yerleşik yaşama da katıldılar. Çoğunlukla yerleşik halklarla kaynaştılar. Gerek Selçuklular ve Atabekler, gerek Osmanlılar dönemindeki rejim feodal aristokrasinin ortak uygarlığı biçiminde gelişirken, halklar nezdinde iç içelik durumu yaşamın doğal hali olarak devam etti.

Bugünkü Türklerin ve Kürtlerin ataları, aralarında bazı çelişkiler yaşansa da, stratejik ilişki içinde olmanın hayati rol oynadığının farkındaydılar. Daha 11. yüzyılda Anadolu’nun kapılarının Oğuz boylarına açılmasında ve Haçlı ordularına karşı savaşta her iki halkın ortak bir strateji içinde hareket ettiğini görmekteyiz. Türk ve Kürt beyliklerini aşan, kavimsel olarak gelişen bu stratejik bağlar sadece Bizans İmparatorluğu’na ve daha sonra Haçlılara karşı olmakla sınırlı kalmadı, Arap ve Fars sultanlık, şahlık ve emirliklerine karşı da geçerliliğini korudu. Kürdistan Eyaleti’nin ilk defa Selçuklular döneminde oluşturulması bu gerçeği kanıtlar. Eyyubi Kürt Hanedanlığı’nda daha da çarpıcı olan bu ilişki Artukoğulları, Karakoyunlular ve Akkoyunlular döneminde de varlığını sürdürür. Osmanlı İmpara-

torluğu'nun İran, Arabistan ve Kafkasya'ya doğru yayılmasında karşılaştığı sorunlar, İdris-i Bitlisi'nin uzun süren diplomatik uğraşları sonucu Kürt beylikleriyle sağlanan birlikle aşılar. İmparatorluk iki kat büyür. Stratejik ittifak bu dönemde daha da açıktır. İmparatorluğun temel çekirdeği kavimsel olarak Türkler ve Kürtler olmuştur. İki toplum arasında doğal asimilasyonla benzerlikler oluşmuş ve ortak kültürel özellikler yoğunca yaşanmıştır. Kökeni Kürt olan Türkmenler, kökeni Türkmen olan Kürtler çoğalmıştır.

19. yüzyıl başlarında Napolyon'la stratejik bir hamleye dönüşen Avrupa modernitesinin Ortadoğu kültürüne sızması, giderek gelişen işgal ve sömürgecilik uygulamaları mevcut dengeleri derinden sarsmış ve değişikliğe uğratmıştır. Hristiyan halklarda erken gelişen kapitalist modernite yaşamı ve kültürü, ulus devletçi eğilimleri körüklemiştir. 19. ve 20. yüzyıl modernitesi, binlerce yıllık bir bütünselliği olan Ortadoğu kültürünü ulus devlet unsuruyla parçalayarak, büyük bir kargaşaya, krize ve çatışmalara sürüklenmesine yol açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Batı modernitesinin bu ulus devlet projesiyle parçalanmış ve yıkılmıştır. Devlet içinde paralel devlet oluşturmak için komitacılığa soyunan İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1906'da silahlı komita aşamasına geçerek devlet krizini daha da derinleştirmiştir. Modernitenin ulus devlet eğilimini durdurmak adına en gerici, şoven ve faşist bir ulusçuluk inşasına yönelmiştir. Ağırlığını Türk olmayanların oluşturduğu Türkçülük akımı, gerek imparatorluğun yıkılmasında gerek Cumhuriyet sürecinin sancılı geçmesinde, anti demokratikleşmesinde ve tıkanmasında belirleyici neden olmuştur. Parçalanma ve tıkanmaya rakip ulus devletler kadar katkıda bulunmuştur.

Mustafa Kemal'in kendine model seçtiği Üçüncü Fransa Cumhuriyeti'nin kavram, kuram ve kurumlarını 1919-22 –bir yandan artan yabancı işgallerine, diğer yandan saltanat işbirlikçiliğine karşı– jakobenik devrimiyle hayata geçirmesi, yaşanan devlet krizine sınırlı da olsa çözüm olabildi. Türkiye Cumhuriyeti İttihat ve Terakki komitacılığının derinleştirdiği krizin parçalanma ve yıkıma götürdüğü imparatorluğun enkazı üzerinde kuruldu. Devlet sorunu kısmen çözümlenebildi, fakat toplumsal sorunlar daha da derinleşti. Cumhuriyet projesi bir modernite projesiydi. Batılı hegemonik güçlerin

Lozan'daki onayıyla hayata geçirilmeye çalışıldı. 1920-22 jakoben devrimi sadece devlet krizini cumhuriyetle aşmakla sınırlı kalmayabilirdi. İttifak halindeki güçler olan laik Türk milliyetçileri, sosyalistler, islam ümmetçileri ve Kürt toplum temsilcileri, içyüzü hala tam çözümlenemeyen komplo ve provokasyonlarla cumhuriyetten dışlanmasalardı, cumhuriyet rahatlıkla demokrasiye doğru evrim gösterebilirdi. Ne de olsa zafer, bu güçlerin ittifakı altında gerçekleşmişti. Komplo ve provokasyonlarla yürütülen dışlanmayı Mustafa Kemal'e bağlamamak, doğru bir çözümleme için önem taşır. Çünkü Mustafa Kemal'e karşı da ciddi komplo, suikast ve provokasyonlar geliştirilmişti. Bunda Mustafa Kemal'i kuşatan İttihatçı kadronun belirleyici payı vardır. CHP ismen değişmiştir, özünde ise İttihat ve Terakki Partisi'nin aldığı yeni biçimdir. Mustafa Kemal, Serbest Fırka (1930) deneyimiyle CHP tekeli kırılmayı denemiş, ama başarılı olamamıştı. 1935'ten sonra CHP'nin tüzük ve programı İtalyan Faşist Partisi'ni açıkça model olarak benimsemiş olup, Mustafa Kemal'in de çok açık olan tepkisiyle karşılaşmıştı.

Şunu önemle belirtmek gerekir: 1926'dan sonra baskın olan Mustafa Kemal'in kişisel ağırlığı değil, İttihatçı kadronun adım adım cumhuriyeti ele geçişi, faşistleşme zihniyetini aşırı ulus devletçilik temelinde kurumlaştırma deneyimidir. Mustafa Kemal'in çok net olan orduyu siyasetin dışında tutma ve kanun devletini tesis etme, sınıf ve zümre esaslarını reddetme, dışa karşı bağımsızlık ve özgürlük siyaseti izleme yaklaşımı kendisini kuşatan kadro tarafından komplo ve imtiyaz politikalarıyla boşa çıkarılmış ve bu siyaset günümüze kadar darbelerle yürütülmeye çalışılmıştır. Söz konusu olan, saray içi darbelerle ittihatçı darbe ve komploların devleti devlet olmaktan çıkarma, ele geçirme ve toplum üzerinde despotik yönetim geleneğini sürdürme denemeleridir. Buna karşı devleti gerçekten devlet niteliğinde sürdürür kılmak için verilen çok önemli mücadeleler de vardır. Mustafa Kemal'in cumhuriyet inşası bu çabaların başta gelenidir.

Batı modernitesi sürecinde karşılıklı olarak çekişen bu iki anlayış devleti sürekli kriz içinde tuttuğu gibi, toplumu da ağır sorunlarla karşı karşıya bırakmış, tutarlı bir demokratizmin hayata geçirilişini engellemiştir. Cumhuriyet darbe, imtiyaz ve oligarşik tekellerin rant kapısı olmaktan kurtulamamış, gerçekten laik, sosyal ve demokratik

bir hukuk devleti haline gelememiştir. Bunun temel nedeni de elbette 1920'lerin başında kurulan toplumsal demokratik konsensüsün tasfiye edilmesi ve darbeci, imtiyazcı ve oligarşik tekellerin hegemonik çabasıdır. Devlet içinde verilen mücadele hukukla, sosyal, laik ve demokratik devlet kavramlarıyla ilgili olmayıp, çok büyük olan iktidar rantını ele geçirmek içindir.

Bu süreci cumhuriyet tarihi boyunca üç devreye ayırabiliriz; 1926-50 yıllarını kapsayan birinci dönem, tek partili otoriter bürokratik oligarşiyle karakterize edilebilir. İkinci dönem, 1950-80 dönemi, bürokratik oligarşiye ortak olmak isteyen toprak sahipleri, ticaret burjuvazisi ve ithal ikameci sanayiciler arasında devlet rantının yeniden paylaşımı için girişilen sert çekişme ve darbeler sürecidir. Üçüncü dönem, 1980-2010 dönemi, küresel finans kapitalin direkt müdahalesiyle devlet rantına dahil olmasının belirginlik kazandığı süreçtir. Her üç dönemin ortak özelliği, gelişen devlet ve özel kapital tekellerinin toplum ve halk kesimleri üzerinde kurdukları çok sert oligarşik yönetimlerle, bunun için devleti ele geçirme odaklı parti ve sendika kavgalarıyla dolu geçmesidir. Bu süreci dışarıdan kontrol eden hegemonik güç, 1925-45 döneminde esas olarak Britanya İmparatorluğu ve 1945-2010 döneminde de ABD'dir. 1950'lerden sonra kısmen AB, IMF ve Dünya Bankası da sürece ortak olmuştur. NATO gladiosu esas yöneticidir.

Cumhuriyetin kuruluş müttefikleri olan güçler ise, kendilerine yönelik hegemonyacılığa karşı doğal olarak direniş konumunda kalmışlardır. Her üç dönem boyunca birbirlerinden kopuk ve dağınık da olsa, bu güçlerin direnişine veya sistemle bütünleşme çabalarına tanık olmaktayız. Kuruluşta etkin olan Sovyet Rusya ve ona bağlı sosyalistler ve komünistler hegemonik güç tarafından ilk darbelenen, bastırılan ve kurban edilen güçler konumundadır. Mustafa Suphilerin katliamıyla başlayan imha süreci, 1927 Komünist Parti tevkifatı, Hikmet Kıvılcımlı ve Nazım Hikmet'in tutuklanmasıyla derinleştirilmiştir. 1950'den sonra baskı ve tevkifat NATO'ya giriş malzemesi olarak daha da koyulaştırılmıştır. 1960'taki 27 Mayıs Bürokratik Darbesi'yle fırsat bulan sosyalistler kendini bulmak ve demokratik adımları seslendirmek istemişlerse de, 12 Mart 1971 darbesiyle tekrar bastırılmışlardır. Direnişleri 1980'lere kadar sürdürülmeye ça-

lışılmışsa da, 1980 darbesiyle belleri iyice kırılmış ve günümüze kadar bir türlü kendilerine gelememişlerdir. Halen radikal demokrasi olarak kendilerini birleşik, çoğul bir örgütlenmeye kavuşturamadan dağınık, sorumsuz ve çok zayıfça varlıklarını sürdürmeye çabalamaktadırlar. Potansiyelleriyle orantılı bir aktifleşme ve demokratikleşme adımlarını atma görevleri vardır.

İslami ümmetçiler benzer darbeler, tevkifat ve sürgünlere maruz kalmalarını daha az direnişle, ama içten tepki biriktirerek karşılamışlardır. 1923-50 yılları arasında Mehmet Akif, Said-i Nursi ve Necip Fazıl'ın şahsında yaşanan aydın direnmesi, islamiyetin modernleşme çabasıdır. Bir nevi Türkiye'nin müslüman kardeşliğine ve yeniden yorumdaki geçirilmiş İslami direnişine önderlik edilmiştir. 1950-80 arasında hem içte hem dışta hakim hegemonik güçlerden bazılarıyla ilişkilerini geliştirip iktidara ve dolayısıyla devlet rantına ortak olmuşlar, özel kapitalizm yoluyla sermaye tekeli olma sürecine girmişlerdir. Erbakan hareketi dönemin tipik islami hareketidir. Var olan birçok akımın iktidar temsiline yönelik özlem ve çıkarlarını ifade eder. Nurculuk olarak devam eden Said-i Nursi hareketi daha alttan ve birkaç kol halinde devam eder. Tarihsel arka planda, hepsinin arkasında 19. yüzyıl Nakşibendiliği vardır. Kendileriyle sınırlı bir demokratik istem geliştirmekle birlikte, tutarlı ve sistematik bir demokratik tutumun sahibi olamamışlardır. 1980-2010 döneminde Turgut Özal şahsında bir koruyucu şemsiye bulmuşlarsa da, iktidarlaşma ve sermayeleşme sürecinde bürokratik oligarşi tarafından sürekli tehdit altında bırakılmışlardır. Özellikle ABD, AB, IMF, Dünya Bankası ve kimi Arap sermaye çevreleriyle geliştirdikleri ilişkiler onları sistemin ortağı kılmış, Necmettin Erbakan'ın kısıtlı başbakanlığından sonra R. T. Erdoğan'ın 2000 sonrası önderliği ve başbakanlığı döneminde bu ortaklık daha kalıcı bir nitelik kazanmıştır.

Bu güçler ağır bir demokratikleşme sorunuyla karşı karşıyalar. Bürokratik oligarşi karşısında kendilerini sürekli tehdit altında görmektedirler. Bu tehdidi ya tam demokratikleşme hamlesiyle aşacaklar, ya da bu hamle gerçekleşmezse, solun yaşadığına benzer bir darbelenme ve parçalanma operasyonu –ki, Ergenekon yargılanması bu gerçeği ifade eder– mevcut konumlarını yitirecekler.

Bürokratik oligarşi karşısında konumu en kritik ve trajik olan

kesim, cumhuriyetin kuruluşunda müttefik güç konumundaki Kürtlerdir. Cumhuriyetin ve Kurtuluş Savaşı'nın olmazsa olmaz niteliğinde bir asli unsuru olmasına rağmen, Kürtlerin içine düşürüldükleri durum hayli karanlıktır ve birçok komplo, provokasyon ve tenkil hareketiyle bağlantılıdır. Daha önceleri Anadolu'nun Rumlar ve Ermenilerden arındırılmasına benzer bir politikanın 1925-50 döneminde Kürtlere de dayatıldığı ve bir Kürtsüzleştirme politikasının yaşatıldığı, 1925-38 isyan sürecinin de bu politikayla bağlantılı olduğu anlaşıldır. Britanya İmparatorluğu'nun bundaki rolü, Ermeniler, Rumlar ve Asurilerin tasfiyesindeki rolüyle aynıdır. Cumhuriyetin erkenden otoriter bir rejime çekilmesinde ve kapitalist moderniteye bağlanmasında Britanya İmparatorluğu'yla girilen ilişki belirleyici olmuştur. Mustafa Kemal ile İsmet İnönü denetimindeki kadro arasında şiddetli bir çekişmenin var olduğu, cumhuriyetin sağa, antidemokratik konuma çekilmesinin bunda rol oynadığı, Mustafa Kemal'in Sovyet dostu ve bağımsızlık tavrına karşılık diğer tarafın Britanya İmparatorluğu'yla çok yönlü ilişki içinde olduğu söylenebilir.

İsyandan sonra Kürt sorununa bitirilmiş gözüyle bakılmıştır. En ufak bir kıpırtı ölü sanılanın canlandığı anlamında yorumlanıp hemen ezilmiştir. 1950-80 dönemi Kürtler için en büyük sorun olan varlığını kanıtlamakla geçmiştir. Tüm tartışma ve direnişler "Kürtler var mı, yok mu?" sorusu etrafında gelişmiştir. PKK bu tartışmanın aşılması ve kurtuluş sürecine girilmesi temelindeki çıkışıyla objektif olarak tüm muhalefet adına 1980-2010 döneminin aktörü konumuna erişmiştir. 12 Eylül 1980 darbesiyle demokratikleşme sorununun alabildiğine ağırlaştığı, dünya çapında insan hakları ihlallerinin yaşandığı, devlet içinde çeteleşmenin egemen hale geldiği bu dönem, ABD'nin Türk gladiosu olarak kendini yeniden şekillendiren Erge-
nekon hareketinden desteğini çekmesiyle sonuçlanmıştır. 2007 Kasımı'nda ABD ve Türkiye Cumhuriyeti arasında varılan uzlaşma, PKK'nin tasfiyesine karşılık Türk gladiosunun da tasfiye edilmesi, direnen unsurlarının yargıya verilmesi, diğer unsurlarının devletin düzenli (konvansiyonel) kurumlarının içine çekilmesi biçimindedir. Tam da bu noktada Cumhuriyet tarihinin en büyük demokratikleşme tartışmasına ve cumhuriyetin yeniden demokratik anayasal bir cumhuriyete dönüştürülmesi çabalarına tanık olunmuştur.

Halen tüm hızıyla devam eden, hem devlet hem toplum içinde yaşanan cumhuriyet tarihinin bu en büyük krizinden nasıl çıkılacağı mevcut güçlerin tavırlarıyla belirlenecektir. Tartışma ve demokratik anayasa arayışı bu krizin hem nedeni hem sonucudur. Daha doğrusu, ikisi birbirini doğuran aktif bir dinamizm içindedir. Kürt sorunu bu durumda yine başat konumdadır. Aslında bu gerçeklik tarihin derin bir ilkesiyle ilgilidir; o da toplumsal sorunların zorla bastırılmayacağı, fırsat bulur bulmaz kendini her zamankinden daha şiddetli biçimde hissettireceğidir. 1920-25 dönemi bu açıdan tarihin en ilginç bir dönemi olarak adeta yeniden bir döngü halinde yaşanmakta, ama tüm kurucu müttefikler bu sefer bastırılmak için değil, vaktinde inşa edilemeyen demokratik cumhuriyeti yeniden inşa etmek için sanki işbaşına çağrılmaktadır. Tarihle şimdi arasındaki ince hat ve bunun döngüsellik olarak yorumu, bu gerçeği daha doğru kavramaya ve tarihsel rolleri oynamaya fırsat tanımakta ve şans vermektedir.

B- Krizden çıkış ve demokratik anaya çözümü

Tüm toplumsal taraflar arasında Türkiye'nin demokratikleşmesine ilişkin zımni bir konsensüs oluşmuş bulunmaktadır. Olmayan şey, bu zımni ve tarihsel arzuyu açık, yaşayan bir iradeye dönüştürmektir. Demokratik anayasa bu gerçeğin hakikati, özlü ifadesi olmaktadır. Bu değerlendirmenin ikinci bölümü, özellikle ilkeler kısmı tarihsel demokratikleşme talebinin hangi demokratik anayasa ile karşılanabileceğine ilişkin çerçeveyi sunmaktadır. Bilimsel kavram ve kuramlara dayanan bu ilkeler, krizden çıkış ve demokratik anayasa temelinde cumhuriyetin yeniden yapılandırılması için çok kısa ve özlü olarak yeniden ifadelendirilebilir.

1- Demokratik ulus: Her kültürden, etnisite ve dinden (ucu açık ve esnek kimlik anlayışından) olduğu kadar, temel hak ve özgürlükleri eşitçe paylaşan bireylerden oluşan, böylelikle kolektif ve bireysel hakların birbirinden ayrılmazlığı esasına dayanan demokratik ulus tanımı, ortak vatan tanımıyla uygunluk içinde en kapsamlı bütünlüğü sağlayıcı niteliktedir.

2- Ortak vatan (demokratik vatan):

Hiçbir etnik ve dini gruba mal edilmeden, ötekileştirmeye gidilmeden, ekolojik, ekonomik ve demokratik toplumun ve özgür bireylerin demokratik yurttaş olarak yaşadıkları mekan biçiminde tanımlanmalıdır. Bu tanım kendi başına en kapsamlı bütünlüğü sağlayacak zenginlikte bir anlam içermektedir.

3- Demokratik cumhuriyet: Devletin laik, hukuksal ve sosyal niteliğinin belirleyici gerçekleştireni olarak demokratik toplumu temel alması gerektiğini ifade eder. Demokrasinin işlediği toplumun devlet şekli ideal olarak cumhuriyettir. Böylesi bir cumhuriyette laiklik, sosyal ve hukuksal nitelikler sonuç olarak ortaya çıkar.

4- Demokratik çözüm: Cumhuriyet kurumlarıyla demokratik toplum kurumlarının barış içinde birlikte var olmaları demokratik çözümün esasıdır. Bu tanım içinde ulus devlet, kapitalizm ve endüstriyalizm tekelleri, demokratik toplumun demokratik konfederalist, ekonomik ve ekolojik komünalizm kurumlarıyla uzlaşmaya dayalı barış içinde bir yaşamı kabul etmek durumundadır. Açıkçası demokrasisiz bir devlet ne kadar reddediliyorsa, devletsiz bir demokrasi de dayatılmıyor.

5- Bireysel ve kolektif hakların ayrılmazlığı: Toplumlar kolektif oldukları kadar bireysel, bireysel oldukları kadar kolektif varlıklardır. İkisini ayırmak liberal safsatadır, sömürü ve baskı amaçlıdır. Bu oyunun önüne geçmek ancak bireysel ve kolektif hakların birlikte etle tırnak gibi yaşanmasıyla mümkündür.

6- İdeolojik bağımsızlık ve özgürlük: Genelde sınıflı uygarlığın, özelde kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyasını aşmadan demokratikleşme sorunlarının çözümü sakat ve eksik kalacaktır. Özellikle Avrupa pozitivizmiyle Doğu ve Ortadoğu kültürünü özgürce çözümlemek ve demokratik çözümlere taşımak zordur. Bu çözümleme ve çözümlere ancak kendi toplumsal doğasını ve tarihini özgürce kavram, kuram ve kurumlara kavuşturanlar erişebilir, özgür yaşamı gerçekleştirebilir.

7- Tarihsellik ve şimdilik: Tarih şimdiki anı koşulladığı kadar, şimdi de tarihi somutlar. Aradaki fark şimdiye müdahale imkanını, dolayısıyla özgürleştirme şansını sunmasıdır. Şimdiye tarih olmadığı gibi, tarihsiz şimdi de olmaz. Modernitenin tarihsizleştirme çabası, toplumu ve bireyi hafızasızlaştırma, ahlaksızlaştırma ve politika-sızlaştırma yoluyla baskı ve sömürüye kolayca çekme ve alıştırma savaşıdır ki, hepten reddedilmelidir.

8- Ahlak ve vicdan: Toplumsal sorunların çözülmesinde ve demokratikleşmenin sağlanmasında ekonomik ve politik yaklaşımlar kendi başına yeterli değildir. Toplum, varlıksal olarak ve tüm tarihi boyunca hep ahlak ve vicdanla iç içe yaşamıştır. Modernitenin toplumsal ahlaka ve vicdana karşı açtığı savaş, baskının ve sömürünün meşrulaştırılması amacına yönelik olup, bu yaklaşımdan kaynaklanan ekonomik ve politik çözümler özde mümkün olmadığı gibi toplumsal sorunları daha da ağırlaştırır ve demokratikleşme çabalarını boşa çıkarır. Sorunların demokratik çözümünde güç ilkesine yer vermeyen ahlak ve vicdan ilkesine mutlaka başvurma gereği vardır.

9- Demokrasilerin özsavunması: Sadece canlı varlıkların değil cansız addedilen varlıkların bile her zaman ve her yerde özsavunma sistemiyle yaşadıkları bilimsel bir tespittir. Dolayısıyla demokratik toplumların, kurumların ve bireylerin kapitalist modernite unsurlarına (ulus devlet, kapitalizm ve endüstriyalizm) karşı yeterli bir özsavunma sistemine sahip olmaları özgür ve eşit yaşamın vazgeçilmez bir gereğidir.

Türkiye’de demokratikleşme ve Kürt sorununun çözümüne giderken, kısaca yapılan bu tarihsel değerlendirmeler ve demokratik anayasal cumhuriyet için özcesi belirlenmeye çalışılan ilkelerin aydınlatıcı ve çözümleyici olduğu kanısındayım. Bu temelde Kürt sorununu Türkiye’nin demokratik bütünlüğü içine daha kolayca oturtarak çözümlemek ve uygun bir çözüm modelini veya olası alternatif modelleri sunmak mümkün olacaktır.

IV. Bölüm

Kürt sorunu ve çözüm olasılıkları

Belki de sınıflı uygarlıkla başlayan ilk toplumsal sorun Kürt orijinleriyle ilgili olabilir. Sümer uygarlığının yükselişinde en çok karşımıza çıkan Kurti, Hurri, Gutı, Ari kavramları hep aynı kökeni çağrıştırmaktadır. Bu kavramlar ‘Dağlılar’, ‘Dağlı Halk’ anlamına gelmektedir ki, bugünkü Kürtler için de bir unvan olarak hep söylendiği bilinmektedir. Sümer uygarlığı neolitik toplumun antitezi olarak gelişti. Diğer bir deyişle Aşağı Mezopotamya’nın, Dicle-Fırat’ın ovalık vadilerinin dağlık tepelik vadilerine karşı, Yukarı Mezopotamya’ya alternatif olarak yükselişini ifade eder. Neolitik toplumun sorunları bu yükselişle bağlantılıdır. Neolitik toplumun günümüz Kürtlüğüyle elbette birebir özdeşliğinden bahsetmek bilimsel bir tespit sayılmaz. Fakat halen yaşanan neolitik toplum mirasıyla 10.000 yıl öncesinin toplumu arasındaki benzerlikler tesadüfi değildir. Toplumsal tarih, aradaki bağlantı halkalarının sıkı olması gerektiğini söyler. Arkeoloji ve etimoloji aradaki benzerliğin daha da güçlü olduğundan bahseder. Zagros-Toros dağ silsilesinin eteklerindeki toplumun proto-Kürt niteliği güçlü bir olasılıktır.

MÖ 5.000’lerden islamiyetin yayılışına kadar geçen süre ilkçağ olarak değerlendirilir. Bu dönemin toplumunda hiyerarşi, hanedan-

lık, devlet, kent, sınıf, ticaret, tarım, zanaat, aile, kadın, kölelik, din, yazı, bilim, edebiyat, heykel, mimari ve sanayi üretimi başta olmak üzere uygarlıkla ilgili temel kurumların çığ gibi geliştiği bilinmektedir. Bu yönlü gelişme, toplumsal sorunların da çığ gibi büyümesi anlamına gelmektedir. Proto-Kürtler bu sorunların merkezindedir. Çözüm için bulabildikleri temel yollar tarıma ve hayvancılığa yüklenmek, düşmanlarından kurtulmak için dağların yüceliklerine sığınmak olmuştur. Bu iki özellik bugün bile Kürtler için temel varlık etkenidir. Proto-Kürtlerin egemen hiyerarşisi hep yanı başlarındaki devlet uygarlıklarında eriyerek kendi sınıfsal toplumsal sorunlarını çözerken, geriye kalan emekçi topluluklar bitmeyen kabile ve aşiret boyları halinde hep dağ ve ova arasında konar göçerlikle, tarım hayvancılıkla varlık savaşında yok olmamaya çabaladılar. Geriye kalan dağ ve tarım hayvancılık genellikle –istisnalar kuralı bozmaz– Kürdiydi. Kent zanaatı ve ticareti de genellikle bugünkü Ermeniler ve Süryanilerin mesleği olmaktaydı. Sanki doğal bir işbölümü yapılmıştı. Dicle-Fırat'ın temel halkları böylesine bir yaşam diyalektiğiyle birbirlerine bağlanmışlardı.

Bu halklar ilk büyük ayrılığı hristiyanlıkla yaşadılar. Daha öncesinde İbrahim'in kavramsal tanrısı Yehova, daha köklü bir ayrımı temsil ediyordu. Uygarlığın bağrından doğan toplumsal sorunların kendilerini hep yeni tanrı ve dinler biçiminde ifade ettiğini hiç unutmamak gerekir. Ne kadar çelişkili din ve tanrı kavramları oluşmuşsa, toplumsal sorunlar da o kadar büyümüş ve çeşitlenmiş demektir. Zagroslardaki Zerdüşť dinseliliği tarım ve hayvancılığın yüceliğini, yani tanrısallığını ifade ederken, Sümer, Babil, Akad ve Asur'un tanrıları kenti, ticareti, devleti ve hanedanı yansıtır. Bunu açıkça söylerler. Hristiyanlığın ilk defa ezilmişlerin ve yoksulların dini olarak şekillenmesi, aslında toplumsal sorunlara yine tanrı dini ve diliyle çözüm arayışını ifade eder. Musevilik kabile dini olarak doğarken, Hristiyanlık ondan halk dini olarak neşet eder. Ümmete, ekümeniğe doğru ilk büyük adım oluyor. Muhammedilik doğuşunda halkı, ümmeti esas alsa da, saltanat sürecinde egemen sınıfın, devletin uygarlık dini olarak hegemonya kuracaktır.

Ortaçağ Kürtlüğü islamiyetin 600'lerde doğuşundan kapitalist modernitenin 1800'lerde Ortadoğu'ya girişine kadar ilkçağ mirasını

sürdürür. Oluşan üst tabaka, mirler, beyler, reisler, şeyhler hakim uygarlıkla (Arap, Acem ve Türk olması fark etmez) bütünleşirken, karşılığında Kürt kaftanını terk ederler. Kürtlüğü devlet olarak yaşamak çıkarlarına uygun değildir. Çıkarları onları iyi bir Arap, Acem ve Türk olmaya zorlar. Kürtler için toplumsal sorun böylelikle katmerleşmiştir. Hem ezilen kimlik hem de ihanet edilen kültürel kimlik olarak sorunları derinleşmiştir.

Kürtlerin ortaçağdaki sorunları devlet olmakla çözümlenir miydi? Reel sosyalist dönemde böylesi bir düşünce oluşmuştu. Sanki halkların, kimliklerin devlet olmasıyla sorunları nihai çözümüne varacakmış gibi düşünce üretilirdi. Sosyalizm bile proleter devlet olmayla özdeş kılındığından, bu düşünceye şaşmamak gerekir. Neden bir devletimiz olmadı diye hayıflanırdık. Halbuki demokratik uygarlık düşüncesi, devlet olmanın en büyük dert kaynağı olduğunu kanıtlamaktadır. Arap'ın, Acem'in, Türk'ün devleti diye bir şey de yoktu. Bunlar ulus devletin yarattığı yanılsamalardı; hem de son yüzyıl içinde! İslamiyetin ortak bir devleti vardı. Bazen çıkarları gereği çatışsalar da, hakim hukemaları birlik içindeydiler. İslamın bir de halkı, ümmeti vardı. Onların dünyası ayrıışmıştı. Giderek büyüyen sorun dünyasıydı. Böylesine iki temel kutup vardı. Çözümler kadar sorunlar da ortaktı. Din ve tanrının adıyla ifade edilir ve çözülmeye çalışılırdı. Kürtlük, Araplık, Türklük, Farisilik bir kültür olarak var olsa da, sorunları ortak dinin, mezhebin, dinlerin referanslarıyla dile gelirdi. Ne Emeviler ve Abbasiler salt Arap'ın devleti oldular, ne de Selçuklular ve Osmanlılar salt Türk'ün devletiydiler. Acemlerin devlet geleneği de soy devleti değildi. Etnik, kavimsel üst tabaka, devlet olmakla sınıfsal varlığını güçlendirirken, geriye kalan soydaşlarını toplumsal sorunların girdabına atardı. Kürtler, Ermeniler, Asuriler, Rumlar, Türkmenler, Bedeviler ve devlet olmayan Acemler böylesi sorunların girdabına atılmış kültürel gerçeklerdi.

Kapitalist modernite ulus devlet, kapitalizm ve endüstriyalizm unsurlarıyla Ortadoğu'ya girerken, kültürleri gittikçe baskılanan, ezilen ve sömürülen, ortaçağda çok yıpranmış ve soyulmuş kültürel kimlikler ve halklar için adeta ölüm çanları çalar gibidir. Kendi üst tabakalarının hakim ve hukemalarının ihanetine çoktan uğramış bu halklar, kapitalist modernitenin yeni av alanları gibiydi. 19. yüzyıl

başlarından itibaren önce ulus devletçilikler adına birbirleriyle boğazlaştırıldılar. Bununla birlikte kar hırsı için hiçbir engel tanımayan kapitalizmin ve endüstriyalizmin işliklerinde hayvanlardan daha kötü çalıştırıldılar. Kara, sermayeye dönüştürüldüler. Yabancılaşma üç katlı oldu: İlkçağ, ortaçağ ve yeniçağ yabancılaşması.

Her kültüre dayatılan milliyetçilik gereği Kürtler de bu afetlerden paylarını aldılar, hem de en ağırından! Ulus devletçilikleri zaferle sonuçlanmadı. Üst tabaka yine mirasına yaraşır tarzda komşu ulus-devletçilikler içinde yerini alırken, karşılığında geleneksel halk kültürüne ihaneti reva görüyordu. Bunlar kraldan daha kralcı bir tavırla en iyi Arap, Acem ve Türk olduklarını idea ediyor, bunun için yarıyorlardı. Kültürel değerler ve kimliklere ne kadar ihanet, o kadar çıkar, para ve maaş demekti. Kürtlük hala proto-Kürtlerin bin yıllardan beri yaşanan iki kutsal varoluş nedenine, tarıma, hayvan sürülerine ve dağlarına sığınarak yok olmaya karşı varlığını koruyacağını sanıyordu.

A- Türk-Kürt ilişkilerindeki tarihsel diyalektik

Bu genel anlatı içinde Türk-Kürt ikilemindeki ilişki ve çelişkileri daha yakından ve somut olarak değerlendirmek sorunsallıklarını ve çözüm olasılıklarını aydınlatıcı kılacaktır. Zorun amansız girdabında ne sorunlar ne de çözüm yolları yeterince bilince kavuşur. Aydınlanmanın, bilincin kendisi eğer hakikate yakınsa, çözümün yarısına varılmış demektir. Diğer yarısı açılan yolda uygun adımlarla yürümektir.

Selçuklular boy ve bey olarak Kürdistan (Kürdistan tabirini büyük olasılıkla Kürtlerin kültürel sınırlarına varan Selçuklu Sultanları inşa etmiş, söylemleştirmiştir) sınırlarına vardıklarında, islam kardeşliği silahıyla Bizans'a karşı ortak savaş önerdiler. Kürtlerin kendileri de ezici çoğunluk olarak islamı benimsedikleri ve Bizans karşısında sıkça gerileme durumunu yaşadıkları için, ortak savaş stratejisine destek oldular. Sultan Alparslan 1071 Mayıs'ında o dönem Kürtlerin başkenti sayılan Meyafarqîn (bugünkü Silvan)'de Kürt beyleri ve aşiretleriyle ittifak arayışı içindeydi. Hem beylerden hem boylardan sağladığı ve

yarı yarıya Kürtlerden oluştuğu tahmin edilen güç ilavesiyle dönüm noktası sayılan Ağustos 1071 zaferine erişecektir. Kürt boy ve bey kuvvetlerinin bu savaşta rolü doğru çözümlenmeden, Kürt ve Türk boy ve beyleri arasındaki ilişkiler yeterince çözümlenemez. Zafer stratejiktir. Anadolu'nun kapısını Türk boy ve beylerine ardına kadar açıyordu. Kürt boy ve beyleri içinse Bizans tehdidini ve sonuçlarını ortadan kaldırıyordu. İlişkilerin böylesi bir temele oturması çok önemlidir ve geleceğin belirlenmesinde temel rol oynayacaktır.

Daha sonraları esas olarak Türk boy ve beyleri İç Anadolu, Batı Akdeniz ve Karadeniz'e doğru açılan Anadolu'da yoğunlaşırken, Kürt boy ve beyleri de yerleşim yerlerini ve güçlerini geliştirmekten geri kalmadılar. Türk boy ve beyleri hiçbir zaman Kürtlerin egemen, yerleşik oldukları mekanları ve bu mekanlardaki kültürel geleneklerini ele geçirmeye, sahiplenmeye yeltenmediler. Aralarındaki stratejik ittifak, dayanışma ve ortak yaşam kültürü bunu gerektirmekteydi. Bu arada Ermeni ve Süryani halkları da daha çok kentlerde varlıklarını dostça sürdürmeye devam ettiler. Onlarla Bizanslılar arasında mezhep sorunları vardı. Bizans'ın bölgeden uzaklaşması pek zararlarına olmadı.

Bu dönemde Kürdistan'da Artukoğulları, Karakoyunlular ve Akkoyunlular adında bazı Türk beylikleri kurulsaydı da, bunlar kısa ömürlü olup, dayandıkları boylar da çoğunlukla doğal asimilasyonla Kürt kültürü içinde eriyorlardı. Bu gerçekliğin izleri bugün bile görülebilmektedir. Kürtler ise islamik dönemde çok sayıda yerel beylikle birlikte aşiretler ve kabileler halindeki toplumsal yaşamlarını ağırlaşan sorunlarıyla sürdürüyorlardı. Kavimsel nitelikleri gelişmektedir. Fakat Türk boylarında olduğu gibi üst tabaka çeşitli uygarlıkların hizmetinde beyliklerini geliştirirken, alt kesimler Kurmanc (Kurdman) olarak ayrı bir kategoriye ayrılmaktadır. Kürtlerde bu dönemde Arap-Bedevi ve Türk-Türkmen ikilemine benzer bir ayrışma hız kazanır. Osmanlı saltanat dönemine (yaklaşık 1.500'lerin başına) kadar Türk ve Kürt bey ve boy ilişkilerinde aralarında zımni de olsa birbirlerinin hukukuna saygı ve dıştan her iki ana kesime yönelik tehditlere karşı ortak bir stratejiye bağlı hareket etme ağır basmaktadır. Olumlu ilişki yanı olumsuz çelişki yanından daha baskındır. Aralarında sistematik bir ilişki ve çatışma dönemi gözlemlenmemektedir.

Kürt-Türk ilişkilerinde ikinci önemli stratejik aşama Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu'ya açılmasıyla başlamıştır. 16. yüzyıl başlarında İran'da şialık temelinde yükselen Safevi Hanedanlığı'yla Kürt beylikleri arasında artan gerginlikler mezhep çelişkileriyle iyice artmış bulunmakta ve Anadolu üzerinde de gittikçe artan bir etkiye sahip olmaktaydı. Aynı çelişki Mısır odaklı Memlûk sultanlarıyla da yaşanmaktaydı. Memlûklerin etkisi de Akdeniz ve Güneydoğu üzerinden artmaktaydı. Kürt beyliklerin konumu stratejik bir rol oynuyordu. Hangi tarafla ittifak etseler Ortadoğu'nun hegemonik gücü onlar olacaktı. Osmanlı Sultanı Yavuz Selim'in adeta iki eşit güç arasında gerçekleştirdiği stratejik ittifak yaklaşımı tarihsel sonuçlarını vermekte gecikmedi. Yapılan ittifak, Kürt beyliklerine geniş özerklik ve hükümet olma yetkisi tanımaktaydı. İttifaktan öteye, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi bir Türk-Kürt İmparatorluğu'na yol açmaktaydı. Tarihe dikkatle bakan bir gözlemci, daha MÖ 2000 başlarında Hitit-Hurri-Mitannilerin ilk uygarlık denemelerinde Anadolu-Mezopotamya ortaklığının stratejik niteliğini görebilecektir. Biri diğersiz edemiyor. Ekonomik politik ilişkiler hızla birbiriyle bütünleşmektedir. Osmanlıların muhteşem yüzyılında bu tarihsel olgu kendisini yeniden kanıtlamaktadır.

Yeni statü, sünni Kürt beyliklerinin İmparatorluk içindeki ağırlıklarını artırırken, Alevi ve Êzîdi Kürtlerin durumuyla Kurmanc kesimin sorunları ağırlaşmakta, sınıfsal ve mezhepsel çelişki artmaktaydı. Yaklaşık üç yüz yıl süren bu ortaklık statüsü, 19. yüzyılın başlarında kapitalist modernitenin Ortadoğu'ya sızmasıyla bozulmaya başladı. Irak ve Mısır üzerinden bölgedeki etkisini artıran Britanya İmparatorluğu, Süleymaniye merkezli bir milliyetçilik geliştirmeye çabaladı. İlk isyan Süleymaniye yöresinden Baban aşireti liderlerince gerçekleştirildi. Yaklaşık iki yüz yıldır farklılaşarak yaşanan bu süreç Güney Kürdistan'da bugünkü yarım ulus devlet pratiğiyle sürmektedir. 19. yüzyıldaki Kürt isyanları sınıf nitelikleri nedeniyle proto-kapitalist milliyetçidir. İmparatorluk bünyesindeki tüm milliyetler ulus devlet temelinde ayrışmalarına rağmen, Kürtlerin Türklerden ayrışmamasının belirtildiği üzere tarihsel nedenleri vardır. İmparatorluğun devlet çekirdeğinin iki milliyetli üst tabaka ortaklığından kaynaklanan bir devlet zihniyeti söz konusudur. Stra-

tejik nedenler, devletin doğuşundan beri iki alan içinde yükselen her uygarlığın ortak hareket etmesini gerekli kılmaktadır. Aksi halde her iki alandaki toplumların varlığı ve çıkarları tehdit altında olacaktır. Ortaya çıkan her siyasal ve ekonomik oluşum, ortaklık halinde olmanın paha biçilmez değerini ifadelendirmektedir.

Selçuklu ve Osmanlı Türk sultanlık deneyimleri, bu tarihsel diyalektiği bir kez daha doğrulamaktadır. Tepedeki bey ve sultan arasındaki ortaklık zamanla şeyh, ağa ve tüccar arasındaki ilişkiye dönüştü. Sultan II. Mahmut'la (1808-39) bu ilişkiler daha da bozuldu. Modernitenin bozucu etkisi her iki taraf arasındaki çelişkileri artırarak, yüzyılı boydan boya bir isyan yüzyılına dönüştürdü. İsyanların sonuçsuz kalması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ulus devletçi yönde yeniden inşa çabaları iki milliyet arasındaki ilişkilerin geleneksel niteliğini bozdu. Genç Osmanlılar, Jön Türkler ve en milliyetçi kesimi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti (1889) Türk ulus devletçiliğini önce örtülü, sonra açıkça savunmaya başlayınca kopukluk arttı. Bunun karşısında Kürt milliyetçiliği de kendini göstermeye koyuldu. Modern anlamıyla Kürt sorunu bu döneme rastlar. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin komitacılığa başlaması ve islami milliyetçilik yerine açıkça Türkçülüğe yönelmesi sorunu daha da ağırlaştırdı. İki kesim oluştu: Soyucu Türk milliyetçiliği ve islami milliyetçilik. Kürtler islami milliyetçilerle geleneksel beraberliklerini sürdürmeye çalıştılar. Nakşi şeyhleri, Mevlana Halit ve Said-i Nursi, ana akım olarak bu eğilimi temsil ediyorlardı. İmparatorluğun ve daha sonraki devlet oluşumunun ortak niteliğinde ısrarlıydılar. İslam, ümmet ideolojisi modernleştirilerek bu amaç için kullanılmaktaydı. Beylerden sonra (1878) nüfuzları ve toplumsal önderlik rolleri artan şeyh ve tarikat eğilimleri bu çizgiyi günümüze kadar sürdürmektedirler.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ise, özellikle Balkan Savaşları (1912-13) yenilgisinden sonra, Anadolu ve Mezopotamya arasındaki tarihsel ortaklığa bakmadan, devlet içinde ırkçı bir milliyetçiliğe yöneldi. Bu milliyetçilikte Kürtlüğe yer yoktu. Ermeniler gibi ya var oldukları toprakları terk edecekler ya da bir biçimde yok edileceklerdi. Bu politikayı besleyen Fransız pozitivistizmiydi. Sadece güçlü olanın yaşama hakkı vardı; Darwin'in "güçlü olan yaşar" determinizmi, olduğu gibi, bilimsel bir gerçeklikmişçesine topluma uygulanmak isteniyordu. Ka-

pitalist modernitenin vahşeti burada bütün dehşetiyle kendini yansıtmaktadır. Sadece Ermeniler, Rumlar, Süryaniler ve Kürtlerin değil, Türkler ve Arapların da konumunu yaşanmaz hale getiren bu katı pozitivist ideoloji, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin elinde imparatorluğun son bulmasıyla sonuçlandı. Fakat etkileri Cumhuriyet Türkiye'si'nde de hakimiyetini sürdürdü. Cumhuriyet devriminin jakobenik niteliği ve dayandığı ittifaklarla Mustafa Kemal'in önderliği önceki bölümde değerlendirildiğinden tekrarı gerekmez. Diğer müttefikler gibi Kürtler de cumhuriyetin kurucu unsuruydular. Tarih boyunca olduğu gibi yine stratejik bir ortak olarak hem ümmetsel kurtuluşa hem de cumhuriyetin inşasında yer almışlardı.

Britanya İmparatorluğu'ndan Musul-Kerkük karşılığında geriye kalan Misak-ı Milli sınırlarında ulus devlet ayrıcalığı alınınca hem Kürtlerin dörde bölünmesi gerçekleştirildi, hem de içte kalan parçası üzerinde varlıklarını sona erdirmeye yönelik politikaya amansız bir hızla başlandı ve bu politika hep aynı hızla sürdürüldü. Bu arada şunu da belirtmeliyim ki, 1639'da İran Safevi Hanedanlığı'yla yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşması iki milliyet arasındaki stratejik ittifaka aykırıydı. Kürtlerin tamamına yakını Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilindeydi. Misak-ı Milli sınırları kesinlikle Kürtler ve Türklerin birlikteliği üzerine inşa edilmişti. İngilizler ve Fransızlarla yapılan antlaşmalar Misak-ı Milli'ye kesinlikle aykırıdır. Kürtleri tarihlerinin en ağır varlık-yokluk sorunsalına kilitleyen bu antlaşmalar, Türklerle Kürtler arasında sözü çok edilen bin yıllık ortaklığa ve kardeşliğe kesinlikle aykırıdır. Fakat sorulmayan soru, bu aykırı antlaşmalardan kimin sorumlu olduğudur. Hem Kürtleri bazı hegemonik güçlerle girilen ilişkiler sonucunda verilen tavizler karşılığında varlıksal olarak dörde böleceksin, hem de "Kürtlerden bazıları bin yıllık kardeşliği bozuyor" diyeceksin! İronik olduğu kadar gerçekleri göz ardı eden bu yaklaşım, Kürt sorununu tüm Cumhuriyet tarihi boyunca kültürel soykırımın eşiğine kadar getirdi.

Kürt sorunu gerçekten bin yıllık stratejik dostluk ruhunu tamamen bir tarafa iten, inkar eden anlayış ve uygulamalar nedeniyle sadece ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri bir sorun olmaktan çıkıp bir halkın kültürel varlığı yokluğu meselesine dönüştü. İsyanlar (1925-1940) bu varlık yokluk sorunundan kaynaklandığı gibi, bu amaç için

kullanıldı da. İttihatçı zihniyet açık ki Kürtleri de hem devletten hem toplumdan dışlamak istiyor, toplum olmaktan çıkarmayı dayatıyordu. Onun için bu politika uzun yıllar boyunca sürdürülen “Kürtler var mı yok mu?” sorununa dönüştü. Cumhuriyetin kurucu unsuru olmaktan çıkarılıp bu yokluk sürecine sokulmanın ne denli dehşet verici bir yönelim olduğunu azıcık bir empatiyle anlamak gerekir. Kürt sorunu bölünme sorunu değil, yokluk sürecinden çıkma ve tekrar tarihe yaraşır stratejik dost, ortak ve kardeş olma konumuna ulaşma sorunudur. Bu gerçeği kavramak ancak vicdanlı bir empati anlayışıyla mümkündür.

B- Cumhuriyetin kapitalist modernite projesinin tıkanması ve PKK’nin ortaya çıkışı

Cumhuriyet’in inşasında temel rol oynayan güçler, demokratik bir uzlaşmayı temsil ediyordu. Mustafa Kemal önderliği, bu uzlaşının hem nedeni hem sonucuydu. 1921 Anayasası ve I. TBMM’nin yapısı bu uzlaşmayı gayet iyi açıklamaktadır. İslam ümmetinin varlığı ve savunması sıkça vurgulanmakta, Türklerin ve Kürtlerin ümmetin (Ümmetin Arapça anlamı millettir), milletin iki temel unsuru olduğu belirtilmekte, antiemperyalizm ve Sovyet dostluğu dile getirilmektedir. Meclis zabıtlarında bu olguların izlerine bolca rastlanmaktadır. Sosyalist olmak, Kürt, Kürdistanlılık doğal karşılanmaktadır. Açık ki cumhuriyetin jakobenik devrim dönemi toplumun genel konsensüsünü ifade etmektedir. Britanya İmparatorluğu bu dönemde temel hedeftir. Fakat devrimle işgal önlenip yeni bir düzen tercihine geçildiğinde, İttihatçı kadronun Britanya İmparatorluğu yanlısı bir grubun; gerek Şeyh Sait provokasyonu, gerekse direkt suikast girişimi de dahil olmak üzere çok sayıda komplo ve provokasyonla Mustafa Kemal’i etkisizleştirme çabaları 1925’ten itibaren önemli bir aşama kaydetmiştir. Bu grup İsmet İnönü’nün başbakanlığında daha da güçlenmiştir. Mustafa Kemal’in ancak ölümüne çok yakın dönemde İnönü’yü tasfiyesi sonucu değiştirmeyecektir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünya hegemonyasının ABD’ye geçmesi, bu grubun işini daha da kolaylaştırmıştır. İsmet İnönü tüm

tarafsız görünümüne rağmen bu gruba yakındır. Nitekim ABD ile stratejik ilişkiyi Demokrat Parti önderliği değil, İsmet İnönü önderliği sağlamıştır. Daha NATO'ya girilmeden 1944'te Türkiye'nin ilk subay grubu ABD'ye yollanıp eğitimden geçirilmiştir. İlişkiler DP döneminde daha da hızlanmış, 1952'de ordu bünyesinde direkt ABD önderliğinde NATO'ya bağlı Gladio örgütünün tesisine gidilmiştir. Gladio kendini Türkiye'de ilk başta Seferberlik Tetkik Kurulu olarak örgütlemiştir. Maliyesi ve yönetimi ABD tarafından karşılanmıştır. Bu yıllardan itibaren örgüt dal budak salmış, ekonomik, sosyal, politik, askeri ve kültürel alanlar dahil tüm alanlarda örgütlenmiştir. Bütün legal siyasi partileri kontrol ettiği gibi, işçi sınıfını da bizzat 1952'de Gladio ile birlikte kurduğu Türk-İş'le kontrol altında tutmuştur. Sovyet uzantısı Komünist Parti ve sendikalar üzerinde amansız baskı uygulamıştır. Zaten temel gayesi en ufak bir komünist, sosyalist sızma olduğunda anında ezmektir. Kürtlük de komünizm bağlantılı sayıldıkça aynı akıbetle maruz kalmıştır. Bu arada yeni kurulan İsrail'le stratejik ve gizli yürütülen ilişkiler söz konusudur. Kürtler içinde geleneksel dinci ve ilkel milliyetçi aile ve şahsiyetlerle de gladio tarzında ilişkiler geliştirilmektedir. İran ve Irak monarşileriyle de benzer ilişkiler kurulmaktadır. CENTO bu ilişkilerin çatı örgütü konumundadır. Ortadoğu'da komünizmin önüne böylesi bir modelle geçilmek istenmektedir.

Açık ki ABD önderliğinde geliştirilen bu model, kapitalist modernitenin 1950'lerden sonra soğuk savaşla aldığı yeni görünümüdür. Türkiye Cumhuriyeti, ABD ile yenilenmiş moderniteyi başta kendi ülkesinde ve Ortadoğu'da tesis etmekte başat roledir. Mustafa Kemal'in yürütmek istediği modernite farklıydı. Sovyet tarzına yakındı ve Sovyetler Birliği'yle stratejik dostluğa dayanıyordu. Aralarındaki bu farkı görmeden 1950'leri, hatta 1925'ten sonra Mustafa Kemal'e rağmen geliştirilen modernite unsurlarını doğru çözümleyemeyiz. Ulus devletçilik, kapitalizm ve endüstriyalizm unsurlarının her iki modernitedeki uygulanması arasında ciddi sınıfsal, siyasal, diplomatik ve ekonomik tercih farkları vardır. Sonuçta hegemonik mücadeleyi kazanan önce Britanya İmparatorluğu, sonra ABD olmuştur. Kaldı ki, ikisi arasında her zaman stratejik bağlar geçerlidir. Bu uygulanan modernite, cumhuriyetin demokratik uzlaşısını tasfiye etme-

kle kalmamış, hepsine karşı açtığı savaşla temel müttefik güçleri birbirine düşman etmiştir. Mustafa Kemal'in kavramakta güçlük çektiği nokta budur. Bunda pozitivist ideolojinin derin etkisi altında olmasının rolü vardır. Bağımsızlık ve özgürlük tutkusu, yerel kültüre, Anadolu kültürüne büyük saygısı her ne kadar pozitvizmin daha tahripkar rol oynamasını frenlemişse de, etkisini önleyememiştir.

Dinsel dogmatizmin yerine ikame edilen pozitivist dogmatizm Türkiye'de halen laik milliyetçi kesim üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Sanıldığığının aksine bu laisizm demokratik cumhuriyetçi, hatta cumhuriyetçi olmayıp, despotik ve diktatoryaldır. Tipik uygulaması İttihatçılık ve etkilediği kadarıyla CHP'ciliktir. Hukuk ve siyaset filozofu Carl Schmitt'in 1920'ler, 1930'lar Almanya'sında dinsel ve siyasal teoloji üzerine geliştirdiği tezler Türkiye için daha fazla geçerlidir. Modernitenin tüm siyasal kavramlarının karşılığı ortaçağ, hatta bana göre ilkçağ teolojisinde vardır. Sümer orijinelidir. Pozitvizmin yaptığı, bu kavramları modernite cilasıyla boyayıp 'bilimsellik' adına piyasalaştırması ve kapitalizm adına sunmasıdır. Mustafa Kemal'in kuşku ve tereddütlerini, çok yoğun yaşadığı gergin ruh halini, sabahlara kadar gözleri yaşarırcasına uygarlıklar üzerine kitaplar okumasını pozitivist ve dinsel dogmatizm konusundaki çelişki ve benzerliklerde aramak oldukça gerçekçi ve aydınlatıcı olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tüm elitist kadroların modernite konusunda derin bir cehaleti ve inançsızlıkla birlikte dogmatizmi yaşadıklarını görmek, kavramak büyük önem taşır. Sağ sol, laik dinci, alevi sünni, Türk Kürt vb tüm ikilemler için bu husus geçerlidir. Cumhuriyet dönemlerinde islam ümmetçileri, sosyalistler, Kürt milliyetçileri ve hatta bir kısım Türk milliyetçileri ile kapitalist modernite unsurları arasındaki çatışmaların nasıl geliştirildiği, yönlendirildiği halen çözümlenmemiştir. Özellikle ABD'nin gladio yönlendirmesiyle feci sonuçlar yaşanmıştır. Yaklaşık yüz yıldır devlet içindeki komitacı ve darbeci anlayış ve örgütlenmelerin kapitalist modernite unsurlarıyla ilişkileri aydınlatılmadıkça, ne devlet ne de toplum krizleri, gerginlik ve çatışmaları kavranabilir. Sistemin hegemonik güçleriyle, özellikle Britanya ve ABD ile ilişkilerin bu gerginlik ve çatışmalar-daki rolünün açıklığa kavuşturulması hem demokratikleşmede, hem de Kürt sorununun çözümünde hayati role sahiptir. Mustafa Kemal'in

ve ona bağıllıkta samimi geçinenlerin tüm bağımsızlık ve özgürlük çabalarının neden atıl kaldığını ve tersine sonuçlar verdiğini anlamak, ancak cumhuriyetin modernite projesinde hangi iç ve dış güçlerin etkili olduğunu, bağılı oldukları ideolojik hegemonyaları, ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri uygulamalarını kavramakla mümkündür. Askeri darbeler ve sivil uzantıları da bu çelişki ve çatışmaların neden sonuç sarmalına bağılı olmaktan öteye bir role sahip olamamışlardır. Bunların tüm kurtarıcılık çabalarının durumu daha da ağırlaştırıp kilitlediği, sosyal bilimcilerin ortak bir tespitidir. Cumhuriyetin modernite projesi baştan sakat doğmuştu. Israrla vurgulanması gereken bu sakatlık, kurtuluşu sağlayan ve cumhuriyeti gerçekleştiren temel güç unsurlarıyla cumhuriyetin çelişkiye düşürülmesi ve hepsiyle çatıştırılmasıdır. Sırasıyla vurgularsak, 1925-26, 1930, 1937-38, 1945-50, 1960, 1970, 1980, 1997, 2001-2002 yıllarının sıralanması bile bünyesel sakatlığı açıkça yansıtmaktadır.

1965-1980 döneminde cumhuriyetin asli kurucu unsurları varlıklarını yeniden duyurmak istediler. Karşılarındaki geleneksel hegemonik güç bloğunu, oligarşiyi yeterince tanımadan, çözümlemeden, tepkisel çıkışlarla varlık arayışına girdiler. Çokça idea edildiği gibi devrim veya karşı devrim yapacak durumda değildiler, ama öyle lanse edildiler. Daha başlarını kaldırdıkları anda kısmen ezildiler, geri kalanların içine sızıldı ve ehlileştirildiler. Ne acıdır ki, karşılıklı kullanılan güçler gladionun rolünü kavramaktan uzaktılar. Şüphesiz burada bağımsızlık, özgürlük ve eşitlik için samimi bir inançla mücadele edenlerle karşıtları arasındaki fark tartışılmaz. Fakat darbelerle bağlantıları da bir gerçektir. Bu dönemde geliştirilen milliyetçi ve islamcı örgütlenmelerin antikomünist gladiocu taktiklerle bağlantıları çok daha barizdir. Bu güçlerin ekonomik ve kültürel yaşam üzerindeki etkileri de önemlidir. Bütün toplumsal yaşam alanları üzerinde belirleyici olan, kapitalist modernite unsurlarının gladiocu üst yönetimidir. Bunda ordu ve siyasi yapılar üzerindeki kontrol başta gelmektedir. Cumhuriyet yönetiminin bu tarz kullanımı açık ki İttihat ve Terakki komitacılığının devamı niteliğindedir. Bunu bozmak için M. Kemal Atatürk'ün çabaları yeterli olmamıştır. Komitacı ve darbeci gelenekle gladiocu kontrol aşılmadıkça, cumhuriyetin demokratik ve hukuki niteliğiyle düzen ve istikrarı sağlanamayacaktır.

Cumhuriyet'in tıkanmış ve sorun üreten yapısının PKK'nin çıkışında belirleyici rol oynadığı bu çözümlemeler ışığında daha iyi anlaşılabilir. 1970'ler gerçekten demokratik çıkışın güç kazandığı bir dönemdi. 12 Mart darbesi bu süreci durduracak güçte değildi. Cumhuriyetin kuruluşunda etkin olan toplumsal güçler yeniden tarih sahnesine çıkmaktaydı; sosyalizm, islamcılık ve Kürt milliyetçiliğiyle cumhuriyette kendileri için meşruiyet arıyorlardı. Demokratik taleplerle yüklüydüler. Bu talepler darbe ve faşist uygulamalarla bastırılmasaydı, demokratikleşmeyle çözüme kavuşabilirdi. Fakat soğuk savaş ve modernite unsurlarındaki krizin daha baskıcı ve giderek faşistleşen yöntemlerle sürdürülmesi tercih edildi. Türkiye Cumhuriyeti gladiocu kontrolün en koyu tarzda uygulandığı ülke haline geldi. 12 Eylül rejimi bu kontrolün en çarpıcı örneklerinden biri olarak gelişti.

PKK'nin tam bastırılmaması, Kürtlerin içyapısı ve Ortadoğu'daki çalkantılarla bağlantılıdır. 12 Eylül darbesi aslında neredeyse yirmi dört saatte ortalığı sülman etmişti. Kürtler konusundaki yanlışlığının altında daha derin sosyal nedenler yatmaktaydı. Kürtlerin toplum ve halk olarak bitirildiğine inanılmaktaydı. İsyanların ezilmesinden ve çok sert geçen bir asimilasyon döneminden sonra, bir daha kendilerine gelmeleri olanaksız gibi görölüyordu. Özellikle kapitalist modernite unsurları temelinde gelişen bürokrasi ve orta sınıf başta olmak üzere yeni sosyal mantalite (zihniyet), Kürtleri tarihten silinmiş sayıyordu. Tarihteki rollerini unutmuştu. Tek tük kalan varlıkları, ilkel yaratıklarla özdeş tutulmaktaydı. Üst tabakası çoktan kraldan daha kralcı bir tavırla iktidar uşağı rolünü ustalıkla oynamaya devam ediyordu. ABD ile ilişki içindeki milliyetçi ve tarikatçı unsurlar ise, direniş ve özgürlükle bağ kurmaktan ziyade karşıt bir zemin üzerinde tutuluyorlardı. PKK, bu koşullarda çok tahrip edilmiş de olsa, Kürt toplumsal dinamiğindeki Kurmanc kesimlerin köylü ve kentli yoksullarından ilişkiler geliştirebiliyordu. Yurtseverlik ve Kürtlük duygularından, kültürel yapılardan yararlanıyor, hatta yeniden yaratıyordu. Tüm ezilmişliğine ve parçalanmışlığına rağmen, Kürtlerin toplumsal doğası yapısalıklar taşıyordu. Gerekli olan, asgari yurtseverlik duyguları ve bazı kavramsal bilinçlerdi. O dönem PKK'sinde bu etkileyici duygu ve kavramlar yeterince oluşmuştu. Kendisi için gerekli olan, üst diplomatik ve siyasi kadrolar değil, bu duygu ve kavramların

yüksek bir tempoyla harekete geçirilmesiydi. Sınırlı bazı eylemlilikler bu ivmeyi rahatlıkla sağlıyordu.

1970'lerdeki çıkıştan 1980 başlarına kadar bu tarzla gelinmişti. 12 Eylül rejiminin aşırı güç kullanımı, diğer sol ve muhalif güçleri erkenden bastırması ve Diyarbakır Zindanı gerçeği Ortadoğu'daki mevzilenmeyle birleşince, 15 Ağustos 1984 süreci denen silahlı dönemin başlaması güç olmayacaktı. Aslında bu dönem 1982'de de başlatılabilirdi. Dağdaki bazı unsurların görevini layıkıyla yürütmeleri hamleyi Ağustos 1984'e kadar erteletmişti. İran-İrak Savaşı da elverişli çerçeveye katkıda bulundu. Fakat hareket hiçbir zaman Türkiye Kürdistanı'ndan eksik olmadı, varlığını hep korudu. Çok usta bir gerillacılıktan bahsedilemez. Gerillacılığın karikatürü yapıldı. 15 Ağustos'un devlet açısından beklenmedik bir hamle olmasının avantajları bile çok kötü kullanıldı. Devletler ve Irak Kürdistanı'ndaki güçlerin muhalefet ve sızmalarına rağmen, Ortadoğu'daki mevzilenme hareketi sürdürmeye ve Kürdistan'ın tüm parçalanmış kısımlarından ve Avrupa Kürtlerinden destek almaya yetiyordu.

12 Eylül rejiminin müdahale tarzı lehte sonuçlar vermeye başlayınca, NATO'nun da desteğiyle Olağanüstü Hal ve JİTEM dönemine geçildi. Almanya önderliğindeki NATO gladiosu, 1985'ten itibaren etkin olarak devreye girmişti. Papa ve Palme komplolarının, genel hesaplar içinde olmak kadar, Kürdistan'daki gerilla çıkışıyla dolaylı ve direkt bağları söz konusuydu. PKK'nin 1973-83 arasındaki çıkış dönemi, ideolojik siyasi etkilenme yönü başat olan, silahlı yönü tali rol oynayan bir konumu ifade eder. 1984 çıkışının silahlı yanı başat roldeydi, fakat ideolojik ve siyasi gelişmesini de sürdürüyordu. Olağanüstü Hal ve JİTEM'in rolü, üzerinde çok durmayı gerektirir. Hareket içinde ve dışında yozlaştırıcı birçok eylemin düzenlendiği bilinmektedir. Kadın, çocuk ayırımı gözetmeden yapılan eylemler, hedef olmaması gereken kesimlerin hedeflenmesi, azami keyfiyetçilik eğilimleri ve asgari görevlere sahip çıkmama bu meyanda sayılabilir.

Fakat tuhaf olan, PKK'nin ne kadar şeytanlaştırılırsa o kadar güç kazanmasıydı. Bu, Kürt halkındaki derin susuzluğa işaret etmektedir. Kürtlere uygulanan büyük göçertme hareketleri Ermeniler, Rumlar ve Süryanilere uygulananların toplamından katbekat fazla olduğu halde, her şey PKK hanesine olumlu olarak yansdı. Tarihsel ve

coğrafi koşullar bunda elbette etkiliydi. Tarihsel bir talebe karşılık gelme, yani toplumsal varlığını koruma ve insanlık onuruna sahip çıkma gelişmenin temel belirleyici etkeniydi. Tarihsel taleplerin kendiliğinden yürüyüşünü küçümsememek gerekir.

Cumhurbaşkanı Sayın Turgut Özal'ın 1992'den itibaren Kürtlere ilişkin politikası beklenmiyordu. Önemini biraz geç fark ettik. Ciddi olarak doğan çözüm şansının O'nun ölümüyle boşa çıkarılmasını kendi açımdan hep tarihsel bir kayıp olarak anarım. Cumhuriyetin demokratik çözüm şansı olabilirdi, fakat bana göre bazı gladiocu güçler bilinçli olarak bu fırsatı tanımadılar. İngiltere'den dönerken dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in (1990 başları) "bana imha için yeşil ışık yakıldı" demesi bu gerçeği kısmen yansıtır. Turgut Özal'ın ölümünden sonra gelişen Tansu Çiller darbesi ve peş peşe ordu içinde ve dışında sayısız komplonun geliştirilmesi, çözümlenmesi gereken en temel düğümlerden birisidir. Tansu Çiller'in CIA ajanlığının belgelenmiş olması, bu düğümü kısmen açıklayıcıdır. Yığınla gerçek Atatürkçü aydın ve Kürt ileri geleninin katli, binlerce faili meçhul cinayet, köy boşaltmaları, Hizbullah'ın hortlatılması, bana cumhuriyet üzerindeki en büyük komplolardan biri gibi gelmektedir. Mustafa Kemal dönemindeki cumhuriyetin 1924-27 yıllarındaki komplocu, isyancı dönemini çağrıştırmaktadır. Bu yıllarda da cumhuriyetin temelindeki demokratik unsurlar tasfiye edildi. Bu durum halen aydınlatılmış olmaktan uzaktır. Ama kazananın Britanya İmparatorluğu ve kapitalist modernite olduğu açıktır. 1990'ların başındaki demokratik çözüm şansının da benzer komplo-larla, isyan ve cinayetlerle, Kürt tasfiyesiyle sonuçsuz bırakılmasında dış hegemonyanın ve sıkı işbirlikçilerinin rolü küçümsemez. Cumhuriyet üzerindeki hegemonik kontrolün ne anlama geldiğini 1993-97 dönemindeki kargaşa, katliam, provokasyon ve demografik hareketler kadar gösteren çok az açıklayıcı örnekler vardır.

Devletin hukuki, laik, sosyal ve demokratik niteliğinin tamamen tasfiye edildiği, JİTEM kontrolüne geçtiği, kapitalist modernitenin tüm unsurlarındaki tekelci yapıların hizmete koşturulduğu, ilginç ve örneğine az rastlanır bir dönemden bahsediyoruz. Bu dönemin sonlarında Suriye Cumhurbaşkanı kanalıyla Başbakan Sayın Necmettin Erbakan'ın ve Brüksel üzerinden Toplumsal İlişkiler Bölümü adına

ordudan bir kesimin ilişki arayışına olumlu yanıt verildi. Mektup ve bilgi teatisi yapıldı. Fakat Necmettin Erbakan'ın düşürülüşü ve benim Ortadoğu'dan çıkmak zorunda bırakılmamla bu süreç de başarısızlığa uğratıldı. Ben iç ve dış gladiocu çevrelerin bu başarısızlıktaki rolünün küçümsenmemesi gerektiği kanısındayım. Cumhuriyetin halen içinden geçtiği büyük kriz, çatışma ve düşük yoğunluklu savaşın önüne geçilebilirdi. Gerek tek taraflı ateşkes gerekse ilişki durumu buna fırsat veriyordu. Bu girişimler bastırılıp süreç bilinçli olarak boşa çıkarıldı. Var olan çözüm şansı ortadan kaldırıldı.

Daha sonraki Avrupa çıkışım ve politik çözüm arayışım da çok açık olarak İngiltere üzerinden boşa çıkarıldı. Atina yönetiminin gladiosuyla işbirliği yapan İngiltere'nin İsviçre'den kaldırdığı özel uçakla Kenya'ya kaçırılmam bu gerçeği gayet iyi açıklamaktadır. Elbette operasyonda NATO üyesi tüm Avrupa devletleri vardı, ama yönetici beyin İngiltere idi. ABD resmi uygulayıcıydı. İsrail ise yol gösteren konumundaydı, Moskova'daki kalışı önleyen güçtü, aslında çok önceleri hem Kenya'da hem de Ortadoğu'dayken kendilerine sığınmamı açıkça söylemişlerdi. Fakat ben güvenmemiştim, güvenmeyi de hiç düşünmedim. Şahsımda Kürtlerin özgürlük şansı teslim alınmak isteniyordu. Kendim de dahil hiç kimsenin buna cüret etmemesi, bunu düşünmemesi gerektiği konusunda da gayet emindim. Çok ilginçtir; cumhuriyet yönetimi üzerinde oynanan oyunlar benim üzerimde ve PKK kanalıyla da Kürtler üzerinde de oynanmak isteniyordu. Yine devrede olan, esasta kapitalist modernitenin bin bir bağla birbirine bağlı unsurlarıydı.

İmralı sürecinde olup bitenden ders çıkarmış olarak sakin ve sabırlıydım. Sorgulama, yargılanma ve tutuklanma sürecinde bu tavrımı korudum. Sorgulayıcılar sanırım günlük taktiklerle yaklaştılar. Sabırlı ve sakin duruşumu yanlış yorumladılar. Aynı yanlış yorumlar örgüt içinden ve dışından da yapılıyordu. Fakat tüm yanlış yorumlara rağmen duruşumu hiç bozmadım. Halen bu tek başına duruşun 11. yılındayım. Dönem boyunca dört katmanlı bir savunma süreci yaşadım.

Birinci Savunma Katmanı: Yargılanma sırasında küçük bir kitapçık halindeki 'Demokratik Çözüm Manifestosu'nu seslendirmeye çalıştım. Güçlü seslendirilmese de, demokratik çözüm için bir değerlendirmenin köşe taşlarını sunucu nitelikteydi. Hükümet ve siy-

asi çevrelerce değerdendirilmemesi bir kayıptır. Süreç tamamen kendiliğindenliğe bırakıldı, böylelikle çözüleceğı sanıldı. Dönemin Başbakanı Sayın Bülent Ecevit'in çözüm yanlısı bazı adımları, koalisyon ortağı MHP tarafından boşı çıkarıldı. AKP sorunu hiç anlamak bile istemedi. Belki de çok önceden çizilmiş ve Kuzey Irak (Güney Kürdistan)'taki yönetim endeksli bir 'yol haritası' nı yeterli buluyordu. Üst yönetime, başbakan olarak Sayın Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan'a yazdığım mektuplar ve on bir defa verilen hücre içinde hücre cezasına karşı yaptığım savunmalar yanıt bulmadı. 2005'e kadar zaman boşı harcandı. Yeni bir eylemlilik süreci kaçınılmaz oldu.

İkinci Savunma Katmanı: Buradaki savunmam 'Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa (Cumhuriyet'e Doğru)' adı altında iki kitap halinde AİHM'nin ilk duruşmasına sunuldu. Daha derinleştirilmiş bir demokratik çözüm denemesiydi.

Üçüncü Savunma Katmanı: 'Bir Halkı Savunmak' adıyla yayınlanan kitapla AİHM Büyük Dairesi'ndeki duruşmaya gidildi. Bu savunma, üçüncü katmanı teşkil etmekteydi. Kürt sorununun oluşumu ve çözüm olasılıkları daha belirginleşmiş bir biçime kavuşturulmuştu.

Dördüncü Savunma Katmanı: Halen içinden geçmekte olduğum süreci dördüncü ve sonuncu savunma katmanı olarak değerdendirmekteyim. 'Demokratik Uygarlık Manifestosu' adı altında beş cilt (I- Uygarlık, II- Kapitalist Uygarlık, III- Özgürlük Sosyolojisi, IV- Ortadoğı'da Demokratik Uygarlık, V- Türkiye ve Kürdistan'da Demokratik Uygarlık Çözümü) halindeki bu savunmamın dört cildi tamamlandı. Son cildi (V. Cilt) ileride tamamlanmaya çalışılacaktır. Şimdilik 'Yol Haritası' olarak geliştirdiğim değerdendirme bu sonuncu cildin ön biçimi durumundadır.

Silahlı mücadelenin başat rol oynadığı son yirmi beş yıllık dönemi (1984-2009) hakikatler savaşı olarak değerdendirmek mümkündür. Bir toplumun kurtuluşundan ziyade, gerçeklerin ortaya serilmesini ifade eder. Hakikatleşme dünya çapında olmuştur. Tarihsel, toplumsal sorunlar kendilerine ilişkin hakikatler serimlendiğı oranda çözüm yoluna girerler. Kaldı ki, askeri zaferler zorunlu meşru savunma savaşları olmadıkça hepten sorun kaynağı oluştururlar. Yirmi beş yıllık savaşımın zaferi veya yenilgisinden çok, ne kadar çözüm-

leyici rol oynadığı daha önemlidir. İngiltere'yle Fransa arasındaki Yüzyıl Savaşları ancak Manş Denizi'nin sınır olabileceğini kanıtlamaktan başka ne işe yaramıştır diye sormak gerekir. Kürtlerin varlığını kanıtlamada, geçen çeyrek yüzyıl belirleyici olmuştur. Varlığının ulus devletle taçlandırılması ilk dönem PKK'sinin hedeflerindendi. Fakat dönem sonlarında bu tacın hiç de gerekli olmadığı, bilakis yeni sorunların kaynağı olabileceği yüzlerce deneyimden öğrenildikçe, toplumun demokratik siyasi oluşumu daha anlamlı ve çözümleyici olmuştur.

PKK'nin yaşadığı gelişim ve dönüşüm süreçlerini kavramak, kendisini doğru kavramanın da sağlam yoludur. 1970'ler dünyasının soğuk savaş atmosferinde reel sosyalist kamptan sayılmak PKK için de düşünülmekteydi. En azından niyet böyleydi. Yerleştiği mevziler de bunu ifade ediyordu. Fakat entelektüel düzeyi devrimci duygular ve kavramlar düzeyini pek aşmıyordu. Kürt toplumsal doğası da modern kavram ve kuramlarla açıklanır bir materyal konumunda değildi. Devrimci irade çok daha belirleyiciydi. İdeolojiden çok özgür yaşamsallık esinlendiriyordu. Bu nedenle reel sosyalizm gözden düştüğünde pek etkilenmedi. Modernist bir sol partiden çok, ahlaki ve inanç temelindeki bir harekete benziyordu. Teori yok değildi, ama esas bağlayıcı değer ahlak ve inançtı. Savaş sürecindeki Kürt toplumunda belki de en önemli sermaye, halen varlığını koruyan ahlakın gücü, cesareti ve dayanıklılığı belirleyen çetin yaşam koşullarıydı. PKK'nin diğer örnekler gibi bir modernist sol parti modelini pek benimsemeyişi, belki de üretken ve gelişkin olmasındaki temel nedenlerden biriydi. Yaşadığı her bölünme, verdiği her kayıp gelişmesini önleyemediyse, bunda en önemli etken modernist sol parti ve yaşam tarzına kendini fazla kaptırmamasıydı. PKK biçiminde sadece toplum varlık bulmadı, yaşadığı çelişkili sosyal gerçeklikle birlikte kendi içinde özgürleşmenin verdiği güçle iç çatışmayı da yoğun yaşadı. PKK toplumsal savaşın en yoğununu kendi içinde yaşadı. Modernist bir partinin dayanamayacağı bu iç çatışma durumu da gelişmesinin daha sağlamca olmasında etkili oldu.

PKK'deki asıl dönüşüm, devlet odaklı hedefli bir rotadan çıkıp demokratik siyasal oluşumlu bir doğrultuya girmesiydi. Reel sosyalist bir ulus devlet kurmanın zorluklarından ötürü değildi rotayı

değiştirmek. Dünya genelinde yaşanan kapitalist yaşamdan farklı olmayan bir yaşam tarzı, kopuşun asıl nedeniydi. Ya başka bir dünyada yaşama imkanı bulacaktı, ya da reel sosyalizmin çözülüşü gibi dağılacaktı. İmralı sürecinin en önemli katkısı, dışarıda sınırlı olarak üzerinde durulan demokratik çözüm yolunun derinliğine inşa edilmesi idi. Savunmalar ve konuşmalar bu yol derinliğini çarpıcı biçimde yansıtmaktadır. Devlet de, PKK de uzun süre bu yönlü gelişmeleri pek kavrayamadı; taktik değişikliklerden ibaret saydılar. Bazılarınca da bir nevi tasfiye sürecinin başlangıcı gibi algılandı. Halbuki siyaset teorisinde, sosyolojik bilgilenmede büyük bir derinlik yaşanıyordu. PKK çok kapsamlı bir dönüşümle karşı karşıyaydı. Sorumsuzlar ve dolayısıyla ahlaki düşkünler bu dönüşüm anını kaçış gerekçesi haline getirmekten çekinmediler. 2000’ler sonrasındaki kaçışlarda belirleyici unsur, dönüşümün ciddiyeti karşısında yaşanılan ahlaki zaafıardı.

Devlet ve ilgili sol çevreler PKK’nin kendi kendisini tasfiye edeceği beklentisi içine girmişlerdi. Bu yanlış ve çok sorumsuz bir yaklaşımdı. Eğer devlet daha sorumlu yaklaşsaydı, 1999 sonrasında tarihsel demokratik dönüşümler yaşanabilirdi. Tek taraflı çabalara layıkıyla yanıtın verilmemesi, gerçekten tarihi bir fırsatın heba edilmesi idi. Sol dökülmenin içine savrulduğu liberal bireycilik, devletten de çok daha sorumsuz davrandı. Kaçışlar hiçbir ahlaki gerekçe tanıımıyordu. Toplumların uzun süre yanıtlılamayacağı bir kez de umut edilmedik biçimde Kürt toplumunda gerçekteşti. Yaşanan acılar müthiş öğretici olmuştu. Sıradan bir sadakat, toplumun birlik ve özgürlük için ayakta kalmasına yetiyordu. PKK örgüt olarak yok edilse bile, her an özgürlüğu ve onuru için ayağa kalkmaya hazır bir toplum inşa edilmiş, özgür bir halk ve bireyler oluşmuştu.

Sonuç olarak, Kürt sorunu çözülmemişti, ama çözüm imkanları alabildiğine çoğalmıştı. Toplum adeta ayakta, çözüm beklentisi içine girmişti. PKK tek taraflı olarak çözümlerini istediği gibi geliştirmese de, çözümleyici olma şansını daha güçlü sürdürebiliyordu. Ulus devlet çözümü şart olmaktan çıkmış, fakat çok zengin içerikli demokratik siyasi çözümlerin önü açılmıştı. Devlet de tek taraflı çözümlerini dayatamıyordu. Eskisi gibi varlığını katı inkarla sürdüremeyeceğinin iyice farkına varmıştı. Askeri çözüm astarı yüzünden

pahalı bir çözüm tarzı haline gelmişti. Sınırsız güç bazen sahibini vurur. O hale gelinmişti. PKK'deki çözülme ve ayrışmaların benzeri devlet içinde de yaşanmaya başlanmıştı. Devlet ilk defa Ergenekon adı altında kendini yargılamaya cesaret ediyordu. Türkiye Cumhuriyeti ilk defa tarihinin en ciddi sorgulama sürecine girdi. İnkâr edilen sayısız gerçeklik artık dile geliyordu.

Bu yeni süreçte şüphesiz en önemli gelişme, 2007 Kasımı'nda ABD Başkanı ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı arasında gerçekleşen ve içeriği halen tam açıklanmayan görüşmede PKK'nin silahlı mücadelesinin tasfiyesi karşılığında gladionun eski tarz yönetimine son verme kararlılığına ulaşılmasıydı. Ergenekon yargılaması bunun somut ifadesiydi. Bir nevi 1923'lere geri dönmüştü. 85 yıllık yanlışlıklardan dönmeye cesaret ediliyordu. Cumhuriyet'in aslı kurucuları yeniden buluşuyorlardı. Yine kritik bir tarihten geçiliyordu. Bölünmüş Kürtler, birlik ve bütünlük istiyorlardı; hem de yenilenmiş bir Misak-ı Milli temelinde. Tarih büyük haksızlıklar yaşar, ama asla unutmaz. Günü gelir, taraflar haksızlıkları aşmak için yeniden randevulaşırlar. Şüphesiz çözüm sağlanmamış, ama çözüm yoluna girilmiştir. Ufukta beliren çözüm umutları her geçen gün daha da güçlenmektedir. Cumhuriyetin kendi demokratik modelini oluşturma potansiyeli vardır. Yaşanılan uygarlıkların zengin mirasına sahip çıkılır ve bin yıllık kardeşliğin ve ümmet olmanın verdiği birlik ruhuna layık olunursa, bu potansiyel sadece kendi modelini sunmakla kalmayacak, tüm bölgenin talihsiz hal-klarına da örnek teşkil edecektir. Kürt sorununun çözüm arayışı, demokratik bir modeli olası ve kaçınılmaz kılmaktadır.

C- Kürt sorununda çözüm olasılıkları

Kapitalist modernite hegemonyasının 19. yüzyılın başlarından itibaren Ortadoğu'ya yerleşmesi, toplumsal sorunları ve çözüm olasılıklarını yeni bir aşamaya getirdi. İlk ve ortaçağlara özgü sorun ve çözüm yolları yeniden ama merkez değiştirmiş, yeni unsurlarca şekillenmiş Batı hegemonik uygarlığınca tarihin gündemine taşındı. Şark sorunu da denilen, özünde Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma süreci olarak tanımlayabileceğimiz genel Ortadoğu sorunu,

her toplumda, halkta ve ulusta benzer özelliklerinin yanında farklı özelliklerle gündemleşti. Araplar, Acemler, Türkler, Kürtler, Ermeniler, Rumlar, Süryaniler ve Yahudiler başta olmak üzere milliyetler temelinde, müslümanlık, hıristiyanlık, musevilik ve laiklik başta olmak üzere dinler ve mezhepler temelinde, ayrıca sınıfsal, sosyal, ekonomik, politik, ideolojik ve askeri alanlar temelinde sorunlar giderek yoğunca yaşanmaya başladı. Eski sorunlara yeni içerik ve biçimler eklenerek bölge kriz, çatışma ve savaşları sürekli yaşayan bir alan haline geldi veya getirildi. Batı uygarlığının köklü bir üstünlüğü söz konusuydu. Bu üstünlük pekiştikçe, tüm ülke, ulus ve toplumlarda sorunların ve çözüm arayışlarının yoğunlaşması kaçınılmazdı.

Tarih her zaman tek başına sorunları üretmez; sorunların yaşandığı dönem ve mekanlar çözüm olasılıklarını da beraberinde taşırlar. Önemli olan, sorun ve çözümlerin ana kaynaklarını ve olası çözüm yollarını zaman ve mekan koşullarına bağlı olarak gerçekçi tanımlamak ve uygulamaya taşımaktır. Bunun için yeterince tartışma ve aydınlanma hayati önem taşır. Aksi halde tartışma ve çözümler için harcanan çabalar kör dövüşüne dönüşür. Ortadoğu somutunda kapitalist modernite hegemonyasında geçen son iki yüz yılda biraz da kör dövüşü tarzı yaşandı, yaşatıldı. Genelde böl yönet politikalarından tutalım, hegemonyayı her alanda geliştirmeye yönelik günlük taktiklere kadar değişik yöntemlerin uygulanması sonucunda oltaya takılmayan toplumsal kesim ve birey kalmadı.

Kürdistan diyarı ve Kürt toplumu da kapitalist modernite hegemonyasında olumsuz yönde en çok etkilenen, parçalanan ve sorunlara, imha ve isyanlara boğulan ülke ve toplumların başında gelmektedir. İlk ve ortaçağlarda da benzer süreçleri ülke ve toplum olarak yaşayan Kürtler ve ataları, kapitalist modernite dönemindeki baskı ve sömürüye ek olarak, ilk defa varlıklarının ciddi ve sistematik tehlike altına girdiği bir dönemi yaşamaya başladılar. İçine girilen süreç, kültürel ve fiziki soykırımların sıkça devreye gireceği çok tehlikeli bir dönemdi. Bu genel çerçeve içinde Kürdistan ve Kürt sorununun gelişimine paralel olarak, her zaman beraberinde taşıdığı çözüm olasılıkları da gelişim ve dönüşüm yaşadı.

Gelişim ve dönüşümleri üç ana biçim altında değerlendirmek mümkündür.

1- Kapitalist modernite hegemonyacılığının ulusal imhacı çözümü

Kapitalist sistemin metropol ve sömürgelerinde şiddete dayalı en uç çözüm tarzıdır. Kapitalist modernitenin üç temel unsuru olan ulus devlet, kapitalizm ve endüstriyalizm tekelciliği, içine girdiği her ulusal toplumun içinde homojenleştirici toplum modeli oluşturması nedeniyle sıkça inkarcı, imhacı politikalara başvurma gereğini duyar. Bu politika veya idare etme tarzı, karşısındaki toplumsal olgunun direncine göre değişik biçimler alabilir. Eğer karşısındaki toplumsal varlığı ortadan kaldırmak ve kendi kapitalist modernite unsurları içinde eritmek istiyorsa, şiddetin yoğunluğu soykırımlara kadar varabilir. Bazen hedef alınan toplum kendi vatanından başka kuşatılmış coğrafyalara, asimilasyonun kolay gerçekleşeceği alanlara sürgüne gönderilir. Köyden, kırsaldan kentlere sürülme başka bir şiddet biçimidir. Toplama kampları, cezaevleri, kitlesel katliamlar şiddetin daha da yoğunlaştığı uygulamalardır. Anavatanlarının parçalanması da daha kolay yönetilmeleri için uygulanan başka bir şiddet biçimidir. Zoraki ve koşulları uygun hale getirilmiş asimilasyonist uygulamalar şiddet kategorisine girer. Operasyonlar, işsiz ve sağlıklı bırakmalar, her tür yasaklamalar, angarya çalışmaları hep devrede olan sistematik şiddet biçimleridir. Buna rağmen hedef alınan topluluk veya toplum halen ayakta kalmışsa ve mutlaka tasfiyesi gerekiyorsa, fiziki soykırımla kültürel soykırım tamamlanır.

Ortadoğu'da Kürdistan ve Kürtler değişik kapitalist modernite unsurlarınca, onların tekelci yönetimlerince ve özellikle ulus devletlerince belirtilen tüm şiddet biçimlerini değişik zaman ve mekan koşullarında yaşadılar. Uygulamaları sadece Türk, Acem ve Arap despotik yönetimlerine, ulus devletlerine bağlamak yetersiz bir yaklaşımdır. Kapitalist ana merkez hegemonyacılığı devrede olmadan, hiçbir despotik yönetim veya ulus devlet kendi başına ulusal imhacı şiddeti uygulayacak güçte değildir. Sistem izin vermeden, istese de bu gücü gösteremez, gösterse bile kalıcı kılamaz. 19. yüzyılın başlarından 1945'lere kadar Britanya İmparatorluğu Kürdistan'a ve Kürtlere ilişkin tüm ulusal imhacı seferlerde, katliamlarda, parçalanmalarda yerel ulus devletlerin (Türk, İran, Arap) kendine

özgü sömürgeci uygulamalarında taraftır. Britanya ve diğer hegemonik güçler olmadan, Kürdistan ve Kürtlerin son iki yüz yıllık statüsü çizilemez ve uygulanamazdı. Fakat bu demek değildir ki, tüm sorumluluk emperyalist metropollerindir; onların sistematığında inşa edilen yerel kapitalist modernite unsurları daha acımasız ve imhacı olmuşlardır. Onları bu duruma iten gerici, faşist tarzdaki devlet kapitalizmi, ulus devletçiliği ve endüstriyalizmidir. Kapitalist moderniteyle geç tanışmaları ve kültürel birikimlerinin zayıf olması, bu unsurları çoğunlukla inkarcı ve ulusal imhacı yönetimlere zorlamaktadır. Uygulanan kapitalizm devlet tekelliliği biçiminde geliştiği için talancı, el koymacı, ücretli işçiliği bile geliştirmeden sömürmeyi ve karı esas alıcı olduğundan böyle yönetmek durumundadır.

Aynı tarzı palazlandığı özel sektöre de uygulattırır. Kapitalizmin bu devlet ve özel sektör biçimi açık ki imhacılığı ve zoraki asimilasyonu devrede tutmadan rahatlıkla uygulanamaz. Ulus devlet de zaten kendilik olarak en büyük kapitalist patron konumundadır. Ulus devleti kapitalizmin en örgütlü ve yoğunlaşmış biçimi olarak tanımlamak, süreci kavramak açısından belirleyici öneme sahiptir. Ulus devletin 'toplum mühendisliği,' hakim ulusal etnisite adına topyekün homojenleştirici çark olarak, ötekileştirilen kesimler tasfiye edilene kadar acımasızca işler. Kürdistan ve Kürtler üzerinde inşa edilen tüm Arap, Türk ve Acem ulus devletleri bu işlevle yüklenmişlerdir.

Endüstriyalizmi de ulusal imhacı bir tekellci uygulama olarak kavramak gerekir. Tarım ve köy toplumunu yıkması, kendi başına modernitenin en büyük toplumdakı uygulamalarının başında gelmektedir. Binlerce yerleşim bölgesinin tüm kültürel zenginlikleriyle birlikte boşaltılmasına yol açan, çevreyi kirleten, zehirleyen, radyasyona tabi tutan ve iklim dengesini bozan su, kömür ve nükleer enerjiye dayalı endüstriyalizm, soykırımdan da öte bir tehdit kaynağıdır. Kürdistan'daki tarihsel kalıntıların tahribi ve talanı, Kürtlerin kültürlerini özgürce ifade edememeleri, kültürel değerler üzerindeki yasaklamalar, eğitim özgürlüğünün olmayışı şiddet yönetiminin en az fiziki soykırım kadar tehlikeli kültürel soykırım yönlerine işaret etmektedir.

Askeri veya güç çözümü denen bu toplumsal vahşet tarzı pozitivist Darwinizmle bağlantılıdır. Pozitivist Darwinizm güçlü olanın yaşam

hakkını temel alır. Kürtler sırtını kapitalist modernite unsurlarına dayandıran askeri güç yönetimlerinin baskıcı, imhacı çözümünü iliklerine kadar yaşayan toplumların başta gelenlerindendir. Ermeniler, Rumlar, Süryaniler, Bedeviler ve Türkmenler de benzer çözümlerin kurbanı olmuşlardır. Homojen hakim ulus yaratma tam bir felakettir. Her homojen ulus, binlerce kültürel değerin imhası anlamına gelmektedir. Kapitalist moderniteye, özelde ulus devletçiliğe karşı gösterilen varlığını savunma ve onurunu koruma direnişleri, isyanları, güç dengesizliğinden ötürü genellikle katliamlarla sonuçlanmıştır. Her katliam askeri çözümün bir adımı sayılmıştır. Kürdistan'ın Kasr-ı Şirin (1639) Antlaşması'yla parçalanmasından sonra Misak-ı Milli'ye karşı yaşadığı parçalanma, felaketi daha da büyütmüş, askeri güç çözümlerinin daha yoğun uygulanmasına yol açmıştır. Yaklaşık doksan yıldır Kürdistan'ın her parçası askeri çözümlerin deneme tahtası konumunda bırakılmıştır. 'Asi ve gerici Kürt' imajı bilinçli olarak yaratılıp ezilme ve imha seferlerine gerekçe yapılmıştır.

Askeri güç çözümünün arkasındaki temel sosyal güç, modernite unsurlarınca oluşturulan orta sınıf burjuvazisi ve bürokrasisidir. Bu sınıf gözünü Kürt inkarcılığı temelinde açmıştır. Büyümesi, Kürtlerin sömürüsünün gerçekleşmesi ve kanının karşılıksız akmasından geçmektedir. Kürdistan ve Kürtler bu sınıfın doğal hammadde kaynaklarından sayılmaktadır. Kendilerine hiçbir zaman özne değeri verilmemekte; hep nesne, obje konumunda, kadına uygulananandan beter bir kölelik statüsünde tutulmaktadır. Nispeten daha gevşek bir sömürge politikası uygulayan Batı hegemon güçlerine karşı çıkışları, bağımsızlık ve özgürlük tutkularından değil, hammaddeyi ellerinden alma, daha elverişli koşullarla idare etme, dolayısıyla kendilerine karşı çıkarılabileceklerinden duydukları korku ve dehşet nedeniyledir.

Kürtler ve Kürdistan üzerinde 1920'lerden beri Batılı hegemonların gölgesi altında, bu güçlere verilen tavizler karşılığında zımni, kapalı bir dördümlü ittifak söz konusudur. Batılı hegemonlar bu yerel dört ulus devleti (İran, Türkiye, Suriye, Irak) diledikleri gibi yönlendirmek için el altından Kürdistan ve Kürtlerle oynamayı marifet bellemişlerdir. Destekler gibi görünüp amaçlarına eriştikten sonra yüzüstü bırakmayı çıkarlarına daha uygun bulmuşlardır. Dünyanın hiçbir halkı ve ülkesi üzerinde bu denli askeri güç kullanılmamış ve

komplo oyunları oynanmamıştır. Ermeniler, Rumlar ve Süryaniler de bu tip modernite uygulamalarının kurbanı olmuşlardı. Irak ulus-devletinin 2003'teki çöküşü Suriye, İran ve Türkiye yönetimlerini panik içinde bırakmış; aralarındaki tüm çelişki ve sorunları bir tarafa bırakarak, çok sarıldıkları din kardeşliğini de unutup, Kürtlere karşı kutsal ittifaklarını yenilemeye götürmüştür. Bu güçler hiçbir düşmana karşı geliştiremedikleri ittifakları Kürdistan ve Kürtlere karşı hızla geliştirmekten çekinmemişlerdir.

Kürtler avukatsız ve müttefiksiz olarak bu katmanlı hegemonya ve ittifaklara karşı isyan etmekle birlikte, çağdaşları gibi ne ulus devletçi çözümleri ne de demokratik ulus çözümlerini geliştirebilmişlerdir. Irak ulus devletinin çözülüşü bazı Kürt güçlerince ulus devlet çözümü doğrultusunda bir federe devlet oluşumuna yol açmışsa da, fazla güvenceli bir konumda değildir. Bu oluşum Kürtler için kurtuluş olmayıp, hegemonik ve sömürgeci güçlerin kontrol aracı olarak kullanılmaya çalışılmaktadır. Askeri çözüm ve güç politikası her Kürdistan parçası ve halkı üzerinde geleneksel amaçlarına erişmek ideasını terk etmemekle birlikte, artık eski gücünde değildir. Oldukça deşifre olduğundan, işbirlikçi temellerini de hızla kaybetmektedir. Ulus devletçi askeri güç çözümünün en çok bel bağladığı sosyal kesim olmakla birlikte, son otuz yılı aşan direnmeler nedeniyle geleneksel Kürt işbirlikçilerinin maskeleri iyice düşmüş, bunlar da deşifre ve teşhir olmuşlardır. Askeri çözümün gücünü yitirmesinde Kürt işbirlikçiliğinde yaşanan bu aşınmanın büyük rolü vardır.

ABD hegemonyasının Irak'a yerleşmesi ile birlikte, Kürdistan ve Kürtler üzerindeki NATO gladiosunun geleneksel uygulamalarının, yani kontrgerilla yöntemlerinin eski biçimiyle sürdürülmesinin zemini de oldukça aşındı. PKK ve Kürt Federe Devleti'ne karşı tutum yüzünden Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasında yaşanan gerginlik, 2007'deki Washington uzlaşması ile yeni bir aşamaya taşındı. PKK'nin silahlı mücadeleyi bırakması karşılığında, ulus devlet bünyesinde askeri çözüme başat rol tanımayan, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel boyutlarda da çözüm öneren yaklaşımlar üzerinde genel bir uzlaşmaya vardıkları anlaşılmaktadır. Ergenekon yargılamaları bu uzlaşmayla bağlantılıdır. Kürt Federe devleti ile normal ilişkilere geçişte de bu uzlaşmanın payını aramak gerekir. Böylelikle

Türk ulus devletçi yönetiminin Kürdistan ve Kürtler üzerindeki uygulamaları dönüşüm geçirmek zorunda kaldı. Modernitenin diğer iki ayağı, sermayenin sıkışan kar oranları ve Irak ekonomisi üzerindeki endüstriyel çıkarları da bunda oldukça etkili olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni Kürdistan ve Kürt politikası askeri çözüm ağırlıklı olmaktan çıkıp ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda uzlaşmaya açık politikalara doğru kaymaya başladı. Şüphesiz bu önemli bir gelişmedir; tüm Kürdistan ve Kürtler üzerinde, dolayısıyla Ortadoğu'da etkisi önemli sonuçlar doğuracak bir gelişmedir.

2- Kürt federalist ulus devletçi çözüm

Güney Kürdistan ve Kürtlerine dayalı bu çözüm, esas olarak Batılı hegemonik güçlerin çözüm tarzını yansıtmaktadır. Bu güçler yerel faşist ulus devletçi çözümlerin uzun vadeli başarısından emin olamadıklarından ve bu çözüm tarzları bölgeye yerleşimleri açısından uygun olmadığından, federalist ulus devletçi çözüm, zorunluluk arz etmektedir. Böylelikle hem ilgili ülkeye yerleşmelerinde hem de yerel ulus devletleri ve diğer modernite unsurlarını kendilerine bağlayıp geliştirmede Güney Kürtlerine dayalı bu çözüm en emin manivela rolünde olacaktır. Tam bağımsız Kürt ulus devleti bu açıdan uygun olmamakta, aynı manivela rolünü oynayamayacağından tercih edilmemektedir. Kürt kapitalist modernite unsurları da gerek geleneksel işbirlikçi politikalarının yeterince teşhir olması, gerekse artık çıkarlarını yeterince karşılayamaması nedeniyle federalist çözüme doğru dönüşüm geçirmeye başladılar. Kuzey Irak'daki (Güney Kürdistan) Kürt Federe Devleti'ni yalnızca yöre burjuva dönüşümü olarak değil, tüm Kürdistan'daki işbirlikçi sınıfın burjuva dönüşümü olarak değerlendirmek gerekir. Kökeni eskidir. Tüm isyanlarda ve milliyetçi örgütlenmelerde bu yönlü çözüm hep hedef olarak belirlenmiştir. Aralarındaki çok parçalanmışlığa ve dağınıklığa rağmen, bu güçlerin yeni konumunu Kürt kapitalist modernitesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Özellikle PKK'nin son otuz yıllık direnişi onları da kendi aralarında dayanışmaya ve federalist çözüm arayışlarına zorlamıştır. Her ne kadar dağınık ve çok başlı olsalar ve ideolojik politik düzeyde

zayıflık yaşasalar da federe Kürt ulus devletçiği etrafındaki çözüm tarzlarında ısrarlı olacaklardır. Yerel komşu ulus devletler (Türkiye, İran, Suriye, hatta Irak merkezi ulus devleti) ne kadar karşı çıksalar da, küresel kapitalist hegemonyanın desteğiyle varlıklarını kalıcı kılmaları yüksek bir olasılıktır. Küresel hegemonya bu çözüm modelini tüm Ortadoğu'da da uygulanması gereken bir model olarak çıkarlarına çok daha uygun bulacaktır. Federalist çözüm tarzının kaderi, hakim ulus devlet burjuvazisi ve bürokrasisinin Kürt kimliğini doğru kavramasına ve bu kimliğe saygı göstermesine bağlıdır. Irak'taki deneyim henüz bu aşamaya gelinmediğini göstermektedir. Suriye Arap ulus devletinin yaklaşımı, Kürtleri devlet toplumu dışında saymaktır. Kürtlerin vatandaş olarak kabulüne bile yanaşmamaktadır. İran'ın katı şia milliyetçiliği Kürt olgusuna yabancıdır ve Kürtleri asimile etmeye elverişsizdir. Geleneksel eyalet yönetiminin model unsurlara dayandırılması zaman alacaktır. Mevcut yönetim federalizme uzaktır. Türk orta sınıf burjuvazisi ve bürokrasisinin inkarcı, asimilasyonist zihniyetten kurtulması daha erken olabilir. Kürtlerin ağırlıklı kitlesinin cumhuriyet ve daha önceki devlet oluşumlarında Türk üst tabakasıyla işbirliğinin yoğun olması zihniyet devrimine yol açabilir.

Kaldı ki, cumhuriyetin kuruluş sürecindeki stratejik ortaklıklarının hatırlanması zor değildir. Ortak tarih doğru kavrandıkça, devlet yapılanmasındaki Kürt kabulünün gelişme göstermesi kaçınılmazdır. Türkler millet olarak Kürtsüz olmanın stratejik felaket olacağını kritik dönemlerde fazlasıyla tecrübe etmişlerdir. Normal dönemde de federalist olmasa bile, bu kabul haliyle ortak yaşam denemeleri güç olmayacaktır. Toplum olarak gelişmiş iç içelik, ortak yaşam iradesi lehinde değerlendirilebilir. Ulusalcı ve milliyetçi ideolojinin teşhir olması, ümmet millet anlayışının derin tarihsel kökenleri muhafazakar demokrasi lehinde kullanılırsa, geleneksel Kürt işbirlikçiliği bu safları tercih edecektir. Yaşanan gerçeklik de bu yöndedir. Askeri çözüm tarzı hep kapıda tutulsa da, yavaştan federalizmin en azından düşünce özgürlüğü kapsamında tartışılması mümkündür.

Hem askeri güç çözümünün hem de federalist işbirlikçi çözümün toplumsal kapasitesi dardır. Tüm Kürtlerin ve komşu toplumların çıkarına olan bir çözüm değildir. Bu modeller üst tabakanın kapitalist

modernite unsurlarının kendi aralarındaki uzlaş ı çözümlerini yansı tırlar. Alt toplum kesiminden korktukları oranda, çözü m gereğ ine daha çok yanaşırlar. Tüm ulusal kurtuluş hareketlerinde ve işçi sınıf ı sendikacılığ ında yaşanan çözü m bir orta sınıf çözü müdür. Mevcut sorunların çözülememesi bu sınıfsal yapıyla bağlantılıdır. Her sınıf ın bir çözü m kapasitesi vardır. Toplumsal sorunların köklü çözü münde, kapitalist modernite unsurlarının dış ındaki demokratik toplum un surlarının devreye girmesi, tarihi rollerini oynaması şarttır. Tarih Kürt kapitalist modernitesi için yeterli potansiyeli sunmamaktadır. Ulus devlet yönündeki çözü m arayışları federalizmi aşacak güçte değildir. Federalizm kendi başına akut kriz içindeki Kürt toplumsal sorununun çözü münde yeterli olamaz; ancak demokratik ulus çözü münde olumlu rol oynayabilir ve böylelikle yetersizliğinden doğ an sakıncaları giderebilir.

3-Demokratik ulus çözü mü

Demokratik ulusal çözü mün belirleyici özelliğ i çözü mü devletin dış ında aramasıdır. Dış ında arama ne devleti yıkarak yerine yenisini kurmak ne de mevcut devletin bir uzantısı olarak içinde erimek anlamına gelir. Toplum çözü mü kendi içinde, demokratik iradesinde arıyor. Devleti pozitif veya negatif olarak hedeflemiyor. Kaldı ki, gerek tüm uygarlık tarihi boyunca gerekse kapitalist modernite döneminde toplumsal sorunlar ve sınıfsal çıkarların üst tabakalar açısından çözü mü devlet olmayla bağlantılıdır. Demos'un böyle bir çözü m olasılığ ı olamaz. Emekçiler ve halklar adına reel sosyalizmin önerdiğ i proleter veya halk devleti çözü mü de bir aldanma ve kandırmacadır. Yaşam bu gerçekliğ i doğruladı. İktidar ve devlet olmak uğruna yürütülen savaşlar hep elitlerin ve sermayenin çıkarına olmuştur. Tarih boyunca demokratik ulusal çözü mlerin fazla geliştirilmeyiş i, iktidar elitlerinin ve sermaye tekellerinin çıkarları gereğ idir. Günümüzdeki sorunların çözü münde de aynı gerçeklik söz konusudur.

Reel sosyalizmin etkisindeki PKK'nin uzun süre ulus devletçi paradigmayı aşamaması, tıkanmasının esas nedenidir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nin kapitalist modernite unsurlarınca tıkatılmasına benziyor. Amaçlanan Türkiye Cumhuriyeti'ni sosyalist de-

vlete dönüştürmek, Kürdistan'da sosyalist bir cumhuriyet kurmak ve sonra ikisi arasında enternasyonalist birlik yaratmaktır. Bu paradigmada demokrasiye, demokratik topluma fazla yer yoktu. İktidar ve devletin doğasındaki sınıfsal çelişki görülmüyordu. K. Marks'ın saf kapitalist toplumun kurulabileceğine inanması gibi, saf sınıf devletinin kurulabileceğine inanılıyordu. Halbuki olgusal olarak ne saf sınıf devleti ne de saf kapitalist toplum mümkündür. Bu yönlü bazı haklı ve doğru eleştirileri olsa da, anarşistler aynı doğruluğu demokratik ulusal toplum hedefi konusunda geliştiremiyorlardı.

PKK'nin demokratik ulusal toplum algılaması sancılı bir süreçtir. Aynı zamanda yeniden doğuştur. Klasik reel sosyalist parti olmanın reddidir. Devlet hedefli olmaktan vazgeçmiştir. Benzer partiler içinde bu yönlü dönüşümü yaşayanların başında gelmektedir.

Demokratik ulusal çözüm sadece Kürdistan'a ve Kürt halkına özgü bir çözüm olasılığı olarak önerilmiyor. Başta Ortadoğu toplumları olmak üzere, tüm toplumlar için evrensel bir çözüm olarak sunuluyor. Demokratik ulusal çözümün siyasi çatısı sivil toplumun devlet olmayan demokratik konfederalizmdir. Demokratik konfederalizmin devlet federalizmi veya konfederalizmiyle özdeşliği yoktur. Bunlar farklı olgulardır.

Demokratik ulusal çözümün ekonomik sosyal modeli komünal birimlerdir. Ekolojik, sosyal ve ekonomik toplum birimleri kar gagesini taşımaz. Temel ihtiyaçlar sıralaması esastır. Piyasa olsa da, üzerindeki tekelleşme sınırlandırılmış olup, toplumun etik kontrolündedir. Toplumdaki etik ve politik değerler hukuktan önce gelir. Hukuk toplumdaki etik ve politik toplum esasları öncelik taşır. Toplumsal işlerin ve sorunların görülmesinde doğrudan demokrasi kriterleri geçerlidir. Doğrudan demokrasi, çağın bilimsel bilinciyle orantılıdır. Toplum ve birey özgürlüğü bilimsel bilincin, sanatın, etiğin ve politik sanatın iç içe yaşanmasıyla gerçekleşir. Özgür bireyin ölçütü, içinde yer aldığı komünal birimlerin özgürlük düzeyiyle bağlantılıdır. Toplumdan kopukluk özgürlük anlamına gelmez.

Bu genel özellikleri yanında demokratik ulus çözümünün bazı temel ilkelerini yeniden sıralayabiliriz.

a- Demokratik ulus: Dil, etnisite, sınıf ve devlete dayanmayan, çok dilli, çok etnisiteli, sınıf ayrımına ve devlet ayrıcalığına yer ver-

meyen, özgür ve eşit bireylere dayanan demokratik toplumun ulus halini ifade eder. Demokratik ulus demokratik vatandaşın ve topluluklardan oluşur. Açık uçlu kültürel kimliklerden oluşan esnek ulus paradigmasını esas alır.

b- Ortak vatan (demokratik vatan): Hiçbir kişinin diğerini, hiçbir topluluğun diğer topluluğu ötekileştirmedeği, eşit ve özgürce paylaşılan anavatanların toplamını ifade eder.

c- Demokratik cumhuriyet: Devletin demokratik topluma ve bireye açık olmasını ifade eder. Devlet örgütlenmesiyle bireyin demokratik örgütlenmesi farklı olgular olup, birbirlerinin meşruiyetine saygıyı esas alır.

d- Demokratik anayasa: Demokratik vatandaş ve toplulukları ulus devlete karşı korumayı esas alan toplumsal konsensüsle oluşan anayasadır.

e- Bireysel ve kolektif hakların ayrılmazlığı: Nasıl ki bireylerden oluşan toplum yine de bireylerin toplamından farklı bir şeyse, aralarında farklılık olsa da, bireysel ve kolektif haklar da aynı toplumun iki farklı yüzünü ifade eder. Tek yüzlü madalyonun olmaması gibi, sadece bireysel veya kolektif hak sahibi toplum veya bireyler de olmaz.

f- İdeolojik bağımsızlık ve özgürlük: Demokratik ulus çözümü kapitalist modernitenin pozitivist ideolojik hegemonyasını ve bireycilik olarak yeniden inşa edilmiş liberalist köleliğini aşmadan gerçekleştirilemez. Kendi toplumsal doğası hakkındaki öz bilinç, demokratik ulusal çözümün bilinç koşuludur.

g- Tarihsellik ve şimdilik: Toplumsal gerçeklikler tarihsel gerçekliklerdir. Tarihte yaşanan gerçeklikler çok az farkla şimdide de, güncel olanda da yaşar. Tarih ve şimdi arasındaki bağlar doğru kurulmadan, kapitalist modernitenin tarihsizleştirilen bireyciliği ve homojen, anlık, şimdilikçi toplum zihniyeti aşılamaz. Tarih ve şimdinin doğru kavranışı demokratik ulus çözümü için gerekli bir koşuldur.

h- Ahlak ve vicdan: Hiçbir toplumsal sorun ahlak ve vicdana başvurulmadan sağlıklı bir çözüme vardırılmaz. Modernitenin yalnız başına güç ve hukuk çözümleri, sorunları bastırmaktan ve çarpıtmaktan öteye sonuç vermez. Demokratik ulus çözümünde ahlak ve vicdandan kaynaklı empati şarttır.

i- Demokrasilerin özsavunması: Öz savunmazsız varlık olmadığı gibi, doğanın en gelişmiş varlığı olan demokratik toplumlar da öz savunmasız gerçekleşemez, varlığını sürdüremez. Demokratik ulusal çözümlerde öz savunma ilkesinin gerekleri karşılanmak durumundadır.

Daha da geliştirilmesi gereken bu ilkesel yaklaşımlar demokratik ulus çözümünü yakından tanımamızı sağlıyor. AB'nin de evrimsel olarak sürekli gündemine taşıdığı bu ilkeler, genelde Ortadoğu toplumsal sorunları için, daha çok da Kürt toplumsal sorunu için gerçekten ilaç niteliğindedir. Bu ilkeler temelinde ve demokratik ulusal yaşamın tanımlanması doğrultusunda Kürdistan'da geliştirilecek demokratik çözüm tarihsel önemdedir.

Türkiye'nin demokratikleşme sürecine girmesi ile Kürt sorunundaki demokratik çözüm bir madalyonun iki yüzü gibidir. Bir yüz diğeri olmadan olmaz. Çözümün Türkiye üzerindeki boyutlarını biraz somutlaştırmaya çalışırsak daha aydınlatıcı olacaktır. Her şeyden önce yukarıda kısaca değinilen ve tekrar edilen ilkesel yaklaşım göz ardı edilemez. İlkesi ve sistemi olmayan çözümler hem anlaşılır olmaz, hem de gününbirlik pansuman tedavisinden öteye sonuç vermez. Düşünülen çözüm, Batı kapitalist hegemonik sistemi ister dağılsın ister devam etsin, tüm bu yapısal dönem boyunca uygulanması ve yaşanması savunulan bir çözüm olasılığıdır.

Birinci husus, demek ki Batı uygarlığı süresince, hatta onu aşmaya açık bir çözüm önerilmektedir.

İkinci husus, kapitalist modernite unsurlarının Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yapısalılıkları, kurumsallıkları ve arkalarındaki ideolojik tekelcilik ne olursa olsun, demokratik ulusal toplumun varlığını, dolayısıyla çözüm şansının mevcudiyetini ve meşruiyetini kabul etmektedir. Burada düşünülen demokratik çözüm unsurları ne kapitalist modernite unsurlarının (ulus devletçiliğin, kapitalizmin ve endüstriyalizmin) devrimle tasfiyesini önermekte ne de bu unsurların askeri güç politikası tarafından imhası ve asimilasyonunu kabul etmektedir. Birbirlerinin meşruiyetini tanıyan iki ana varlığın, entitenin barış içinde bir arada yaşamasını ve çatışmalı olmayan yarışını esas almakta, bunu önermektedir.

Üçüncü husus, ilk iki hususla bağlantılı olarak, demokratik siy-

aset kurumunun vazgeçilmezliğini önermektedir. Ortaya çıkacak bütün sorunlarla halen var olan sorunların çözüm zemini demokratik siyasettir. Demokratik siyasete demokratik müzakereler ve diplomasi de dahildir. Demokratik siyasetin işlemesi için var olan tüm engellerin kaldırılması gereğini de içerir. Kapsamlı düşünce özgürlüğü, demokratik yapılı parti, sendika, kooperatif ve her türlü sivil toplumun varlığı ancak mevcut engellerin aşılmasıyla mümkündür. Seçimlerde baraj sisteminin ya çok düşürülmesi ya da hepten kaldırılması demokratik siyasetin vazgeçilmez bir gereği durumundadır.

Dördüncü husus, her iki temel entitenin, varlığın öz savunma hakkının gereğini karşılayan sistemler geliştirilmek durumundadır. Aslında tüm bu hususları Rapor-Yol Haritamızın ‘Bazı kavramlar, kuramlar ve ilkeler’ bölümünde daha kapsamlıca tanımlamaya çalışmıştık. Burada sadece nasıl hayata geçirilebileceklerine dair model halinde sunma söz konusudur.

4- Demokratik çözümün ad düzeyinde somutlaştırılması: KCK

Demokratik çözümü ad düzeyinde de somutlaştırmak mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurumları ve mevcut sınırları meşru kabul edilmektedir. Üniterliği, federal veya konfederal olması gibi biçimlenme sorunları tartışılmamakta, gündeme getirilmesi bile önerilmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının demokratik, eşit ve özgür niteliğinin sadece anayasa ve yasalarda değil, kurumsal olarak pratikleşmesini önermektedir. Bunun için bireysel hak ve özgürlüklerle kolektif, ucu açık kültürel kimliklerin hak ve özgürlüklerinin birbirinden ayrılmazlığı vurgulanmakta ve önerilmektedir. Kürt sorununun çözümüne ilişkin hususların demokratikleşmenin ayrılmaz bir parçası, hatta mevcut haliyle temeli olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. Çözüm, devlet odaklı olmayıp, tüm toplumu içeren demokratik sistemi esas almaktadır. Demokratik sistemden anlaşılması gereken temel hususlar, ‘kavram, kuram ve ilkeler’ bölümünde ve sonraki bölümlerde kapsamlıca çözümlendiğinden tekrarlama gereği yoktur. Fakat ilaveten ad düzeyindeki

somutlaştırılmasını KCK (Koma Civakên Kurdistan) olarak belirlemek mümkündür. KCK'nin TC tarzında veya alternatifi olarak düşünülmemesi gerektiği sıkça vurgulanmaktadır. Hem içerik hem biçim olarak her ikisi farklı oluşumlardır. Türkiye Cumhuriyeti ilke ve kurumlarıyla, tarih ve güncelliğiyle çözümlenmeye çalışılmıştır. Tekrarına hiç gerek yoktur. KCK ise hem tanımlanma hem gelişim düzeyinde üzerinde durmayı gerektirmektedir. Tanımlanmasını Kürtlerin demokratik modernite unsurlarından (ekonomik ekolojik topluluklar, demokratik yurttaş ve ucu açık kültürel kimliklerden oluşmuş demokratik ulus) oluşan çatı örgütlenmesi olarak ifade etmek mümkündür.

Buradaki kritik kavramlar 'demokratik yurttaş' ve 'ulus' kavramlarıdır. Sanırım demokratik yurttaş üzerinde fazla tartışma gerekmez. Bireysel ve kolektif hak ve özgürlüklere sahip kişi olarak tanımlanmasına fazla itiraz olmaz. Demokratik ulus biraz daha karmaşık gözükebilir. Fakat unutmamak gerekir ki, AB'nin son beş yüz yıllık modernitenin kanlı ulus kavgalarından çıkardığı ulus tanımı da buna yakındır. Devlet ulusçuluğu günümüzde bile yol açtığı tıkanma ve sorunlar nedeniyle hızla esnemekte ve aşılmaktadır. Geliştirilen yeni ulus kavramlarında vurgu hep demokratik karaktere yapılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde Mustafa Kemal'in "Türkiye halkına, Türk milleti denilir" tanımını tek yönüyle değil çift yönüyle değerlendirsek daha çözümleyici olacaktır. Özellikle Türk ulus kavramına yüklenen aşırı şoven, erkek egemen iktidarcı yargılar kullanımını zorlaştırmaktadır. Diğer kimliklerin katılımını gittikçe bizzat engelleyen bir kavrama dönüşmüş bulunmaktadır. Dolayısıyla 'Türkiye halkı' benim önerdiğim açık uçlu kültürel kimliklerden ve demokratik, özgür ve eşit yurttaşlardan oluşan ulus tanımına çok yakındır, hatta onu ifade etmektedir. Çünkü o dönemde bile bu kavram çoklu etnisiteyi ifade ediyordu. Engel haline gelmiş bir kavramın bağnazca savunulması çözüme katkı sunmaz.

Kaldı ki, KCK Kürtler için sivil toplumun demokratikleştirilmesi olarak da tanımlanabilir. KCK, sivil toplumun çatı örgütü olarak, gerçekten ve özüne uygun biçimde 'Türkiye halkı' veya 'Türkiye ulusu'nun bütünselliği içerisine oturtulabilir. Daha doğrusu Kürtlerin Türkiye halkı veya ulusu içinde olması gerektiğine, olduğuna içten-

likle inanılıyor veya kabul ediliyorsa, en uygun ve esnek tanımının bu yönlü olması gerektiği de gayet açıktır. Ancak bu esnek ulus tanımını ile imhacı ve inkarcı yaklaşımlar ve federalist çözümlerin sorun üretme kapasitelerinin önüne geçilebilir. Ayrılıkçılık ve şiddet kapısının önünü uzun vadeli kapatacak olan da yine bu esnek ulus ve çatı örgütlenmesi olacaktır. Askeri güç ve federalist çözümlerin, sorun çözme kapasiteleri şurada kalsın, kendi başlarına sürekli savaş hallerine ve ayrılıkçılığa kapıyı açık tutacaklarını hem tarihten hem de güncel yaşamdan gayet iyi bilmekteyiz. Kürtler mevcut halleriyle zaten kolektivitelerini ilerletmiş, birey olarak da özgürleşmede gelişmiş bir konumu teşkil etmektedir. Bundan gerisini kabul etmelerini dayatmanın daha yoğun şiddet ve ayrılıkçılığa yol açacağını, daha doğrusu açık olan bu yolda daha hızlı ve yoğun koşuya geçeceklerini söylemek kehanet olmayacaktır. Kuzey Irak'taki Kürdistan Federe Yönetimi biraz da bu gerçeği ifade etmektedir. İmha ve inkar politikalarının cumhuriyet tarihindeki sonuçları ise gözler önündedir. Sosyal bilimin vardığı aşama göz önüne alınarak KCK çözümü üzerinde durulursa, bunun **demokratik Türkiye, demokratik cumhuriyet ve demokratik ulus** gerçekliğine hem en uygun çözüm hem de gerçekleşmesi en güçlü olasılık olarak önemini ortaya koymaktadır.

KCK çözümünün pratikleşmesi halinde olası gelişmeleri öngörmek öğretici olacaktır. Bu durumda cumhuriyet kurumları varlıklarını koruyarak sürdüreceklidir. Fakat artık farklı bir durum doğmuştur. KCK'nin de kurumlaşması gelişmektedir. Devlet kendini idari birimler halinde uygulatırken, KCK kendini demokratik kurumlar olarak işletmektedir. Konuları ve konumları farklılık ve benzerlik arz edebilir. Farklılık olduğunda birbirlerini tamamlayıcı yan ağır basacaktır. Benzerlik olduğunda ise olumlu bir yarış başlayacaktır. Hangisi toplumsal sorunlara daha iyi yanıtlar buluyorsa, onun desteklenmesi önceliği olacaktır.

Bu çözüm modelinde en önemli husus, birbirlerinin reddini veya ötekileştirilmesini gerektirmemesidir. Geleneksel tüm çözümler, devletli veya bireysel haklı olanlar hep ret veya ötekileme üzerine kuruluydu. Biri yıkılmadan veya ötekileştirilmeden, yerine diğeri veya daha iyi varsayılanı uygulanamazdı.

Bunda dinsel ve pozitivist dogmatizmin payı belirleyici olup, hem

tarihte hem de günümüzde toplumu sorunlar yumağı haline getirmekten başka sonuç vermemiştir. Sosyal bilimin yeni verileri, toplumsal doğanın esnekliğini ve yüksek zihniyet düzeyini vurgulamaktadır. Simbiyotik (karşılıklı yararlılık) ilişkinin yaygınlığını belirlemektedir. Antagonist (çatışmalı) çelişkinin zorunlu olmadığını ortaya koymaktadır. Demokratik siyaset kurumlarının (KCK bu tip kurumların çatı örgütlenmesi olarak kavranmalı) devletle ilişkilerinin yıkıcı olmaktan çok, devleti en randımanlı ve gerekli konumlara ittiğinden bahsetmek daha doğrudur. Gerginlik süreçleri yaşansa bile, aradaki yoğun diyalog demokratik çözümleri üretebilecektir. Süreç ilerlerse, ayakta kalacak olan kurumsal biçimler içinde en gerekli ve yararlı olanların durumlarını koruyup geliştirerek sürdüreceğini, gerekli ve yararlı olmayanların ise aşılacağını belirtmek mümkündür. Zaten demokratik mekanizmalardan beklenen sonuç da budur.

5- KCK çözümünün olası uygulanma boyutları

KCK çözümünün olası uygulanma boyutlarını ortaya koyduğumuzda konular daha da aydınlatılmış olacaktır.

a- Ekonomik boyut: KCK'nin ekonomik alan üzerinde yoğun çalışması olacaktır. Kapitalist modernite unsurlarının azami karcı ve çevreyi yıkıcı etkilerine karşı toplumu ve çevreyi savunma durumunda olacaktır. Bunu ekonomik ve ekolojik komünler başta olmak üzere karı esas almayan, toplumun temel ihtiyaçlarına cevap veren, çevreyi koruyan birimlerle yürütecektir. Toplumsal piyasa üzerindeki tekelci vurgunu önleyecektir. Kapitalist unsurlar yok edilmeyecek ancak oldukça sınırlandırılacaktır. Çalışma bir angarya olmaktan çıkarılacak, yaşamın ibadeti haline getirilecektir. Yaşam ve çalışma arasına örülen yabancılaşma duvarları yıkılacaktır. Toplumun her şeyini metalaştıran ve toplumu metaya boğan sistem yerine, kullanım ve zorunlu değişim değerlerine dayalı ekonomik sisteme öncelik tanınacaktır. KCK'nin dayandığı ekoloji ve toplumsal zemin bu sistem için biçilmiş kaftandır. Yaygın işsizliğin ortadan kaldırılması kadar, çalışmayı özgürlük olarak değerlendiren bir ahlak anlayışı, toplumun gereksinim duyduğu tüm asli özlem ve ihtiyaçlarını giderecektir.

b- Sosyal boyut: KCK sistemi eğitim, sağlık, spor, sanat, hukuk gibi alanlarda toplumun gereksinimlerine yanıt vermekte de elverişli bir yönetim tarzıdır. Devletle yarışın ve karşılıklı ilişkinin (simbiyotik ilişki) yaşanacağı bu toplumsal alanlarda, cumhuriyet kurumlarının şimdiye kadar, kendilerinden bekleneni veremediği göz önüne getirildiğinde, KCK'nin fonksiyonel konumu daha iyi anlaşılacaktır. Sanıldığıının aksine, bu alanlarda dil ve etnisite fazla sorun teşkil etmeyecektir. Eğitimin çok dilli olması sosyal gereklilik açısından teşvik edilmesi gereken bir durumdur. Türkçe kadar Kürtçe'nin veya başka dillerin geliştirilmesi, eğitimde kullanımı gerçekten anlam zenginliğini üretecektir. Bu alanda şovenizme ve dayatmalara yer ve gerek yoktur. Kürtlerin kendi eğitim, sağlık, spor ve sanat kurumlarını geliştirmeleri demokratik ulus içerikli olup, ulusal bütünlüğü özde sağlayacak buna zenginlik katacaktır. Aynı hususlar diğer kültürler için de belirtilebilir. Türkiye halkını veya ulusunu kültürel zenginliklerin bütünlüğü olarak yorumlarsak, "sakınca", 'kırmızı çizgi' sanılan birçok hususun dogmatik, tutucu, gelişime hizmet etmeyen önyargılardan oluştuğu görülecektir. Gönüllü ulusal bütünlükten daha güçlendirici başka bir tutum düşünülemez.

c- Güvenlik boyutu: Üzerinde en çok tartışılacak, karar ve yasalar gerektirecek boyut, güvenlik alanına ilişkin olacaktır. Kürtler özgürlük yoksunu olmanın ötesinde, varlık olarak hep tehlikelerin kıyısında ve içinde yaşadıklarından, sağlam güvence talep edecekler ve kurumsal çözümde ısrarlı olacaklardır. Cumhuriyet ordusu dış tehditlere karşı savunulur, ancak Kürtlerin varlığı ve özgürlüğü konusundaki tutumun radikal bir dönüşüm geçirmesi gerekir. Diğer güvenlik kurumları için de aynı hususlar geçerlidir. Bu dönüşümler sağlanıncaya kadar KCK öz savunma güçlerini muhafaza etmek durumundadır. Özellikle köy koruculuğu, mevcut durumuyla JİTEM ve diğer paramiliter gruplar (Ergenekon'a kısmen yansıyanlar dahil) varlığını sürdürdükçe, KCK öz savunma birlikleri demokratik yaşamın vazgeçilmezi olacaklardır. Ordunun Kürdistan'da konumlanmasının dış tehdit hedefli olması, bununla birlikte Kürtlerin devletin ve ulusal bütünlüğün asli bir unsuru kabul edilip tehdit kaynağı olarak görülmesinden vazgeçilmesi gerekir. Cumhuriyet tarihinde yaşanan bu yönlü acı anıların aşılmasına birlikte çaba har-

canmalıdır. KCK özsavunma birlikleri için çeşitli çözümler üretilebilir. Geçici ve sürekli konumlar düşünülebilir. Ordu ve diğer güvenlik birimleri kapsamında, Irak Kürtlerindeki gibi olmasa da, yerel güvenliğin bir parçası biçiminde dönüşümü sağlanabilir.

d- Diplomatik boyut: Bu boyuttaki en önemli sorun, Misak-ı Milli'ye aykırılık temelinde Kürdistan'ın ve Kürtlerin parçalanmasına nasıl bakıldığına ve ne tür çözüm önerildiğine ilişkindir. Şüphesiz buna Türkmenler, hatta Ermeniler ve Süryaniler de dahildir. Durumları hem iç hem dış politikayı yoğunca etkilemektedir. Irak ve Ermenistan'daki gelişmeler son derece açıklayıcıdır. Suriye'deki gelişmelerin önemi de küçümsenemez. Zaten İran tüm dünyayı ilgilendirmektedir. Aradaki Kasr-ı Şirin Antlaşması'na çok uzakta kalıyormuş gibi bakmamak gerekir. Zaman sıkışıklığını yaşıyoruz. Tüm bu konular Ortadoğu çapında düşünmeyi ve çözüm üretmeyi zorunlu kılmaktadır. KCK Ortadoğu çapında çözüm üretmenin mükemmel bir örneğini sunmaktadır. Etnisite ve ulus farkı gözetmeksizin, daha doğrusu çeşitli mezhep, etnisite ve ulus farkları kapsamında sorunları çözen bir sistemi önermektedir.

Burada düşünülen model siyasi sınırları kaldıran, askeri çözüme kapı aralayan, tek başına federalizmi dayatan bir sistem değildir. AB dahil, dünyanın sunduğu birçok çözüm yöntemini göz önünde bulunduran, ama özgünlüğü olan bir yöntemin geliştirilmesinden bahsediyoruz. KCK bu ihtiyacı göz önünde bulundurmaktadır. Türkiye'nin ulusal bütünlüğü kapsamında tüm Ortadoğu Kürtlerini, Ermenileri, Süryanileri ve Türkmenleri kapsayan bir çatı örgütlenmesi olarak genişletilebilir. Devletleri kapsaması şart değildir. Devletler kendi aralarında AB türü bir birlik geliştirebilir. Özellikle Türkiye, Suriye ve Irak için gevşek bir konfederasyon önerilebilir. Bu model giderek Ortadoğu'da genişlik kazanabilir, derinleşebilir. KCK çözüm modeli devletlerin birlik modelinin zıttı olarak değil, toplumsal ihtiyaçtan doğan paralel ve tamamlayıcı bir sivil toplum birliği, demokratik konfederalizmi olarak düşünülmelidir. Ortadoğu pratiği sadece devletlerin diplomatik faaliyetleriyle sorunların çözümlenmediğine dair sayısız ders vermektedir. AB'nin en az devletler konfederasyonu kadar sivil toplum konfederasyonlarını da eş düzeyde geliştirmesi boşuna değildir. Günümüz ulus ötesi toplum

ihtiyacı bu yönlü dayanışma örgütlenmesini vazgeçilmez kılmaktadır. Ortadoğu somutunda devletlerin konfederalizmiyle sivil toplumun demokratik konfederalizmi eş düzeyde önemli ve gerekli olup, paralel ve tamamlayıcı yönde geliştirilmek, bu yönlü sorunları böylece çözmek durumundadır.

KCK açısından başka boyutlardan da bahsetmek mümkündür. Ancak olası pratikler, gelişmeler açısından bu boyutlar yeterince aydınlatıcı ve öneri sunucudur. Şüphesiz her boyut ve başka alanlar için anayasal, yasal sorunlar ve birçok yönetmelik sorunu var olup çözümü gerekecektir. Bu yönde devletin güvenlik birimleriyle yoğun diyaloglar gerekli olup, ortak çözümlere katkıda bulunacaktır. Hükümet ve TBMM düzeyindeki çalışmalar çözümde kilit rol oynayacaktır. Ayrıca sadece devlet kurumları düzeyindeki diyalog ve ortak çabalar yeterli olmayacaktır. Yine hükümetin ve TBMM'nin çabaları da tek başına yeterli değildir. Sivil toplumun ve bunun bir parçası olarak muhalefet partilerinin de önemli rolleri olacaktır. Özellikle kamuoyu çalışmaları şarttır. Basın ve yayın kuruluşları bunda hayati rol oynayacaktır. Üniversiteler ve akademi dünyasının katkıları küçümsenemez. Başta ABD ve AB olmak üzere çözümün birçok boyutunda neredeyse taraf konumunda olan bu güçler ve katkı sunabilecek diğer deneyim sahibi uluslararası güçlerin de çözümde katkıları beklenebilir.

Türkiye'nin demokratik açılımı ve Kürt sorununun çözüm modeline ilişkin bu değerlendirmeler, taslak düşünceler ve öneriler olarak anlaşılmalıdır. İlgili tüm tarafların düşünce ve öneri geliştirmeleri için üzerime düşen sorumluluğun gereği olarak tarafımdan bu taslak sunulmaktadır. Tartışmalar ve öneriler geliştikçe daha farklı katkılarımız elbette söz konusu olabilecektir.

Geriye nereden ve nasıl başlamalı biçiminde pratikte yapılacak, uygulanacak bir eylem programına veya planına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yönlü plan önerimi bundan sonraki kısımda sunmaktayım.

V. Bölüm

Eylem planı

Toplumsal sorunlarda önerilen her çözüm modeli pratik değer ifade etmedikçe zihin jimnastiği olmaktan öteye gitmez. Şüphesiz pratik adımlar da düşünceyle ilgilidir, yürüyen düşüncedir. Yine de başarılı çözümlerlerin değeri ancak pratikle yanıt bulabilir.

Kendi adıma Kürt sorununun çözümü konusunda oldukça amatörce de olsa pratik adımlar atmayı tek taraflı eylem hareketlerinden daha çok önemsedim. Anlamlı diyaloglara her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanırım. Ama diyalog adına kendini kandırmanın da felaket getirdiğini bilirim. Tarafların müzakere pozisyonunu hiç küçümsememek gerekir. En küçük bir müzakere zemini, en gelişkin ve başarılı geçen güç eylemlerinden daha değerlidir.

Kürtler konusunda 1970'lerde PKK'nin doğuş sürecinde çok katı bir inkar politikası yürürlükteydi. Bu politikaya sözlü olarak karşı çıkmak bile en ağır cezalarla karşılık buluyordu. Daha o dönemde sol gruplarla ortak demokratik çözümlere öncelik tanındı. ADYÖD (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği -1975) Başkanlığı'na seçilmem bu amaçlaydı. Yürümediğinde PKK çıkışına yönelim kaçınılmazdı. 15 Ağustos Hamlesi'ne yönelim yine inkar ve imha politikasına karşı tek alternatifti. İstedğim gibi olmasa da, tüm

gücümle yüklenmekten çekinmedim.

Cumhurbaşkanı Sayın Turgut Özal'ın 1990'ların başında sunduğu diyalog ortamı geliştirilseydi, belki de Kürt sorunu bugün çok farklı konumlarda olurdu. Devlet kendi başkanına diyalog ve müzakere için fırsat tanımadı. Geleneksel inkarcı ve imhacı pratik tüm gücüyle devredeydi. Cumhuriyet tarihinin en karanlık döneminden geçiliyordu. 1997-98'de siyasi ve askeri cepheden yaklaşılacak diyalog denemesi de aynı akıbete uğradı. İç ve dış engelleyiciler, özcesi tüm siyasi ve askeri yapı üzerinde etkili olan gladio, en basit diyalog ve müzakere pozisyonuna bile olanak tanımıyordu. İmralı sorgulama sürecimi bir diyalog ve müzakere zemini olarak değerlendirme konusundaki tüm çabalarım rağmen birileri hep bozdu. Tüm önerilerim cevapsız kaldı. Açık ki sonuna kadar hareketin tasfiyesi planlanıyordu. Müzakere ve diyalogu sonları gibi gören yapılar vardı. Bunlar müthiş palazlanmışlar, devlet içinde devlet olmuşlardı. Bulaşıcı iktidar hastalığını yaşayan kesimlerin en tehlikelisi ve en acımasız olanlarıydı. Tüm uyarılarıma rağmen, yine binlerce ölüm ve hesapsız maddi kayıp gerçekleşti. Şahsen 1990'lardan beri savaşı sınırlı tutmayı tercih ediyordum. Fakat bu sonuç vermeyince, arzulamadığı halde, Kürdistan ve Kürtler boyutunda 'varlığını koruma ve özgürlüğünü sağlama' amaçlı topyekun direnişin kaçınılmaz olduğu bir sürece hızla yaklaşıldığını son uyarı olarak belirtmek, açıklamak zorunda kaldım. Olası diyalog ve müzakere zemini bu yönlü olasılıkların gerçekleşebilirliği nedeniyle dile getirildi.

Savaşın tarafları arasında planlar yok değildir. Eylem planları, üzerinde en çok durulan ve yapılan çalışmalardır. Kendi deneyimlerimden bu çalışmaların varlığını çok iyi bilmekteyim. Tek taraflı eylem planları iştihakla yapılır. Zor olanı, tarafları buluşturacak eylem planları geliştirmektir. Karşılıklı empati olmadan bu tür planlar geliştirilemez. Tek taraflı olarak geliştirilen ve halen uygulanan eylem planları hakkında kısa bir değerlendirmeye birlikte, iki tarafın uzlaşmasına yol açacak olası bir eylem planına ilişkin görüşlerimi sunmaya çalışacağım. Kendimi planın uygulanmasından sorumlu bir taraf olarak görmediğimi baştan belirtmeliyim. Çünkü içinde bulunduğum hükümlülük statüsü ve uygulanma koşulları taraf olmamı mümkün kılmaya elvermez. Sunduğum gö-

rüşler daha çok tarafların birbirini gerçekçi tanımalarını sağlamayı ve olası ortak bir eylem planına ilişkin olmazlarla olabilirler konusunda aydınlatıcı olmayı hedefliyor.

Buna göre:

1- Geleneksel inkarcı ve imhacı çözüm planı: Bu çözüm doğrultusunda eskisi kadar yoğun olmasa da, halen geliştirilen ve uygulanan planlar söz konusudur. Sınıfsal temeli devlet rantına dayalı olarak oluşan orta sınıf burjuvazisi ve bürokrasisi olan bu kesimler, içte ve dışta oldukça teşhir ve tecrit olmalarına karşılık, imha planlarını tüm sinsi ve kaba yöntemlerle uygulamaktan çekinmemektedir. Geleneksel Kürt işbirlikçi kesimler dışındaki tüm Kürtler, bu planın uygulamasına tarihlerinin en kapsamlı direnişleriyle karşılık vermektedirler. Direnişin önderliği konumunda olan PKK, bu planlar uygulanmaya devam ettikçe, bundan sonra da kendi eylem planlarını kapsamlıca uygulayabilecek kapasite ve güce sahiptir. Pasif savunma planlarından aktif savunma ve topyekun direniş planlarına geçiş yapabilecek konumdadır. Önümüzdeki dönemde demokratik çözümde yaşanacak ciddi tıkanıklıklar karşısında topyekun savunma planına geçmesi beklenebilir.

2- Federalist, milliyetçi çözüm planı: Bu planlar da çeşitli boyutlarda ve alanlarda uygulanma durumundadır. Irak Kürdistanı Federe Yönetimi'nce hayata geçirilen bu planların arkasında, bölgenin geleneksel sömürgeci ulus devletleriyle küresel hegemonik güçler durmaktadır. Hepsinin amaçları değişik de olsa, genel bir mutabakat söz konusudur. Kürtlerdeki devrimci demokratik potansiyeli çarpıtmak amacıyla bu plana destek vermektedirler. ABD, Kürt Federe Yönetimi'ni en açık destekleyen hegemonik güç konumundadır. Irak, Suriye, İran ve Türkiye'yi kontrol etmede Federe Yönetim stratejik rol oynamaktadır. Türkiye, İran ve Suriye yönetimleri, kendi Kürtlerinin direncini kırma ve Kürdistanlarını yok sayma pahasına, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Kuzey Irak'a sıkıştırılmış 'Küçük Kürdistan' planını çeşitli yöntemlerle desteklemektedirler. Kürtler kendilerine biçilmiş bu rolü aşmak istediklerinde, bu güçler hep birlikte karşı çıkmaktadırlar.

Böl yönet politikacılığı ve plancılığı en çok 'Küçük Kürdistan' projesiyle yürütülmektedir. Özellikle devrimci, radikal demokratlar

ve sosyalistler bu yolla etkisizleştirilmeye çalışılmaktadır. Planın temel hedeflerinden biri de PKK'nin izolasyonudur. 'Küçük Kürdistan' karşılığında PKK'nin izolasyonu ve tasfiyesine ilişkin çok kapsamlı bir gladio çalışması vardır. Ayrıca bu plan uluslararası diplomasi alanında da geniş bir destek bulmaktadır. Kürt Federe Yönetimi'ni de aralarına katan ABD-Türkiye-Irak yönetimi, bu plan çerçevesinde şimdilik PKK'yi silahlı mücadeleden vazgeçirmeye çabalamaktadır. Fakat bu plan tarafların farklı çıkarları nedeniyle yeterince işlememekte, uygulaması sınırlı kalmaktadır. Kürt toplumunun geniş kesimleri tarafından desteklenmediğinden fazla umut vermemektedir. Dar bir elit kesimin çıkarlarına hizmet ettiğinden, her geçen gün daha çok deşifre olmakta ve tecritle karşılaşmaktadır.

PKK'nin bu plana karşı verdiği yanıt, 'teslim olmama ve direnişe devam' biçiminde olmuştur. Uzun süreden beri saflarında yer alan birçok kararsız, ahlaki ve ideolojik zayıflık içindeki kişiliğin kaçıp sığındığı bu plan sahipleri, yeni bir işbirlikçi hareket geliştirmek istemelerine rağmen, hemen deşifre olmaktan kurtulamamışlardır. Kürt milliyetçiliği geleneksel zayıflığı nedeniyle tutarlı bir ulus devletçi plan da geliştiremediğinden, yozlaşıp tasfiye olmak adeta kaderleri haline gelmiştir. Bu kesimler tüm umutlarını PKK direnişinin kırılmasına bağlamışlardır. Türkiye hükümetleri de umutlarını uzun süre aynı yönde kullanmışlardır. 'Küçük Kürdistan'a dayalı Kürt milliyetçiliğinden medet ummuşlardır. Rumlara ve Ermenilere uygulanan planların bir benzerini 'Küçük Kürdistan' temelinde Kürtlere uygulamak istemişlerdir. Fakat koşulların farklılığı ve PKK'nin konumu bu planın ters tepmesine yol açmakta, güçlenen PKK çizgisi olmaktadır.

3- Demokratik çözüm planı: İlk iki maddedeki planların fazla umut vermemesi ve her bakımdan çok pahalıya patlaması, Türkiye Cumhuriyeti'ni demokratikleşme projelerine yöneltmiştir. Çağdaş gelişmelerin de bu yönde olması, ABD ve AB'nin (uyum yönünde) teşvikleri, medya, sivil toplum ve kamuoyunun büyük bölümü ile Kürtlerin tamamının bu yönde eğilim göstermesi, ilk defa demokratik çözüm planlarının uygulanabilirlik şansını artırmaktadır. Oldukça azınlığa düşmüş ulusalcı milliyetçi faşist cephenin tüm karşı direnmesine rağmen, devletin temel kurumlarının da demokratik çözüm

projelerine karşı çıkmamaları ve hatta altyapısının hazırlanmasında önemli rol oynamaları, çözüm planlarının gerçekleşme şansını artırmaktadır. Bu tarihi yeni durum karşısında taraflar arasında uygulanabilecek eylem planı birkaç aşamadan geçişi gerektirmektedir. Eğer demokratik çözüm planının ana hatları üzerinde devletin temel kurumlarıyla hükümetin mutabakatı olursa ve Kürt tarafıyla birlikte demokratik güçlerin de desteğini alırsa, muhtemel uygulamalar-aşamalar şu yönde gelişebilir:

a- Birinci aşama: PKK'nin çatışmasızlık ortamını kalıcı olarak ilan etmesi. Bu aşamada tarafların provokasyonlara gelmemeye, güçleri üzerindeki kontrolü sıklaştırmaya ve kamuoyunu hazırlamaya devam etmeleri gerekir.

b- İkinci aşama: Hükümetin inisiyatifiyle TBMM'nin onayından geçmiş ve hazırlayacağı önerilerle hukuki engellerin kaldırılmasına yardımcı olacak bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun teşkil edilmesi. Komisyonun teşkilinde tüm taraflar arasında azami muvafakat aranacaktır. Bu komisyonda yapılacak itiraflar ve savunmalara bağlı olarak bir af müessesesi önerilerek TBMM'ne sunulacaktır. Yasal engellerin bu biçimde kaldırılması halinde, PKK yasadışı konumdaki varlığını ABD, AB, BM, Irak Kürt Federe Yönetimi ve Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin içinde bulunacağı bir kurulun denetiminde Türkiye sınırlarının dışına çıkarabilecektir. Daha sonra bu güçlerini kontrollü olarak değişik alan ve ülkelerde üslendirebilecektir. Bu aşamada önemli olan kritik nokta, PKK siyasi tutuklu ve hükümlülerinin bırakılmasıyla PKK silahlı güçlerinin sınır dışına çekilmesinin birlikte planlanmasıdır. "Biri diğersiz olmaz" ilkesi geçerlidir.

c- Üçüncü aşama: Demokratikleşmenin anayasal ve yasal adımları atıldıkça tekrar silahlara başvurma zemini kalmayacaktır. Başta PKK'de görev almış olanlar olmak üzere, uzun yıllardan beri sürgün yaşayan, vatandaşlıktan çıkarılmış ve mülteci konumuna düşmüş olanların peyderpey yurda dönmesi başlayacaktır. KCK faaliyetlerinin yasallık kazanmasıyla PKK'nin Türkiye sınırları dahilinde faaliyet göstermesine gerek kalmayacaktır. Her bakımdan legal demokratik siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetler esas alınacaktır.

Bu aşamalı planın hayata geçmesinde Abdullah Öcalan'ın ko-

numu stratejik önem arz etmektedir. Planın Öcalansız yürüme şansı çok sınırlıdır. Dolayısıyla konumuna ilişkin makul çözümler geliştirilmek durumundadır.

Konumuma ilişkin olası önerilerimi şu şekilde sunmam mümkündür:

i- Hakikat ve Uzlaş Komisyonu'nda geliştireceğim savunma temelinde özgür bırakılmam görev, iş gereğidir.

ii- Özgürlük çerçevesinde ama yukarıda adı geçen ABD, AB, BM, Kürt Federe Yönetimi ve Türkiye Cumhuriyeti yetkilileriyle, gerekirse başka ülkeler ve güçlerin temsilcileriyle ittifak halinde, PKK başta olmak üzere Kürtlerle ilgili olan tüm çevreleri demokratik çözüme hazırlama ve planın gereklerine uyarlama konusunda görev yürütmem sağlanmalıdır.

iii- İkamet başta olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarımın giderilmesi için destek sağlanması gerekir.

Türkiye kamuoyunda ve Kürtlerin ezici çoğunluğunda yoğunca tartışılan ve ortaya çıkması benden beklenen demokratik çözüm ve planlamasına ilişkin taslak halinde düşünce ve önerilerimi bu biçimde sunabilirim. Açık ki, taraflardan gelecek düşünce ve öneriler temelinde düşünce ve önerilerimi gözden geçirmek, değiştirmek ve geliştirmek durumunda olacağım.

Bu taslak halindeki Rapor-Yol Haritası'nı hazırlamamdan sonra, kuşkusuz sorumluluğun en ağırlı başta AKP hükümeti olmak üzere, TBMM ve devletin temel kurumlarının yetkililerine düşmektedir. Genel bir mutabakat oluşursa, hemen birinci aşamadan işe başlamak gerekecektir. Aksi olursa, tehdit anlamında değil, hiç arzulamadığım halde başta PKK ve KCK bundan sonra 'Kürtlerin varlığını korumak ve özgür kılmak için topyekun direniş' denilen aşamaya geçmek zorunda kalacaklardır. Ne pahasına olursa olsun buna yol açmamak için herhalde günlük politik hesaplara ve kariyerist çıkarlara hep birlikte engel olmak, demokratik açılım ve Kürt sorununu çözme model ve planımızı uygulamak durumundayız.

VI. Bölüm

Sonuç

Genç Türkiye Cumhuriyeti Kürt sorununda demokratik çözüme gitseydi, kuşkusuz tarihin seyri farklı olurdu. Kapitalist modernite unsurlarının körleştirici projeleri, Kürtleri Ermenilerin akıbetine uğratma temelinde çizildi. Dünya konjonktürü ve Kürtlerin ideolojik ve örgütsel zayıflıkları bu proje sahiplerini cesaretlendirdi. Ermeniler üzerinde başarılanın Kürtler üzerinde tekrarlanacağından emindiler. Cumhuriyet öncesi tarihi hafızasından silerek yetişen orta sınıf burjuvazisi ve bürokrasisi açısından Kürtler, çoktan tarihe gömülmüş, varlık olmaktan çıkmış, bazı bozguncu unsurlar olmaktan öteye anlam ifade etmeyen nesne konumundaydılar. Üzerlerinde sınırsız bir asimilasyonist politika uygulanabilirdi. Ermenilerin yaşadığı fiziki tasfiye Kürtlere kültürel temelde yaşatılabılırdi. Tarihlerinin tüm dönemeç anlarında Kürt önderleriyle stratejik ortaklıklar geliştirmiş Türk önderlere hiç benzemeyen bir nesil söz konusuydu. Cumhuriyet bu nesli hep besledi. Kürt inkarcılığı adam olmanın, kariyer yapmanın sessiz tunç kanunu gibiydi. Kürtlükten vazgeçiş temelinde erişilemeyecek hiçbir merteye yoktu. Ancak bu temelde tüm modernite tekellerinde yer alabileceklerdi.

PKK'nin çıkışına kadar cılız seslerle itiraz edilen bu inkarcılığa ve kültürel soykırımcılığa karşı PKK hep şok edici bir tehdit olarak algılandı. Olmaması gerekiyor ama oluyordu. Ancak 'olağanüstü' ve 'korkunç' kelimeleriyle nitelendirilebilecek son çeyrek yüzyıl, girilen yolun sadece insanlığa karşı suç teşkil edici değil, maddi ve manevi olarak da çok aşırı kaybettirici ve çürütücü bir yol olduğunu yeterince kanıtlamıştır. Bu yolun zaferi olmaz. Cumhuriyet aslında sağlam demokratik unsurların ittifakına dayalı olarak kuruldu. Kürtler de bu ittifakın kurucu öğeleriydiler. Devlet eliyle yürütülen tekeli modernite projesi, diğer müttefikler olan sosyalistlerle islam ümmetçilerini de sistemden silmeye kararlıydı. Homojen ulus arayışı çılgınlık düzeyinde araştırıldı, yürütölmeye çalışıldı.

İddia edilenin aksine, bu projenin mimarı Mustafa Kemal değil İttihatçı kadrolardı. Abdülhamit'i nasıl kullandııarsa, Mustafa Kemal'i de benzer taktiklerle kullanmaya çalıştılar. Kürt kültürel soykırım planını bu İttihatçı kadroda aramak gerçeğin tespiti açısından önemlidir. Ulusalçı milliyetçi cephenin halen yürüttüğü Kızıllema ittifakı faşist nitelikte olup, cumhuriyetin kuruluşundaki demokratik ittifakın antitezi olarak geliştirildi. Komitacılık ve darbecilik devlet içindeki temel yöntemleriydi. ABD ve daha önce Britanya İmparatorluğu'nda iyi hamiler bulmuşlardı. Son altmış yılda NATO gladiosuna dayanarak topluma kan kusturmuşlardı. Ergenekon yargılanması sembolik de olsa artık bunların devlet içinde devlet olma olanaklarına ciddi darbe vurdu. Durum Sultan II. Mahmut dönemindeki Yeniçeri ağalığının tasfiyesine benziyor. Sık sık padişah devirmekten, sadrazam asmaktan başka işe yaramayan Yeniçeriler, 1826'da kanlı bir tasfiyeyle ortadan kaldırılmışlardı. Tanzimat'ın ve Meşrutiyet'in önü ancak böylelikle açılmıştı.

En az yüz yıllık bir geçmişe sahip Modern İttihatçı Yeniçeriler, Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkıma sürüklemekle kalmadılar, demokratik meşruiyeti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni de kısa süre içinde despotik bir yönetime dönüştürmekten geri durmadılar. Alman emperyalizminin hamiliği yerine Britanya ve ABD emperyalizminin hamiliğine sığınan aynı zihniyet ve yapılanmalar, ulusalıcılar ve milliyetçiler olarak, son on yılda Ergenekon adıyla eşine ender rastlanan komplo ve provokasyonlarla yürüttükleri devlet

içindeki savaştan bu sefer başarılı çıkamadılar. Nedeni de açıktır: Baş hamileri olan ABD arkalarındaki desteği çekmişti. Çin’de, Rusya ve İran’da destek aramaları, Avrasyacılık oyunları pek ilgi görmedi. Kemalizmi oynamaları ise karikatür düzeyinde bir gerçekleşmeydi. Bunların direnecek fazla güçleri yoksa da, zihniyet ve bürokratik yapılanma olarak kalıntıları ve siyasi temsilcilerini küçümsememek gerekir. Devlet içinde hegemonyalarını yeniden kuramasalar da, Türkiye’nin demokratik açılımlarını provoke edebilir, içeriğini boşaltabilir, sorun çözücü olmaktan çıkarıp boşa yatabilirler. Tecrübe ve güçleri buna yetebilir.

Ortadoğu ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler, kriz ve yol açtığı sorunlar ancak kapsamlı demokratik açılımlarla aşılabılır. Bu konuda zihniyet ve yapılanma olarak Türkiye, modellik yapma şansına sahiptir. Cumhuriyetin doğuşuna yol açan koşulların benzeri bu sefer cumhuriyetin demokratik dönüşümü, açılımları için söz konusudur. Tarih döngüselliğini bir kez daha ama yenilenmiş olarak kanıtlamaktadır. Kürtler için de benzer şeyler söylenebilir. Tüm tarihsel Anadolu-Mezopotamya ittifaklarındaki rollerinden birini daha oynamayla karşı karşıyalar. Onlar da artık eski Kürtler değiller. Yenilenmiş, örgütlü ve eylemliler. Her iki alandaki iç gericilik, tutuculuk ve komploculuk da tarihsel rollerini sürdürmek isteyecektir.

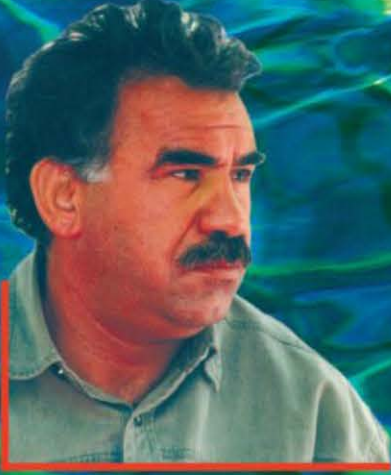
Küresel hegemon güç ABD, NATO gladiosuyla başarılı olamayacağını biliyor. Sovyet bloğu çöktükten sonra gladiyonun anlamı kalmamıştı. Türk yönetimlerinin büyük çabaları sonucunda gladiyonun Türkiye’deki varlığına ancak 2007 Kasımı’na kadar razı edildiler. Aslında PKK son yirmi beş yılını NATO şemsiyesi altındaki Türk gladiosuyla olan çatışmalarla geçirmiştir. İşin vahim boyutları, ikinci bir Ermeni Felaketi’nin içinden geçildiği henüz yeni yeni anlaşılmaktadır. ABD, İsrail ve AB’nin Ortadoğu ve Kürdistan’a yönelik çıkarları eski gladioculukla çelişiyordu. Türkiye Cumhuriyeti kurumları ve hükümetiyle girdikleri yeni uzlaşma, en azından eski tarz gladioculuğa karşıt olma ve onu aşma temelindeydi. Dolayısıyla Türkiye’nin demokratik açılımlarının önündeki en belirleyici dış engel zayıflamış oluyordu. Darbeciler ve komplocular eskisi gibi desteklenmeyecekti. Ama unutmamak gerekir ki, gerektiğinde kullanmak için kalıntıları yanlarında hazır tuta-

caklardır. Nasıl ki cumhuriyet de benzer kalıntılarla önce engellenmek istendiyse, kuruluştan sonra ise gelişmekten alıkonulmak için bu gibi yapılardan yararlanıldıysa, demokratikleşmenin önünde de benzer olasılıklar vardır. Eğer tarih en çok da önündeki şimdinin özgürlük fırsatı olarak ders veren eşsiz hazineyse, kendisinden sonuna kadar yararlanılabilir.

Yenilenmiş, demokratik uygarlık açılımlarına hazırlanmış Kürtlerin ve demokratik dönüşümünü sağlamış PKK'nin KCK hamlesi, savaşın değil onurlu barışın ve demokratik siyasetin en uygun aracıdır. Bu temel niteliği Demokratik Türkiye'nin sağlam güvencesi olma anlamına da gelmektedir. Anadolu ve Mezopotamya'nın tarihsel ittifakı, günümüzde Demokratik Türkiye ve Özgür Kürdistan ittifakı olarak yeniden gerçekleştirilmesinin sancılarını yaşamaktadır. İç ve dış bozgunculara fırsat vermemek için kulağımızı biraz tarihe dayamak yeterlidir. Tarih duymasını bilenler için gerçeğin şaşmaz pusulasıdır. Demokratik ve özgür ülkenin toplumuna ve halkına dayanmak ise, çalışmasını bilenler için sürekli güç ve ilham kaynağıdır.

Türkiye'nin tarihsel gerçekliklerine ve güncel koşullarına yanıt olabilecek 'Demokratik Açılım ve Kürt Sorununu Çözme Modeli', uygulanması halinde sadece kendisi için tarihin daha özgürce akması anlamına gelmekle sınırlı kalmayacak, Ortadoğu halklarının da demokratik, eşit ve özgür gelişme yolu olacaktır. Kapitalist modernite unsurlarının bölge kültürü üzerindeki işgali ve sömürgeciliğine karşı demokratik modernite unsurlarının gelişmesi, kendi tarihsel gerçekliklerine uygun bir sistem haline dönüşme imkan ve gücünü kazandıracaktır. Tarih belki de ilk defa işgalin, sömürgeciliğin ve her türlü fethin tarihi olarak yazılmaktan kurtulacak, demokratik ve eşit özgür bireyin yaşamından oluşan toplumun tarihi olarak yazılacaktır.

15 Ağustos 2009
Abdullah Öcalan
İmralı

“Yenilenmiş, demokratik uygarlık açılımlarına hazırlanmış Kürtlerin ve demokratik dönüşümünü sağlamış PKK’nin KCK hamlesi, savaşın değil onurlu barışın ve demokratik siyasetin en uygun aracıdır. Bu temel niteliği Demokratik Türkiye’nin sağlam güvencesi olma anlamına da gelmektedir. Anadolu ve Mezopotamya’nın tarihsel ittifakı, günümüzde Demokratik Türkiye ve Özgür Kürdistan ittifakı olarak yeniden gerçekleştirilmesinin sancılarını yaşamaktadır. İç ve dış bozgunculara fırsat vermemek için kulağımızı biraz tarihe dayamak yeterlidir. Tarih duymasını bilenler için gerçeğin şaşmaz pusulasıdır. Demokratik ve özgür ülkenin toplumuna ve halkına dayanmak ise, çalışmasını bilenler için sürekli güç ve ilham kaynağıdır”